

UNIVERSITETETS OLDSAKSAMLING

Arkeologiske registreringer i
Hallingdalsfjellene, Buskerud 1969.

Utført av
De arkeologiske museers registreringstjeneste

Innhold:

Innledning	s. 1
Registrering ved Førdalsvatn	s. 5
Registrering ved Buvatn	s. 31
Registrering ved Hestånivassdraget	s. 69
Registrering ved Versjøen	s. 93
Registrering ved vassdraget V for Gyrinosvatn	s.109

INNLEDNING.

I 1959, året etter at vassdragsundersøkelsene begynte, ble det utført registreringer og utgravninger ved Gyrinosvatn i Ål i forbindelse med Oslo Lysverkers regulering av Hemsilvassdraget. Arbeidet ble utført mens magasinet var under oppfylling, og det var bare en liten del av materialet som kunne berges. Likevel inntar Gyrinosfunnene fremdeles en fremtredende plass blant steinalderfunnene fra våre fjellområder.

Noen år senere, i 1965, begynte de tilsvarende arbeider ved Lærdalsvassdraget, og etter kort tid ble det klart at strendene langs Eldrevatn og Store Øljusjøen var rikere på steinalderfunn enn noen andre vann som hittil var undersøkt i sørnorske fjellstrøk. En av årsakene til dette fant vi allerede den første sommeren: 2 kvartsittbrudd i fast fjell nær Øljusjøen, og i det ene var det brudd store kvanta finkornet kvartsitt av meget god kvalitet. Utgravningene har pågått hver sommer t.o.m. 1969, men likevel er det langt fra utført noen totalundersøkelse. Lærdalsvassdraget skal bygges ut av A/S Hafslund og Østfold Fylke.

Tilsammen ga disse funn gode grunner for å anta at fjellene mellom Hallingdal og Hemsedal hører med blant dem som har vært sterkest utnyttet av fangstfolk i steinalderen.

Mot vest avgrenses dette fjellområdet av Aurlandsdalen. De vann som sogner til Aurlandsvassdraget ligger gjennomgående i vel 1400 ms høyde, sne og is ligger utover sommeren, og landskapet er goldt og med få spor etter menneskelig virksomhet. Bortsett fra ett sted ved Flågrunnsvatni (Lærdalsvassdraget), har registreringene ikke bragt for dagen steinalderfunn i dette strøket, og det ble gjort få funn i selve Aurlandsdalen, og bare i den sørlige delen. Aurlandsvassdragene er nå under utbygging av Oslo Lysverker.

2.

I sør ligger Ustevassdraget, som ble undersøkt i 1960-1. Vassdraget kan ikke karakteriseres som særskilt rikt på steinalderfunn, men funnene viser likevel store variasjoner og byr på flere meget interessante trekk. Ustevassdraget er også utbygd av Oslo Lysverker, men oppdemmingene er delvis så små at boplassene ikke er blitt ødelagt.

I og med de kraftutbygginger som allerede er gjennomført eller som nå er under arbeid, er samtlige større vassdrag i dette fjellområdet blitt regulert. Sentralt i området ligger det store Djupsmagasinet, som opprinnelse bestod av en rekke vann tilhørende 2 forskjellige vassdrag, Holselva og Votna. Det var nærliggende å tro at det har ligget tallrike steinalderboplasser ved disse vannene, men hverken der eller ved de andre magasinene for Holsanleggene ble det utført arkeologiske undersøkelser før reguleringene ble satt i verk.

På bakgrunn av det som her er skissert, ble det viktig for oss å bringe på det rene hva som ennå finnes av steinalderboplasser i dette fjellstrøket. Det sier seg selv at man senere vil ha behov for å supplere og etterprøve våre resultater, og ikke minst må vi gå ut fra at man i fremtiden ved nye metoder - både arkeologiske og naturvitenskapelige - vil kunne oppnå resultater som idag ligger utenfor rekkevidde.

Foreningen til Hallingdalsvassdragets Regulering stillet i 1969 kr. 25.000,- til disposisjon for registreringsarbeidene. Da vannstanden i magasinene var uvanlig lav, var det mulig å komme til ved enkelte deler av Djupsmagasinet, og arbeidet ble konsentrert om Buvatn, som ikke er demmet opp mer enn 2,1 m. Det viste seg meget raskt at der har vært tallrike boplasser, men at de aller fleste var totalt utvasket. Man kunne gjøre flere interessante observasjoner med hensyn til hvordan en regulering virker på boplassene. Boplassene er svært ofte lagt på tørre grushauger, og det ser ut til at disse meget hurtig vaskes ut slik at alt finmaterialet forsvinner. På flattere partier med finere, dels litt fuktig bunn var utvaskingen mindre og små tuer med gammel torv lå ennå igjen, men kulturlag lot seg ikke

3.

påvise. De samme observasjoner ble gjort ved Gyrinosvatn hvor en av boplassene, Blåmet IV, ikke kunne gjenfinnes. Området bestod nå utelukkende av stor stein.

Det var tydeligvis bare de aller siste rester av boplassene som nå kunne påvises, og funnmengdene fra hver enkelt lokalitet forteller mer om graden av utvasking enn om boplassens opprinnelige størrelse og funnrikdom. Man må også regne med at noen boplasser er totalt forsvunnet.

Blant funnene fra Buvatn er det noen som lar seg datere, først og fremst har man et tydelig mellomneolittisk innslag med bl.a. avslag av slipte flintøkser og skiferpiler. Det er videre stor variasjon i råstoffvalget, ofte slik at én type råstoff dominerer på en eller flere lokaliteter.

Råstoffvalget innen området som helhet byr på problemer av stor rekkevidde, særlig i relasjon til bruddene ved Øljusjøen. Kvartsitten der er lys, til dels grønnlig og tydelig lagdelt. Ved en ytre betraktning virker imidlertid ikke materialet fra Fördalen/Djup identisk med Øljusjøkvartsitten, men er mørkere og mer uren. Derimot gjør kvartsitten fra Bordalen og Gyrinosvatn et svært likeartet inntrykk, og spørsmålet melder seg uvilkarlig om det kan finnes et brudd til et sted i dette området. Utenom den grønne kvartsitten fins det annet materiale som sannsynligvis er lokalt, bl.a. en blågrå kvartsitt. Materialbruken i dette området kan danne utgangspunkt for studier bl.a. av hvor stort område de enkelte fangstgrupper har utnyttet, deres innbyrdes kontakter m.m. utover det studiet av redskapskulturen alene kan gi. En overfladisk betraktning, hvor man også tar Tyinfunnene med, synes å vise at kvartsitten fra Øljusjøen er mindre utbredt enn man kunne vente ut fra de store kvanta som er brutt der.

Som ventet var funnene meget ujevnt fordelt over området, men det var unektelig nokså uventet at Langevatn umiddelbart V for Gyrinosvatn overhodet ikke ga funn. Det er et område som peker seg ut som særdeles rikt, Fördalsosen, og det er overmåte verdifullt for oss å vite at en slik boplasskonsentrasjon ennå er så

4.

godt som intakt.

Registreringene ved Buvatn var tidskrevende, og det medførte at det eneste regulerte vann av noen størrelse, Tvistvatnet, måtte utelates. Under de rådende forhold fant vi det imidlertid viktigere å sette arbeidskraften inn ved Buvatn.

Som kartmateriale under registreringen ble benyttet:

Gradteig Djup D 32 aust
" Hemsedal E 32 vest
Serie M 711, 1516 I-IV
" " 1616 III-IV.

Dessuten hadde man et utvalg flyfotos av Widerøes serier 1867 og 1830 i målestokk 1:37.000. Flybildene dekket ikke hele området, men manglet for vassdraget vest for Gyrinosvatn.

Irmelin Martens

5.

Innberetning om registrering ved Førdalsvatn, Holsvassdraget
Hol og Ål pgd., Buskerud, juli/august 1969

av
Torstein Sjøvold.

Førdalsvatnet (1.173 m.o.h.) i Førdalen er 3 km langt, retning NNV-SSØ og opptil 700 m bredt. Vannet har to hovedtilløp. 350 m NV for vannet renner elvene fra Halldalen og Førdalen sammen, og den felles elven utgjør det største hovedtilløp til vannet. Det andre hovedtilløpet utgjøres av elven fra Systrandstjern (1.416 m.o.h.) V for vannet. Elven kaster seg ut i Systrandsfossen og faller ned mot V-siden av Førdalsvatn. Utløpsosen ligger i S-enden av vannet. Vannet er avlangt, og en karakteristisk 400 m lang, opptil 10 m høy og 100 m bred landtunge, Førdalstangen, stikker ut i vannet fra Ø og deler nesten vannet i to like store deler. Største lengde av landtungen er i retning ØNØ-VSV, største bredde i retning SSØ-NNV. Landtungen er nesten avsnørt ved roten, og danner i flomperiodene en øy med et smalt, grunt sund mellom øya og landet ellers.

Fjellsidene mot Ø og V er bekranset av storsteinet ur ved foten. Uren er som oftest svært overgrodd, og flater seg ut ned mot vannet. Fjellene når på begge sider av vannet opp i høyder på mellom 1.400 og 1.500 m med de høyeste toppene på over 1.550 m.o.h. I V er fjellsiden brattest, og her faller den nevnte Systrandsfossen fra ca. 1.400 m.o.h. og ned til et nivå på 5 m over Førdalsvatnet, en fallhøyde på over 200 m. Ved foten av fossen er det bygd opp et lite delta midt imot landtungen. Strendene i Ø og V er steinete og skråner gjennomgående ganske steilt opp mot de omkringliggende fjellsider. På V-siden danner fjellknauser to nes, et N og et S i vannet.

I N har elvene fra Førdalen og Halldalen bygd opp et mektig delta, som strekker seg langt ut i vannet (se luftfoto: Widerøe D 11, 12, 13, 14 - 1867). N for deltaet strekker et opptil 600 m

bredt myrparti seg mer enn 1 km oppover i Førdaalen.

Fra S-enden av vannet renner Fossebrekka ut. I den øvre delen er den rolig og har store, stille loner, mens den etter hvert får kraftige stryk (derav navnet) før den renner ut i Djupsmagasinet ved Iungsdalshytta.

Gjennom dalen går det en gammel ferdselsvei fra Iungsdalen eller Hol opp til et gammelt samlingssted, Hallingskeid, som ligger på vannskillet mot Lærdalsvassdraget. Førdaalen har hele tiden bratte og høye fjellsider, men er forholdsvis bred i dalbunnen. Fra Hallingskeid gikk så ferdselsvegen videre mot N ned Sanddalen og ned mot Borgund og Lærdal. Den viktigste varen som ble kjøpt her var salt. (Kilde: Tryggve Haug, Ål.)

Ved Førdaalsvatnet fantes et felåger, Hatlehiet, Det ligger Ø for N-enden av vannet og trukket tilbake ca. 250 m fra dette. Hatlehiet var under restaurering sommeren 1969.

Man har også en sti langs V-siden av vannet, men denne er på enkelte steder ganske utvasket. Etter kartet skal stien fortsette opp Halldalen, men vi fikk ikke tid til å undersøke dette. Fra Førdaalsvatnet og opp Halldalen er det 5-6 km å gå til det øvre av Flågrunnsvatni (1.489 m.o.h.) i tildels meget sterk stigning.

Bra S-enden av vannet går en T-merket sti mot NØ forbi Store og Lille Klevavatn (1.269 og 1.283 m.o.h.), videre S om Mjølgebotn, mot N gjennom Mjølgedalen, forbi Bjordalsbu og til Starsjøen (1.350 m.o.h.) som tilhører Lærdalsvassdraget. Herfra er det lett å gå langs elva til Eldrevatn og Øljusjø-området.

De strandpartiene som egner seg best for bosetting er de forholdsvis plane partiene ved innfalls- og utløpsosene, samt Førdaalstangen og strendene omkring roten av denne. Forøvrig var strendene for bratte og steinete.

Man ble ikke ferdig med registreringen av vannet. Området som kan regnes som ferdig registrert, er V-siden fra utløps-

osen til det nordre neset, Ø-siden fra utløpsosen opp til 30 m S for Førðalstangen, samt vestre halvdel av Førðalstangen. På flatene ved innfallsosen pågikk registreringer til siste dag, uten at undertegnede vil regne hele dette partiet som ferdig registrert.

Ved utløpsosen ble det ikke gjort funn. De små flate partiene Ø for osen var kledd med fuktig, 7-8 cm tykk torv over sand. Flatene ble systematisk undersøkt, men det ble ikke gjort funn. V for osen er det en liten knaus. På toppen av knausen ligger et tynt lag morenegrus i dagen. Det ble ikke gjort funn på knausen eller i området rundt. Man registrerte området på begge sider av utløpsosen 40 m nedover Fossebrekka. På østsiden ble registreringene avsluttet ved et myrparti som strekker seg ned til elva. På vestsiden ble terrenget etter hvert meget steinete og fuktig.

På det tidspunkt da undersøkelserne måtte avbrytes hadde man - med den reservasjonen som er nevnt nedenfor - registrert 24 lokaliteter av steinalderkarakter, 3 hellere og en hustuft. I tillegg ligger det flere tufter ved roten av landtungen. Disse rakk vi ikke å måle opp. Boplassene lå på landtungen og på det forholdsvis lite kupert området like N for Førðalsvatnet. Det ble ikke funnet spor etter leirslagning fra den tiden ferdselsveien var i bruk. Muligens har Hatlehiet vært sentrum for overnatting og leirslagning for ferdefolkene hele tiden ferdselsveien ble benyttet.

Lokaliteter av steinalderkarakter.

Førðalstangen I. Beliggenhet på N-siden av landtungen i en slak skråning 100 m NØ for det vestligste punkt på denne. Lokaliteten ligger 15 m SØ for og 2 m over vannet. Den begrenses i NV av en fjellknatt som reiser seg 5 m rett opp. Fra fjellknatten strekker lokaliteten seg 10 m mot SØ. Skråningen boplassen ligger på, er en morenehylle som har form av en halvsirkel med radius 10 m med sentrum inne ved fjellknatten. Morenehyllens sider skråner brattere ned mot et myrsig ved strandkanten. Morenehyllen heller svakt nedover mot NV.

Lokalitetens utstrekning er 12 m NNV-SSØ og 8 m VSV-ØNØ. Den er tilnærmet ellipseformet med et areal på ca. 75 m². De fleste funnene var overflatefunn. Man innringet boplassen ved funntomme prøvestikk. Jordsmonnet var her meget fuktig, og boplassområdet var dels dekket av et 2-3 cm tykt lag fuktig mose, dels av 3-4 cm tykt, meget seigt torvlag, med avslag langt opp i gressrøttene. P.g.a. det fuktige jordsmonnet fant man intet blekjordslag da dette frembringes av utvasking av jern- og aluminiumsforbindelser ved et vertikalt vannsig. Lagfølgen var derfor 2-3 cm mose, eller 3-4 cm seig torv, derunder rødbrun aur. Funnene lå på overflaten i torva, og øverst i den rødbrune auren.

Funn:

- a) 2 skiveskraper av grågrønn, lagdelt kvartsitt:
Skramer med en utbuet og en rett, sammenstøtende egg, samt noe retusj på en tredje rett kant. St. mål 4,8 cm. Skramer med egg rundt vel 1/2 kanten. L. 3 cm, st. br. 2,1 cm.
- b) Flekkeskraper av samme materiale med retusj langs den skrå kortsiden. St.l. 3,8 cm, st.br. 1,8 cm.
- c) Stort avslag av samme materiale med grov tilhugging på mindre del av den utbuede sidekant. St. l, 11,6 cm, Ujevnt avslag av samme materiale med retusj på den ene kortside, St.l. 6,6 cm.
- d) 2 rundkjerner av samme materiale. St. mål henholdsvis 9,4 cm og 5,5 cm.
- e) Vel 950 gr avslag av kvartsitt, hvorav det aller meste av samme grågrønne, lagdelte materiale. St. mål fra 13 cm til små fliser.

Førdalstangen II. Overflatefunn. Funnet 5 m NV for innsnevringen ved roten av landtungen. Vi fikk ikke tid til å undersøke ved prøvestikk om det finnes en større lokalitet her. Funnet lå 4 m VSV for og 1 m over vannet, ved foten av en ØNØ-ventt skråning. Funn: Avslagsstk. av grågrønn, lagdelt kvartsitt med ut- og innbuet retusj ved den ene kant. St. mål 2,8 cm.

Boplasskompleks ved innfallsosen i N, Førdalsosen I - XXII.

Dette området, vist oss av sjefsgjeter Tryggve Haug, Ål, viste seg å være så tett besatt med funn av steinalderkarakter at det kan være problematisk å bestemme hvor en lokalitet slutter og den neste begynner. Området som de registrerte lokalitetene dekker er ca. 1 km². De begrenses i S av våte myrpartier og av Førdalsvatn og i N av en Ø-V-gående linje gjennom den nordligste grenen av foreningen mellom elvene fra Halldalen og Førdalen. I Ø og V begrenses området av våte myrpartier. I Ø og V skråner fjellssidene opp bakenfor de våte myrpartiene, og N for området tar stigningen opp til Førdalen til.

På grunn av helhetsinntrykket av området, har man gitt hvert av de tilsynelatende avgrensete funnførende områdene fortløpende nummer, selv om området er delt i fire partier ved hjelp av elva, og ved hjelp av myrbelter. De fire partiene er ganske tørre. På hvert av partiene ble det gjort funn, og lokalitetene faller derfor naturlig i fire grupper, to på hver side av elva.

Sett samlet er området ganske flatt, og kledd med seig gresstorv. Store deler av området er dekket av tuer, spesielt Ø for elva. Tuepartiene går stedvis over i planere partier ned mot elva og ned mot Førdalsvatnet. N og V i området finnes enkelte langstrakte morenehauger. Morenehaugene er forholdsvis lave i forhold til lengde og bredde og hever seg bare 2-3 m over det omkringliggende terrenget. Enkelte steder fins små kratt ned småvokst dvergbjerk. Elvebreddene er bratte, og elva har skåret seg dypt ned i terrenget. Elva er meget stri og vanskelig å vade, selv ved liten vannføring.

I sin helhet ligger området åpent og utsatt til for alle vindretninger. P.g.a. et stort tidspress de siste dagene av registreringen, fins det deler av dette området som ikke er blitt registrert på en tilfredsstillende måte. Ved en eventuell senere supplerende registrering eller ved en senere utgravning av området, vil man få større klarhet over antall lokaliteter som fins i området, samt over hvilke av disse som med rimelighet kan regnes å høre til samme boplass.

Innenfor det vestligste, tørre partiet fant man lokalitetene Fördalsosen I - VIII. Dette partiet omfatter området på og i nærheten av to lave morenehauger. Den nøyaktige beliggenheten er spesifisert under stedsangivelsen av de enkelte lokalitetene. Den østligste morenehaugen er 50-60 m lang, retning N-S, 25 m bred og 5 m høy. V for denne ligger tørr tuemyr og vestenfor myren den andre morenehaugen.

Det vestligste tørre partiet ligger 3-5 m over og 30 m VSV for et annet, tørt parti. Dette partiet er avlangt og strekker seg ned mot elva i NØ og N, mot Fördalsvatn i SØ, og er skilt fra det førstnevnte tørre partiet ved et 20-30 m bredt fuktig myrbelte. Partiet omfatter den vestre elvebredden fra deltaet mellom elvene fra Fördalen og Halldalen og langs den felles elva ned til Fördalsvatn, og terrenget innenfor til myrbeltet. Det sørøstre av dette partiet er tuete, med flatere partier ned mot elva og ned mot Fördalsvatn. I den nordvestre delen finnes det noen avlange morenehauger som går ned til elva. I dette området fant man 7 lokaliteter: Fördalsosen IX-XV. Man fant det for tidkrevende å undersøke det våte myrpartiet mellom de to tørre partiene V for elva.

Ø for elva er det et stort, flatt, tuekledt område. Bare ned mot Fördalsvatn i S finnes det et parti som er fritt for tuer. Skråningen ned mot elva er meget slak, i motsetning til den steile strandkanten V for elva. Tueområdet strekker seg 400 m mot NNV og går så over i en myr. I tuepartiet er det bare ørsmå høydeforskjeller. Her fant man lokalitetene Fördalsosen XVI-XXI. Det går fram av det etterfølgende hvilke områder man ikke rakk å registrere ferdig.

På østsiden av elva og i områdets nordlige begrensning ligger en lang, Ø-V-gående morenerygg, N for myrpartiet som utgjør nordbegrensningen av tuelandskapet Ø for elva. Her fant man Fördalsosen XXII som den eneste lokalitet.

Lokalitetene er angitt i forhold til hverandre, eller i forhold til større jordfaste stein. Dette er gjort for å få en best mulig stedsbestemmelse av hver enkelt lokalitet (dvs. funnkonsentrasjon). Dette kan enkelte ganger virke pedantisk.

Da imidlertid området er så kolossalt rikt, vil det være en hjelp ved en eventuell senere utgravning med en så pinlig nøyaktig angivelse av de større konsentrasjonene og deres avgrensning. Alle lokaliteter er avmerket på kartet som er laget av et forstørret utsnitt av luftfoto.

Fördalsosen I. Lokaliteten ligger på den høyeste morenehaugen ca. 150 m NV for og 10 m over et myrparti som strekker seg 50 m mot SØ til Fördalsvatnet. Høyde over Fördalsvatnet er ca. 15 m. Høyeste punkt på denne haugen utgjøres av en stor jordfast stein (2 x 1,5 m og opptil 50 cm høy). Lokalitetens begrensning i ØSØ er fra 8-12 m fra høyeste punkt på haugen.

Her ble det funnet skjørbrent stein. Lokaliteten, som var tilnærmet rektangulær, strakte seg 10 m mot VNV i en bredde av 4 m, regnet fra begrensningen i ØSØ. Området hvor det ble gjort funn bekranses av et belte med flyttblokker med vekslende diameter. Lokalitetens størrelse anslås til 35-40 m². Lagfølge: 2-4 cm vekslende med lav og torv, 3-6 cm blekjord, rødbrun morenegrus. Funnene lå øverst i blekjorden og nederste delen av lavet og torven.

Funn:

- a) Liten flekke av grågrønn, lagdelt kvartsitt. L. 2,5 cm, st.br. 1,1 cm.
- b) 1 større og ca. 25 fra små til bitte små avslag av samme materiale. St. mål 5,7 cm.

Fördalsosen II. Beliggenhet 60 m rett N for høyeste punkt av den samme haugen. Disse to lokalitetene var de to vestligste som ble registrert i området ved Fördalsosen. Lokaliteten ligger på en lav, flat forhøyning som trer tydelig frem mot det tuete og mer steinete terrenget i N og S. Forhøyningen ligger 25 m SSØ for overgangen til en stor myr. Denne myra strekker seg mot N mot et flatt, myrete delta som er bygd opp av elva fra Halldalen like før denne forenes med elva fra Fördalen. Mellom Fördalsosen I og II er det en forholdsvis tørr tuemyr.

I en avstand av ca. 3 m SØ for den lave forhøyningen ligger en stor jordfast stein. Den har form omtrent som et parallelepiped.

overvokst med musøre, blåbærlyng og lav og måler 2,30 m NV-SØ, bredde varierende fra 1,35 - 1,45 m, høyde over bakken 40-50 cm. Mellom denne steinen og forhøyningen er det et lite søkk. I dette ble det i to prøvestikk funnet skjørbrent stein, ellers intet. På grunnlag av prøvestikk ble lokaliteten begrenset innenfor en rektangulær flate. Utfra den jordfaste steinens vestre hjørne måler rektangelet 11 m mot VNV og 7 m mot NNØ. Flateinnholdet av lokaliteten anslås til 75-80 m². Lagfølge: 3-4 cm seig gresstorv, 4-6 cm blekjord, rødbrun aur. Funnene lå i det nederste av den seige gresstorven.

Funn:

- a) Avslag av grågrønn, lagdelt kvartsitt med retusj på ett hjørne og svakere bruksspør på et annet. St. mål 4,1 cm.
- b) 29 avslagsstykker av lys og grågrønn, lagdelt kvartsitt samt ett bitte lite flintavslag med cortex. St. mål fra 3,9 cm til bitte små fliser.

Den lave forhøyningen som Fördalsosen II lå på, utgjør den vestligste delen av et 75 m langt Ø-V-gående, tørt belte. Beltet er fra naturens side delt i 3 omtrent like store deler, og kledd med 3-4 cm tykk, ganske seig gresstorv. Den midtre delen er ganske tuete og ligger i samme nivå som den vestre delen. Tuene danner en markert grense mot den vestre delen ved et grunt søkk. Den østre delen hever seg opptil 1,5 m over de to andre. Der den midtre og den østre delen av det tørre beltet går over i hverandre, ligger Fördalsosen III.

Fördalsosen III. Beliggenhet 25 m rett Ø for den sist nevnte, jordfaste steinen, delvis vest for og delvis på den østre delen av det tørre beltet. Lokaliteten strekker seg S for det tørre beltet og ned i en litt fuktig forsenkning. Forsenkningen, som vider seg ut mot SV, går over i det tuete myrpartiet en finner mellom Fördalsosen I og II. Forsenkningen er 8 m bred når den går over i myren og lengden på den (NØ-SV) er 7 m. Den danner et skille mellom det tørre beltet og en 50-60 m lang og 25 m bred morenehaug, største lengde N-S.

I forsenkningen ble det funnet avslag av bergkrystall og

kvartsitt, i overgangen mellom østre og midtre del av det tørre beltet ble det funnet avslag av flint, og midt på den østre delen av det tørre beltet ble det funnet et lite avslag av bergkrystall liggende isolert. Ca. 2 cm under det vekslende mose- og torvlaget i forsenkningen fant man et sammenhengende fingertykt kullag med enkelte større kullbiter. Kullaget strakte seg ut mot overgangen til den tuete myren der det gikk over til et svart jordlag hvor man ikke lenger fant kullbiter.

Som referanse for lokalitetens beliggenhet benyttet også her en jordfast stein. Mellom den østre delen av det tørre beltet og den store morenehaugen sønnafor finnes flere jordfaste flyttblokker. Den største av disse benyttet i det etterfølgende som referansepunkt. Steinen måler 3 x 2 m (Ø-V, N-S), diagonalt målt. Største høyde over bakken er 1 m i N, avtagende til 20 cm i S.

Lokalitetens østre ende ligger 2 m NV for det vestre hjørne av steinen. Herfra strekker lokaliteten seg mot VSV og har form omtrent som en ellipse med lengste akse 18 m retning ØNØ-VSV og minste akse 15 m. Den vestre delen av lokaliteten strekker seg et stykke ut i den tørre tuete myren, mens den østre delen også fyller en del av den nevnte forsenkningen mellom det tørre beltet og haugen sønnafor. Kullaget tok til inne i den østre delen av lokaliteten og fortsatte ut mot V. Lagdelingen var følgende: 6-7 cm torv, 0-1,5 cm svart jord med enkelte større og flere mindre kullbiter, 2-3 cm blekjord, rødbrun aur. Funnene lå dels i torven, dels i kullaget og dels øverst i blekjorden.

En bit bergkrystall ble funnet høyt oppe i torven i et prøvestikk 9 m N for det vestre hjørnet av den jordfaste steinen som er brukt som utgangspunkt. Da alle prøvestikkene som ble tatt omkring var funntomme, må man gå ut fra at man er i periferien av funnkonsentrasjonen (lokaliteten Førdalsosen III). Lokalitetens utstrekning er mellom 225 og 250 m².

Funn: 13 avslagsstykker av flint, kvartsitt og bergkrystall. St.mål fra 6,5 cm til bitte små fliser.

Førdalsosen IV. Morenehaugen S for Førdalsosen III er 50-60 m lang retning N-S, 25 m bred, ganske oval og kledd med gresstorv. Høyden er 2-3 m. Lokaliteten ligger på en liten, vestlig arm av den lange morenehaugen og i en avstand av 12-16 m SSV for steinen nr. III er målt ut fra. Delen av haugen som Førdalsosen IV ligger på, skråner svakt mot NV. Skråningen blir brattere etter hvert ned mot den tuete delen av Førdalsosen III. I den sterkeste skråningen ble det tatt flere prøvestikk, uten funn i eller under torven. I bredde av 4 m og fra korteste avstand av 12 m fra steinen strekker lokaliteten seg 5 m VNV og 3 m ØSØ. S for lokaliteten er det dannet gressbevokste, flate tuer. Mot V skråner terrenget ned mot den tørre, tuevokste myra, som lokalitetene Førdalsosen I, II og III ligger omkring og i nærheten av. Lokalitetens størrelse ble anslått til 20-25 m². Lagfølge: 4-5 cm gresstorv, 4-5 cm blekjord, rødbrun morenesand. Funn ble gjort på overflaten og i torven.

Funn:

- a) Mikroflekk av lys kvartsitt. L. 2,1 cm, st.br. 0,6 cm.
- b) 11 avslag av flint, lys kvartsitt og bergkrystall.
St. mål fra 3,9 cm til bitte små fliser.

Førdalsosen V. Beliggenhet på NV-siden av den store morenehaugen. Lokaliteten begrenses i V i en avstand av 8 m fra det vestre hjørnet av den største jordfaste steinen som Førdalsosen III og IV er angitt ut fra. Fra lokalitetens vestre begrensnings ga prøvestikk funn i en lengde av 9 m mot SØ. Bredden ble anslått til 4 m fordelt på 2 m på hver side av den 9 m lange NV-SØ-gående aksene. Lokaliteten er av oval form, og ved prøvestikk anslått til 25-30 m². Lagfølge: 4-5 cm gresstorv, 4-5 cm blekjord, rødbrun morenegrus. Bunnene ble gjort i torven og øverst i blekjorden.

Funn:

- a) Rundkjerne av lys kvartsitt, St. mål 4,8 cm.
- b) Ca. 75 gr avslag av lys og grågrønn kvartsitt. St.mål fra 6,8 cm til bitte små fliser.

Førdalsosen VI. Lokaliteten ligger mellom to andre jordfaste stein henholdsvis 2 og 9 m ØSØ for steinen man har benyttet som utgangspunkt for Førdalsosen III, IV og V. (De to jordfaste steinene er mye mindre enn den man benytter som referansepunkt, så det er ingen fare for forveksling på stedet).

Lokaliteten strekker seg 2 m til høyre og 2 m til venstre for linjen mellom de to steinene, slik at boplassen får en utstrekning på 7 m ØSØ-VNV og 4 m NNØ-SSV. Mot NNØ er lokaliteten dekket av gresstorv, mot SSV er det mer tuete. Lokalitetens størrelse ble anslått til 15-20 m² ved hjelp av prøvestikk. Lagfølge: 5-7 cm gresstorv, 2-4 cm blekjord, rødbrun morenegrus. Funnene ble gjort i torven og øverst i blekjorden.

Funn: Ca. 12 gr. små avslagsstykker av flint og ett stykke lys kvartsitt. St.mål fra 2,8 cm til bitte små fliser.

Fördalsosen VII. Beliggenhet på nordøstre kvadrant av haugen, 16 m ØSØ for den store flyttblokken som er brukt som referansepunkt for alle lokalitetene på haugen, og i en radius av 3 m rundt dette punktet. Haugen skråner her nedover mot Ø, og er bevokst med gress, mose og små, spredte vierkratt. Mindre, jordfaste stein begrenser utstrekningen i NØ og V. Lokaliteten er ganske sirkelformet, med areal ca. 25 m². Lagfølge og funnforhold som for Fördalsosen VI.

Funn: 10 avslagsstykker av grågrønn, lagdelt kvartsitt og ett stykke av bergkrystall. St.mål fra 3,9 cm til bitte små fliser.

Fördalsosen VIII. Denne lokaliteten ligger omtrent midt på østre del av den 60 m lange haugen. På nedsiden av haugen mot Ø ligger en stor flyttblokk i en avstand av 12 m fra lokaliteten (avstanden til det forrige referansepunktet er 30-40 m, men man var i slik tidsnød at man fant det mer hensiktsmessig å benytte et nytt referansepunkt. Dette også med tanke på en best mulig stedsangivelse.) Med tanke på et entydig referansepunkt, målte man blokken til 4,25 m største lengde. Toppflaten er plan, og høyden over bakken avtar fra 2 m i SØ til 55 cm i NNV.

Lokaliteten selv begrenses trolig mot Ø av en annen avlang, jordfast stein, lengde 2 m N-S, bredde gjennomgående 60 cm og høyde 20 cm. Lokaliteten strekker seg ytterligere 2 m mot N og 2 m mot S, og smalner av mot V i en trekant, slik at største bredde Ø-V er 9 m fra "begrensningssteinen". I en bredde på 4 m V for "begrensningssteinen" er området bevokst av gresstorv, videre

mot V av småvokst vier. I en avstand av 1 m V for Førdalsosen II er det en liten avsats 30-35 cm opp til det høyeste, gressbevokste partiet av haugen, slik at lokaliteten blir liggende på en 10 m bred forholdsvis plan terrasse. 2 m Ø for "begrensningssteinen" skråner haugen bratt ned mot en ny avsats, hvorpå referansepunktet for denne lokaliteten ligger. Den sistnevnte avsatsen danner Ø-begrensningen av området hvor lokaliteten Førdalsosen I-VIII ble funnet, og grenser ut mot en våt myr i Ø. Lagfølge og funnforhold som for Førdalsosen VI.

Funn:

- a) Avslag av slipt flintøks. Stykket er fra overgangen mellom øksens bredside og smalside. L. 3,5 cm, st.br, 0,6 cm.
- b) Del av mikroflekk av lys grå flint. L. 1,4 cm, br. v. bruddstedet 0,7 cm.
- c) 21 avslag av flint og lys kvartsitt. St.mål fra 4,3 cm til bitte små fliser.

Lokalitetenes relative høydeforskjeller gir et bedre bilde av beliggenheten enn den enkelte lokalitets avstand og høyde over Førdalsvatn. Lokalitetene Førdalsosen I-VIII ligger alle mer enn 100 m NV for vannet. Man har derfor angitt Førdalsosen I relativt Førdalsvatn, og Førdalsosen II relativt elva fra Halldalen. De øvrige lokalitetene er deretter i en viss grad angitt relativt hverandre (dvs. relativt de samme referansepunkter).

Nivåene og nivåforskjellene for og mellom lokalitetene er følgende: Førdalsosen I ligger på toppen av en morenehaug, ca. 15 m over Førdalsvatn. I samme nivå over vannet ligger Førdalsosen V, VI, VII og VIII, mens Førdalsosen IV ligger 1 m under og Førdalsosen II og III 2 m under dette nivået.

Den felles elva fra Halldalen og Førdalen som renner ut i Førdalsvatnet, har i årenes løp tatt med seg store mengder morenemateriale på veien ned til vannet. Spesielt ser en virkningene av elvegravningen i elvstykket mellom foreningen av de to elvene og deltaet som er dannet ute i vannet. Elvebreddene er meget steile, og har som regel tett opptil optimal steilhet.

Over elveskråningene, som er 1-3 m høye, har man på begge sider av elveutløpet et meget flatt tuekledd parti ned mot Fördalsvatnet. Det øverste laget av flaten består av meget finkornet sand og silt. Flaten kan være en rest av en tidligere elvevifte. Karakteristisk er imidlertid at flaten består av et meget finkornet, homogent materiale med enkelte spredte steinblokker.

De følgende lokaliteter angis i forhold til innfallsosen av elva, som renner ut i Fördalsvatn. Osen defineres derfor som en rett, Ø-V-gående linje over elvemunningen mellom et angitt punkt på hver side av elva. Med den oppgitte lengden fra osen menes da avstanden fra det angitte punktet som ligger på samme side som elva som lokaliteten.

Osen defineres i denne sammenheng som en Ø-V-gående linje mellom to markerte steinblokker i elvemunningen. Den vestre er, forholdsvis kantete, delt i to ovenfra og ned, og ialt 60 cm høy, 1,50 x 1,40 m lengde og bredde, og står tett inntil bredden. Den østre steinblokken er mere rundet, ørlite grann mindre i lengde og bredde, men noe høyere. Man rakk imidlertid ikke å ta de nøyaktige målene p.g.a. stor tidsnød, tilstrekkelig er allikevel at den står ved Ø-bredden, rett Ø for den vestre steinen. Terrenget langs elva er ganske flatt V for osen. Nordover på V-siden ligger noen morenehauger. Elvebredden er steil.

Fördalsosen IX. Overflatefunn i stranden 21 m SV for osen. Da vi var i tidsnød rakk vi ikke å undersøke flaten like innenfor funnstedet så godt som vi ønsket. På grunnlag av prøvestikkene som ble tatt, er enten lokaliteten svært liten, eller den er helt gravd ut av vannet. Man har her et kutt i sandflaten på 1 m ned til vannet, så endel av flaten er sikkert vasket ut i årenes løp. Det ble ikke gjort andre funn i strandlinjen ved Fördalsvatn.

Funn:

- a) Rundkjerne av grågrønn, lagdelt kvartsitt. Kjernen er på forskjellige steder sekundært farget rødbrun. St.mål 7,3 cm.
- b) Avslag av samme materiale og med samme rødbrune farge på størstedelen av overflaten. St.mål 6,2 cm.

Førdalsosen X. Beliggenhet 26 m SSV for osen. I en sandgrop ble det her funnet flere avslag av hvit kvartsitt i dagen. I et prøvestikk i sandgropa ble det funnet ytterligere et avslag av samme karakter. Prøvestikk rundt sandgropa var funntomme. Funnene ble gjort innen et område på ca. 2 m². De lå i dagen og øverst i sandlaget.

Funn: 9 avslag av lys kvartsitt. St.mål 4,3 til 0,9 cm.

Førdalsosen XI. Beliggenhet 35 m VSV for innfallsosen. Her stakk 6 avslag av kvartsitt frem fra en tue. Prøvestikk rundt funnstedet i en avstand av 2 m ga intet resultat. I en sandgrop 5 m ØNØ for funnstedet stakk nok et lite avslag av samme karakter frem i dagen. Rundt dette funnstedet ble det heller ikke gjort funn i prøvestikket. De to funnstedene er imidlertid de eneste i denne gruppen som hadde denne særegne grønne, litt skifrige kvartsitten. Funnene ble gjort i dagen.

Funn:

- a) Større avslag av grågrønn, lagdelt kvartsitt med tilhuggingsspor på den ene langsiden. Størstedelen av stykket er sekundært rødbrunt farget. St.mål. 9,5 cm.
- b) 6 avslag av ovenstående materiale. 5 av stykkene er helt eller delvis dekket med rødbrun farge. St.mål fra 5 - 1,5 cm.

Førdalsosen XII. Beliggenhet 16 m VNV for osen. Her ble det ved en sandgrop funnet avslag av hvit sprø kvartsitt i torvkanten. I et prøvestikk i sandgropen fantes enda et lite avslag av samme materiale. Skraping av torvkanten innenfor brakte ingen nye funn for dagen. Prøvestikk tett rundt funnstedet var også resultatløse. Lokaliteten begrenser seg derfor til ½ m². Funnene ble gjort i dagen og øverst i den blottede sanden.

Funn: 9 avslag av hvit kvartsitt. St.mål fra 2,7 - 0,7 cm.

Førdalsosen XIII. 60 m SV for innfallsosen fant man et lite avslag i et prøvestikk. Området her grenser til myr i SV og i SØ, og grensen til myren går temmelig nøyaktig i retning NV-SØ og NØ-SV. Prøvestikket kan derfor ganske entydig angis ved avstanden 8 m fra myren i SØ og 8 m fra myren i SV. Lag-

følge: 4-5 cm torv, 3-4 cm bleksand, rødbrun sand. Funnet ble gjort i torva.

Funn: 2 bitte små avslag av lys kvartsitt. St.mål hhv. 1,1 cm og 1 cm.

I dette området er et stort parti, 30 m retning N-S, 20 m retning Ø-V, som vi ikke rakk å undersøke. Partiet er stort sett dekket med tuer, med små åpne pletter iblant. Et prøvestikk N for det førstnevnte var imidlertid funntomt.

Førdalsosen XIV. I en avstand av 60 m NV for innfallsosen ligger en stor flyttblokk ved elvekanten. Blokken er 6 m lang og 3 m bred i nivå med elva, og hever seg 2 m over denne. 5,75 m VSV for blokken ble det på toppen av elveskråningen funnet avslag av hvit kvartsitt i dagen. Elva har her gravd seg 1,50 m ned i løsmassene så den tueklede flaten ligger 1,50 m over og 1,50 m fra elva. Prøvestikk i en avstand av 25 cm fra funnstedet brakte ikke flere funn for dagen, og en grov derfor ut det $\frac{1}{2}$ m² store området som en hadde innringet. Lagfølgen var: 4 cm torv, 2 cm grålig fin bleksand, rødbrun fin sand. Funnene lå vesentlig i torvlaget, men noe lå også i bleksanden.

Funn: 245 g avslag av lys kvartsitt. St.mål fra 6 cm til bitte små fliser.

Førdalsosen XV. Ca. 30 m NV for Førdalsosen XIV ligger en større morenehaug. I en avstand av 35 m ØSØ for det høyeste punkt på denne, 15 m fra og 5 m over elva ble det i prøvestikk funnet noen små avslag. Området ble begrenset til ca. 4 m². Lagfølge: 4-5 cm seig gresstorv, 3-4 cm blekjord, rødbrun morenegrus. Funnene ble gjort oppe i gresstorven.

Funn: 7 avslag av lys og grågrønn lagdelt kvartsitt. St.mål fra 2,1 cm til små fliser.

Førdalsosen IX-XV er alle små lokaliteter. Enkelte av dem (Førdalsosen IX og XIV) kan ha vært større, men kan ha rast ut i tidens løp. Ingen av lokalitetene kan ansees å være gravverdige.

Momenter som taler mot utgravning er for det første lokalitetenes størrelse, dernest at alle lokalitetene (bortsett fra Førdalsosen XV) er destruerte. Årsakene til dette vil bli berørt nedenunder.

Terrenget Ø for elva danner en tuedekket stor flate (se terrengbeskrivelsen). I den slake skråningen ned mot Førdalsvann er det et flatere parti som ikke er kledd med tuer. I grenseområdet mellom den jevne delen og den tuete delen ligger

Førdalsosen XVI. Beliggenhet 100 m ØSØ for osen, 20 m N for og 3 m over Førdalsvatnet. Største lengde er 9 m ØNØ-VSV, bredde opptil 3 m, NNV-SSØ. Noen få avslag stakk her ut av torven. Det ble deretter funnet en blokk av hvit kvartsitt, i et prøvestikk, samt flere avslag av samme karakter i lokalitetens østnordøstre del. Lokalitetens størrelse ble ved hjelp av prøvestikk anslått til 20-25 m². Lagfølge 4-5 cm gresstorv, 2-3 cm bleksand, gulbrun sand. Funnene lå dels på overflaten, dels i gresstorven og øverst i bleksanden. Funn: 36 avslag (ca. 900 g) av lys og ett av grå kvartsitt. St.mål fra ca. 14 cm til bitte små fliser.

Førdalsosen XVII. Beliggenhet 30 m SØ for osen, 10 m Ø for og 3 m over vannet. Lokaliteten ligger på den tuete flaten. V og S for lokaliteten skråner terrenget nedover mot vannet. Lokaliteten strekker seg 6 m i retning Ø-V og 4 m i retning N-S. Det var her sparsomt med funn, og lokaliteten er trolig ikke større enn 15 m². Lagfølge som for Førdalsosen XVI. Det ble ikke gjort overflatefunn.

Funn:

- a) Flekke av grå lagdelt kvartsitt. L. 3,2 cm, st.br. 0,9 cm.
- b) Lite avslag av ovennevnte materiale. St. mål 1 cm.

Førdalsosen XVIII. Dette er en av de tre største lokalitetene i området. Den ligger 40 m NNV for Førdalsosen XVII og strekker seg videre mot NNV i en lengde av 40 m. Lokaliteten ligger på den tuedekkete flaten og er formet omtrent som en rettvinklet trekant. Den ene kateten er 40 m lang,

retning NNV-SSØ (forlengelsen av avstanden fra Førdalsosen XVII). Den andre kateten er 20 m lang og går ut fra nordligste punkt av førstnevnte katet i retning ØNØ. Her ble det flere steder funnet avslag i dagen stikkende frem fra eller vasket ut fra tuene. Lokaltiteten dekker et område på 350-400 m². Avstanden til elven er her 6-8 m, og høyden over elven er 3 m. I elveskråningen fant man imidlertid også flere avslag. Det er derfor å anta at en vestre del er blitt gravd ut av elven i årenes løp, og at lokaliteten opprinnelig har dekket et område på 400-500 m². Et ytterligere indisium på dette, er at man fant en større mengde med flint- og kvartsittavslag i en opptil ½ m dyp bakevje som elven har dannet ved Førdalsosen XVIII. Blant disse avslag, en rundkjerne med bruksspor langs kanten. Ildslagingsstein ?. KAT. e.

Lokalitetens vestre del kan derfor sies å være destruert av elven. Selv om endel avslag var sprengt frem av frost eller vasket frem av regn, virker det som lokaliteten har vært meget rik, og en utgravning vil uten tvil gi store mengder materiale. Lagfølge: 3-4 cm torv i tuene, homogen finsand. Flere steder var det kun sand i undergrunnen. Funnene lå dels på overflaten, dels i torven og dels i sanden. Dette var den eneste lokaliteten hvor man med sikkerhet kunne påvise funn i elva utenfor.

Funn:

- a) Skjevegget pilespiss av grågrønn, lagdelt kvartsitt, sekundært farget rødbrun. L. 2,1 cm, st.br. 1 cm.
- b) Flekke av grå flint med retusj ved enden. Langs den ene langsiden er det bruksspor på innsiden. L. 3,8 cm, st.br. 1,8 cm.
- c) Avslag av grågrønn, lagdelt kvartsitt med flere avspaltningspor langs en kant. Antakelig kjernefragment. St.mål 5,5 cm.
- d) To mikroflekker av hhv. grågrønn, lagdelt og grå gjennomskinnelig kvartsitt. L. hhv. 2,2 cm og 1,7 cm, br. 0,8 cm.
- e) Rundkjerne av lys grå gjennomskinnelig kvartsitt med jevne bruksspor langs kanten. Ildslagingssten ? St.diam. 4,6 cm.

- f) 2 rundkjerner av hhv. lys grå gjennomskinnelig og lys kvartsitt. St.mål hhv. 5,5 cm og 4,8 cm.
- g) Vel 500 g (92) avslagsstkr., hvorav 1 av bergkrystall 12 av flint, resten av kvartsitt. Det neste er av den grågrønne, lagdelte typen, men det er også stkr. Av lys og av grå kvartsitt. St.mål fra 6-8 cm - bitte små fliser.

Førdalsosen XIX. Denne lokaliteten er dessverre fullstendig destruert. Den ligger 15 m ØNØ for Førdalsosen XVIII, på en stor, hardtrampet flate som nå er så å si totalt uten vegetasjon. Denne flaten avtegner seg på Widerøes luftfoto B 12, 13 og 14 - 1867 i avstand 2-2,5 mm N for vannet som et lite, hvitt rektangel V for en liten myrpytt.

Det ble ikke gjort prøvestikk i lokaliteten. Flere kg. avslag og redskaper lå i dagen. Ut fra overflatefunn, samt prøvestikk utenfor området hvor avslagene lå i dagen, ble lokalitetens størrelse anslått til 500-600 m². Lokaliteten ble begrenset av en linje som gikk gjennomgående 5 m innenfor grensen av det hardtrampete området, og målte grovt sett 25 x 20 m i rektangel, største side ØNØ-VSV. Lokaliteten var ganske horisontal, og undergrunnen besto av fin homogen sand og silt. I varierende dybde fantes stedvis 1-2 cm mørkt, tydelig avgrenset lag i den ellers gule finsanden. Dybden av laget varierte fra 2-3 til ca. 30 cm og forløp uregelmessig. Det var ikke synlige kullbiter i laget.

Siden man ikke hadde noe torvlag, var sanden meget lett å grave. Det vil derfor raskt kunne konstateres hvorvidt det finnes vesentlige funnmengder igjen i sanden. Det ble bare gjort overflatefunn. Ingen lagfølge, bare homogen sand og silt fra overflaten og nedover.

Funn:

- a) Flekkepil av lys, grågrønn gjennomskinnelig kvartsitt, med tilhugging ved spissen og ved tangens ene side. L. 3,3 cm, st.br. 1,6 cm.
- b) 3 eneggete pilespisser av lys kvartsitt, hvorav den største har avbrukket egg og den minste avbrutt odd. L. 3,3 cm, 2,6 cm, 2,2 cm. St.br. 1,4 cm, 1 cm, 0,9 cm.

- c) 6 skiveskrapere, hvorav 1 av flint, 5 av kvartsitt: Skraper av gråsort flint med cortex langs noe av kanten. Retusj langs 2/3 av kanten. Ved slagbulens ene side har den retusj på inn- og utside. St. mål 2,6 cm.
 Avlang skraper av grønnlig, lagdelt kvartsitt med ujevn retusj langs hele den ene langsiden og den korteste kortside. St. l. 5,7 cm, st.br. 3,5 cm. Skraper av lys kvartsitt med fin, rett retusj langs en sidekant. St.mål 2,9 cm.
 Liten skraper av lys kvartsitt med retusj langs det øverste av kanten. St. mål 2,4 cm.
 Tykk skraper av grågrønn, lagdelt kvartsitt, med ujevn retusj langs en kant og slagmerker ved en annen. St. mål 5,8 cm.
- d) Skraper dannet av tykt skivelignende avslag av ovennevnte grønne materiale med ujevn egg langs ca. ½ av kanten. St.mål 6,7 cm. St. h. 2,8 cm.
- e) Kjerneskraper av lys kvartsitt med ut- og innbuet egg langs den ene kortside. St.mål 6,7 cm. Funnet 10 m S for XIX og ca. 10 m Ø for XVIII.
- f) Nærmest trekantet avslag av grønnlig kvartsitt med rett egg ved den ene kortside. Kniv ? St.mål 3 cm.
- g) Mikroflekk av grå flint med retusj ved begge kortsider og noe av den ene langsiden. St.mål 2 cm.
- h) 10 avslag med retusj, hvorav 8 av grønnlig, lagdelt, 2 av lys kvartsitt. Ett av stykkene har innvendig, rett retusj. Det minste avslaget er av lys kvartsitt med retusj langs 2 sider og et muligens fragment av en pilesmiss. Av de øvrige stykker er minst 1 egg-avslag. St. mål fra 5,9 cm til 1,3 cm.
- i) 9 flekker og flekkefragmenter, hvorav 6 av grønnlig, lagdelt kvartsitt og 3 av grå flint. Av disse er et svært flekkelignende avslag med st.l. 11,2 og st.br. 3,7 cm. Øvrige st.l, fra 3,1 til 1,1 cm.
- k) 3 plattformkjerner med en plattform av den ovennevnte kvartsitt. St.mål. 6,3 cm, 5 cm og 4,7 cm.

- l) 2 rundkjerner av ovennevnte materiale, hvorav den ene har avslagsspor langs 2 kanter og tydelige knakkemerker. St. mål hhv. 7,2 cm og 6,1 cm.
- m) 1.700 g avslag, hvorav 7 stkr. av flint. St. mål fra 4,5 cm til 1 cm. Resten er av kvarts og kvartsitt. Det meste av materialet er av den grønnlige, lagdelte type, men det er også en del av lys, gjennomgående fin kvartsitt. St.mål fra 8,5 cm til bitte små fliser.

Førdalsosen XX. Denne lokaliteten ligger N for den østre delen av den hardtrampete flaten. Den hardtrampete flaten begrenses i N av en stort sett Ø-V-gående grunn forsenkning som heller svakt mot Ø. I Ø begrenses flaten av en myr, som ligger 2 m under flaten og som løper mot NNV. Myren danner østre grense for den store tuete flaten N for Førdalsvatn. Den store tuete flaten ligger gjennomgående 1-2 m over myren og skråner bratt ned mot denne. Førdalsosen XX strekker seg i en avstand av 40-50 m mot NNV langs myren i en bredde av 10-15 m. Søndre begrensnings er søkket N for den hardtrampete flaten. En nøyaktig begrensnings av lokaliteten fikk man ikke tid til å finne. Utstrekningen er beregnet på grunnlag av spredte overflatefunn, samt prøvestikk. Det kan hende at Førdalsosen XX igjen består av flere lokaliteter. Området mellom lokalitetene Førdalsosen XVI-XIX ble systematisk undersøkt. Man fant ett avslag i dagen ved en tue 15 m S for Førdalsosen XIX, men intet i noen av prøvestikkene. Spesielt ble området mellom Førdalsosen XVIII og XIX, samt Førdalsosen XIX og XX grundig undersøkt, med tanke på om det var deler av en og samme store boplass. Det ble imidlertid ikke gjort funn i et belte av henholdsvis 10 og 7 m mellom boplassene. Bunnforhold og lagfølge for Førdalsosen XX er som for Førdalsosen XVIII.

Den tuete flaten N for Førdalsosen XVIII og XIX og V for Førdalsosen XX rakk vi ikke å registrere. Imidlertid ble to lokaliteter til registrert ved en kort befaring oppover langs elven.

Funn:

- a) Skiveskraper av grønnlig, lagdelt kvartsitt med utbuet egg langs den ene kortside, St.l, 2,6 cm, st. br. 2 cm.
- b) Flekkeskraper av ovennevnte kvartsitt med innvendig retusj langs hele den ene langside og antydning av svake bruksspor ytterst på motsatte langside. St.l. 6,4 cm.
- c) Avslag av lys kvartsitt med ut- og innbuet retusj ved den ene kortside. St.mål. 4,9 cm.
- d) 2 små flekker av hhv. lys grå flint og grønnlig, lagdelt kvartsitt. St.l. hhv. 2,6 cm og 2,3 cm.
- e) Ca. 160 g avslag av ovennevnte kvartsitt. St.mål fra 5,2 cm til bitte små fliser.

Førdalsosen XXI. Beliggenhet 15 m NNV for den siste elvesvingen før elva renner ut i Førdalsvatn. Elva gjør her en dreining på ca. 90°. I en sandgrop, ca. 5 m over elven fant man her flere avslag i dagen. Man fikk ikke anledning til å komme tilbake for å beregne lokalitetens utstrekning. Overflatefunn.

Funn: 13 avslag, alle av den grønne, lagdelte kvartsitt bortsett fra 1, som er av lys kvartsitt. St. mål fra 4,9 cm til bitte små fliser.

Førdalsosen XXII. Beliggenhet 100 m Ø for og ca. 10 m over det nordligste av forgreiningene mellom elva fra Førdalen og Halldalen, på toppen av en Ø-V-gående rygg, som strekker seg fra lokaliteten mot V mot elva. Her ble det funnet noen få små avslag, samt skjørbrent stein. I N, S og V er det myr eller myrsig. Lokalitetens størrelse ble anslått til mindre enn 10 m². Lagfølge: 3-4 cm torv, 3-4 cm blekjord, rødbrun aur. Funnene ble gjort oppe i torva.

Funn: 2 bitte små avslag: 1 av bergkrystall, 1 av lys kvartsitt. St.mål hhv. 1,5 cm og 0,8 cm.

Alle lokalitetene som ble registrert på østsiden av elven må ansees som gravverdige, bortsett fra Førdalsosen XIX, som er helt destruert. Man fikk ikke klarhet over årsaken til det hardtrampete området. Imidlertid har det i en årrekke vært oksedrifter i dalen og ved Førdalsvatnet, og man har muligens

hatt en samleplass for oksene ved Førdalsosen XIX. En hypotese er da at sandgropene kan ha blitt sparket opp av oksene og endel avslag vasket frem etterpå. Man vet med sikkerhet at oksene har vært samlet på Førdalstangen. (Kilde: Tryggve Haug, Ål). Det kan være årsaken til at en stor mengde avslag på Førdalstangen I ble funnet på overflaten. Man kan heller ikke se helt bort fra at oksene kan ha fått jordklumper med avslag mellom klovene, og at avslag kan ha blitt spredd utover på denne måten. Muligens er Førdalstangen II et slikt strøfunn.

Bortsett fra mengden med avslag som ble funnet i vannet V for Førdalsosen XVIII, ble det gjort funn av grønn kvartsitt i elva på to andre steder, Førdalselva I og II.

Førdalselva I. Funnsted i et lite stryk som fort blir tørrlagt ved lav vannstand. På flybildene, som er tatt under slike forhold, sees det tørrlagte stryket som en hvit flekk i den siste, Ø-V-gående delen av elva, før elva dreier ca. 90° mot S og renner ut i Førdalsvatnet. Det grønne kvartsittstykket var meget avrundet av vann, strøm og transport.

Funn: Avslagsstykke av grågrønn, lagdelt kvartsitt, tydelig vannrullet. St.mål. 6,5 cm.

Førdalselva II. Funnstedet i elva like S for en liten lone i elva, 200 m NV for osen. Funnet besto i en skive av grønn kvartsitt med tydelige merker etter å være slått. Skiven var nesten sirkelformet, ganske tykk og var avrundet mer på den ene siden enn på den andre.

Funn: Stort, flatt, avslagsstykke av samme materiale, tydelig vannrullet. Grov tilhugging langs den avrundete kant. St.mål. 11,3 cm.

Funnene i elva har ikke kunnet settes i forbindelse med noen av de registrerte lokalitetene. Etter funnenes beliggenhet synes det derfor sannsynlig at de kan ha blitt ført med is eller strøm fra andre boplasser lenger opp i Førdalen eller Halldalen.

Sett under ett var førsteinntrykket av materialet som ble funnet

at det er dominans av en grønn, litt skifrig kvartsitt. Registrantene, som begge har erfaring fra materialet i Eldrevatn/Øljusjøen-området, mener at kvartsitten som ble funnet her er av en helt annen type enn kvartsitten fra kvartsittbruddene ved Øljusjøen. Imidlertid kan materialet i noen av redskapene som ble funnet og muligens i enkelte avslag, være kommet fra de kjente kvartsittbruddene.

Et av redskapene som kan antas å være laget av Øljusjøkvartsitt og et eksempel på den mer skifrige grønne kvartsitten er blitt forevist Bjørn Andersen, dosent i geologi ved Universitetet i Bergen, med forespørsel om man har en eller to typer kvartsitt foran seg. Man fikk til svar at uten mikroskopering kan dette spørsmål vanskelig besvares. A priori bør man allikevel kunne anta at man fortrinnsvis har benyttet den kvartsitten som er mest homogen. Den grønne kvartsitten som er benyttet både ved Fördalstangen og ved Fördalsosen er meget skifrig, noe som kan ha skapt problemer ved bearbeidelsen.

Registrantene antar derfor at dersom denne kvartsitten stammer fra Øljusjøbruddene, så er den ikke brakt derfra av de som har benyttet den ved Fördalsvatnet. De ville i så fall tatt en mere homogen kvalitet med seg fra bruddet. Dernest er det samlede kvanta av den skifrige kvartsitten meget stort, og finnes på mange av lokalitetene ved Fördalsvatnet. Dosent Andersen utelukker forøvrig ikke muligheten av at kvartsittforekomsten ved Øljusjøen kan ha gått mot V og kommet frem igjen f.eks. i Fördalen eller i Sanddalen lenger N.

Forøvrig fant man en blokk av den samme skifrige kvartsitten ved Iungsdalshytta, ca. 5 m over høyeste vannstand i Djupsmagasinet. 500 m NØ for Iungsdalshytta fant man et stykke hvit kvartsitt i stien mellom Iungsdalshytta og Djup. Meget av det materialet som ble funnet ved Buvatn ser også ut til å være av samme kvartsitt.

Hellerkompleks ved Systrandfossen.

Komplekset består av 3 hellere som er dannet under tre store steinblokker, trolig falt ned fra fjellet som steinsprang. Terrenget skråner her jevnt ned mot Førdalsvatnet og den slake skråningen er i tidens løp bygd opp som et delta utfra foten av Systrandfossen. Bunnen består av sand og grus under et lag frodig gresstorv. N for deltaet har man en storsteinet ur, nærmest et blokkmarkområde, S for deltaet skråner en overgrodd ur fra fjellsiden først bratt, siden slakere ned mot vannet.

Den største av steinblokkene ligger 100 m V for og 5 m over vannet, og 3 m fra bekken under Systrandfossen. Blokken ligger S for bekken, og der deltaet under fossen tar til. Denne blokken måler 10 m retning N-S og 4 m retning Ø-V. Høyden på blokken er 7 m. En annen, nesten like stor blokk ligger nesten inntil den førstnevnte i S. Denne måler 5 m retning Ø-V, mens største lengde er 12 m. Høyden er også her 7 m, men i volum er blokken allikevel mindre enn den første.

Heller I, Systrandfossen. Mellom de to blokkene er det dannet en heller. Den nordre blokken heller litt over mot den søndre og danner derved et tak. Hellingen, som er 5 m² innenfor dråpefallet og opptil 2,50 m høy, vider seg ut mot Ø. Den 40 cm smale sprekken mellom steinblokkene i V er murt igjen med en enkel tørrmur. Prøvestikk ga bare steril, grå grus. Ingen funn.

Heller II, Systrandfossen. Denne helleren ligger under den søndre steinblokken. Mot SØ heller blokken svakt utover og danner derved en heller som innenfor dråpefallet måler 10 m². Hellingveggen er imidlertid helt plan, slik at helleren er meget åpen og dårlig egnet som overnattings- eller oppholdssted i dårlig vær. Prøvestikk ga bare et flaskeskår i de øverste centimeter av stikket, ellers ingen funn.

Heller III, Systrandfossen. Beliggenhet 30 m Ø for heller I og II, under en ganske flat blokk som måler 4 x 5 m og er 1,75 m høy. Blokken danner en lav heller i SV. Denne helleren er murt opp med en tørrmur som går fra hellertaket til bakken. Høyden på muren

er 30-40 cm. Hellingen selv er 3 m lang, lengderetning NV-SØ, 1 m - 1,20 m bred og 50-75 cm høy. Gulvnivået er 25-30 cm lavere enn terrenget utenfor hellingen. Inngangen er fra NV. Gulvet i hellingen er steinlagt. Ingen funn.

Tuft ved Førdalsvatnet. Tuften ligger i skråningen på S-siden av kollen som danner det søndre neset på V-siden av Førdalsvatnet, 50 m fra, og 20 m over dette. Den er bygd inn i en overgrodd ur. Murene er bygd i tørrmurteknikk av stein med dimensjoner varierende fra 1 x 0,75 x 0,55 m ned til diameter 0,1 m. Gjennomgående diameter for steinen i muren er 60-70 cm, og med tykkelse 40-50 cm. Delen av muren som lå over ura, er 75 cm bred. Tuften målte 2,50 m, retning N-S, og 3 m retning Ø-V, innvendig målt. Murhøyden er 1,90 m i N, avtagende til 1,40 m i S, innvendig målt. Utvendig tiltar murhøyden fra 20 cm i N til 1,40 m i S. Inngangen i S. Den er 1 m bred og er 1,1 m fra Ø-veggen og 0,9 m fra V-veggen, indre mål.

Tufta virker ikke svært gammel, men vi fikk ikke innhentet noen opplysninger om den. Tufta ligger tett ved stien som går langs V-siden av Førdalsvatnet. Ved roten av Førdalstangen ligger det flere tufter. Man rakk imidlertid ikke å få målt opp disse.

Som en formell opplysning kan anføres at Førdalens egentlige navn er Fødalen. I innberetningen har man imidlertid holdt seg til skrivemåten som er benyttet på det tilgjengelige kartmaterialet.

Innberetning om registrering ved Buvatn, Djupsmagasinet, tidligere
Votnavassdraget, Hol og Ål pgd., Buskerud, juli 1969

av
Jan Støren.

Buvatn er et av de vannene som etter Holsreguleringen danner det store Djupsmagasinet. Vannene i Djupsmagasinet har tilhørt 2 vassdrag: Urunda som har avløp sørover til Holselva, og Votna som renner østover gjennom bl.a. Rødungen og Vatsfjorden og faller ut i Hallingdalselva like Ø for Ål. Buvatn hører til det østre vassdraget, som det øverste store vann i dette vassdraget. Vannet strekker seg 3,7 km i retning N-S og er 1,8 km bredt på det bredeste (retning Ø-V). Før reguleringen lå Buvatn 1088,9 m.o.h., etter reguleringen er høyeste regulerte vannstand (h.r.v.) 1091 m.o.h.. Vannstanden var ca. 1,1 m under h.r.v. da registreringen ble foretatt. Det var således ca. 1 m høyere vannstand enn før reguleringen.

Buvatn har tilløp først og fremst fra N, Svåra, men denne elva løp gjennom setergrenda på Vallo og gjorde i flomtiden endel skade. Elven er nå for det meste ledet over mot vestsiden av deltaet ved Vallo og ned i Svaravatn. Andre tilsig er noen små bekker på østsiden av vannet, den største av disse er bekken fra Nedre Blommetjern, ingen av disse bekkene har noen stor vannføring.

Buvatn ligger, som de andre vannene i Djupsmagasinet, i et dalføre som er svært bredt ut mot Hallingdal, men som smalner av innover og nordover til Djup og Iungsdalsvatn. Der deler det seg opp i flere daler, Iungsdalen mot V, Førdalen mot NNV, og Mjølgedalen mot NNØ. Langs disse dalene går det stier over til Aurland og Lærdal. Buvatn ligger langt ute, på østsiden i dette vide dalføret. Reineskarvet reiser seg 3-4 km borte i

NØ-lig retning. Svaranuten ligger opp for nordenden av Buvatn (Vallo) som et framspring fra Reineskarvet. Ellers er det åpent terreng mot SØ og over til Rødungen. Her går også veien. Mot S og V er Buvatn omgitt av andre vann, Frosen og Olsennvatn, likeledes mot NV der Riskevatn ligger. Innover østsiden av dalen fra Vallosetrene langs Svaravatn og Geitvatn er terrenget åpent. Her går det nå vei og flere stier inn til Djup.

Terrenget nærmere rundt Buvatn er ganske variert. I N danner utløpet av Svåra et stort delta av sand og morenestein. Her har Vallosetrene funnet gode beiter på de tørre vollene. Lengst nede mot vannet blir det for flatt og vått. Her er det myr nå, og det som er satt under vann har også vært myr. Det fuktige terrenget fortsetter østover, og sørover i bakkene øst for vannet er det også fuktig. På Ø-siden ligger ingen setre nærmere vannet enn 5-600 m, de har trukket seg tilbake til tørrere bakker lenger oppe. Vegetasjonen i bakkene her består av vier og einer der det ikke er blautmyr. Langs stranden mellom det stedet der bekken fra Vallehalle kommer ned og det tydelige neset som stikker ut sørover 400 m lenger S, går det en smal morenerygg. Den er ikke mer enn ca. 5 m høy, og toppen er ikke mer enn mellom 1 og 2 m bred. Begge sidene er bratte. Denne ryggen slutter ute på det nevnte neset, der vannet under skiftende vannstand har tæret sterkt på tuppen.

Det utvaskede strandbeltet tar preg av terrenget innenfor. Nordbukta i Buvatn har bare myrstrender med enkelte steinete nes innimellom. Nord for utløpet av bekken fra Vallehalle overtar den steinete stranden, det er forvitret stein i alleslags størrelser, ikke morenestein. Sør for utløpet av bekken fra Vallehalle preges det utvaskede strandbeltet av moreneryggen. Det blir fine lange sandstrender, med enkelte nes under h.r.v. av forvitret stein. Sandstrendene slutter der moreneryggen slutter, i bukta Ø for neset er det igjen myr og stein som dominerer strandbeltet. Bare enkelte steder stikker der ut lave små nes med småstein og grus. Terrenget opp fra vannet her er ganske ensartet hele veien sørover: det er småkupert og fuktig og

skråner lett opp fra, vannet. Sør for utløpet av bekken som kommer ned fra nedre Blommetjern stikker det ut et stort nes ("Blommestølneset"). Langs dette neset blir strendene brattere og mere steinet, selve neset er småkupert men tørt. Det ser ut til å være av morenemateriale. På sydsiden av Blommestølneset er det flatere og mer myrlendt igjen, og slik fortsetter terrenget og det utvaskede strandbeltet helt ned til sørenden av vannet.

En fjellrygg danner den sørlige tverrenden på vannet. Bergryggen er ca. 10 m høy, ganske fri for vegetasjon på nordsiden og på toppen og markerer terrenget som en rett linje i retning VNV-ØSØ. Denne ryggen er ganske bratt mot Buvatn men det er bergskorter enkelte steder, med små strender.

Den sørlige del av vestbredden likner på den sørlige del av østbredden, helt til man kommer opp til det store flate neset som nå etter reguleringen er oppløst i en mengde små vikar og holmer. Etter kartet og terrenget ser det ut til at det før har vært et stort flatt nes av myrer og flate morenevoller. Her er det omtrent bare stranden ut mot øst man kan finne igjen av den gamle strandlinjen. Strandbeltet her ute er tørt og fint med rullestein og grus, og en tørr flat slette innenfor. På sørsiden og nordsiden av neset står små holmer igjen etter nes og tørre hauger i landskapet.

Videre nordover tar stranden preg av at det reiser seg små fjell med steile sider innenfor. Ras fra Storhovda og Nordre og søndre Ørnehovda, gjør at bare nesene er av interesse. Under Storhovda stikker det to flate nes rett ut i vannet, likeledes er det fine nes nord for Tovika. Derfra og videre mot Ø og N får terrenget nærmest stranden og det utvaskede strandbeltet et nokså ensformig preg: Det er den utvaskede morenebakken som utgjør strandbeltet nå. Slake bakker med einerkratt strekker seg innover fra strendene. Den siste store bukta før vi er tilbake ved Vallo er igjen mer myrlendt. Innerst i bukta mot NØ er det ganske lavt og kort vei over til nabovannet i V, Svaravannet.

Steinalderboplasser

Vi registrerte i alt 28 funnlokaliteter som må være helt utvaskete boplasser. Dertil kommer en del løsfunn som det er vanskelig å knytte til noen bestemt boplass. Alle boplassene ble først registrert i det utvaskete strandbeltet. Det var svært få steder hvor man kunne finne en fortsettelse av boplassen under torven innover land. Mulighetene for å gjøre funn i vannet var ikke særlig gode. Lenger ut enn 1 m fra land var det sjelden mulig å komme. Funnforholdene i det utvaskede strandbeltet var meget varierende, og det vil bli omtalt under hver enkelt boplass.

Det var som oftest ikke mulig å danne seg noen sikker oppfatning om hvor strandlinjen hadde gått og hvordan terrenget hadde vært før reguleringen.

Som kartgrunnlag under feltarbeidet benyttet man : Gradteig Djup 1:100000 som gjengir strandlinjen ved fullt magasin. Serie M 711, 1516 I - IV, 1:50000, som gjengir strandlinjen før reguleringen. Samt flyfotos Widerøe serie 1867, målestokk 1:37000. Under etterarbeidet har man benyttet Oslo Lysverkers reguleringskart i 1:2000, ekvidistanse 1 m, men dette kartet er ikke helt nøyaktig.

Boplassene vil bli beskrevet i følgende rekkefølge: først fra Vallo og sørover langs vestsiden til Stavåne, deretter igjen fra Vallo og sørover langs østsiden.

Vallo I og II

Disse boplassene ligger ved foten av en flat haug som er en holme ved h.r.v. (stemmer ikke med reguleringskartet, men med terrenget). Haugen ligger ca. 100 m rett vest for det neset der Vallosetrene har sine båthus (Båthusneset). Dette neset ligger igjen ca. 500 m sør for den nederste av Vallo-setrene. Haugen har strand av stein og grus fra SØ til rett V. Det utvaskede strandbeltet er bredt og det er langgrunt utenfor.

Vallo I ligger på den sørligste del av stranden. Strandbeltet er her 10-15 m bredt og denne flaten fortsetter like flatt utover i vannet. Alle funn ble gjort ute i vannet 1-3 m fra vannkanten, over en strekning på 15 m målt langs vannkanten. Det var ikke mange funn og de lå spredt, materialet var for det meste flint. Den øverste del av det utvaskede strandbeltet er nokså fri for mose og jord. Her ligger steinura naken igjen. Lenger ned mot vannkanten er mose og jordlag bedre bevart, kanskje fordi dette partiet vanligvis ligger godt under vann, og ikke er så utsatt for bølgeslag. Det er imidlertid også her vasket vekk større flekker av torv og jord og det er i disse åpne flekkene at funnene kommer fram. Det er vanskelig å grave så nær vannkanten, og her ved Vallo I ga det heller ingen resultater. Det lå kull like ved flinten helt nede i vannkanten. Funn: 9 avslagstykker av flint. St. mål fra 3,2 - ca. 1 cm.

Vallo II ligger som en fortsettelse av Vallo I på SV- og V-siden av samme haugen. Det er et område på 20 m uten funn mellom de to boplassene. Strandbeltet her var 6-7 m bredt og det er ikke så langgrunt her som ved Vallo I. Litt ute i vannet og i et belte inntil 3 m opp fra vannkanten lå det her store og små avslag av fin hvit kvartsitt bortover stranden. Det meste lå i de 10 sørligste metre, men det ble gjort funn i nesten hele strandens lengde, dvs. ca. 40 m. Langs vannkanten på denne boplassen var det bare flekker igjen av det opprinnelige jorddekket. Det er ikke godt å si hvor avslagene opprinnelig har ligget, vi fant dem blant stein og grus som blir vasket omkring av vannet.

Funn: a) Nærmest rombisk skiveskraper av grågrønn, lagdelt kvartsitt med ujevn egg på en og rett egg på den andre kortsiden. St. diagonal 8,4 cm.

b) Avslag av lys kvartsitt med ujevn retusj. L. 5,8 cm, st.br. 3,2 cm.

c) 17 avslag av lys kvartsitt. St. mål fra 6,8 cm til ca. 1 cm.

Den lave haugen som disse boplassene ligger ved foten av ble undersøkt ganske nøye uten at noe mer kom for dagen. Den har en markert topp, det ligger en flat steinblokk der, men det er ikke antydning til rester etter folk. På båthusneset fant vi imidlertid en meget tydelig kullkonsentrasjon: 8 m fra h.r.v. på østsiden av neset, 20 m N for båthusene. Under 10 cm torv uten kull kom man her først ned til 8 cm bleksand iblandet kullbiter. Under dette 12 cm mørk kullblandet jord. Flere stikk omkring dette hovedstikket viste også litt kull men ikke så meget og så dypt. Vi fant ingenting i stranden langs båthusneset.

Vallo III, IV og V.

Innerst i den bukta som begynner ved båthusneset og fortsetter vest- og sørover kan man skjelve tre nes. De har alle sin steinalderboplass. Terrenget her virker fuktig. Det er lange flate strender som ser ut til å ha vært nokså fuktige før oppdemmingen. Området innenfor strandbeltet mot NV er flatt, men ulendt med myr og små hauger. Boplassene ligger lunt mot nordavinden, det kan være en grunn til at de likevel ligger her. En annen grunn kan være at det er kort og lett å gå over til nabovannet Svaravatn.

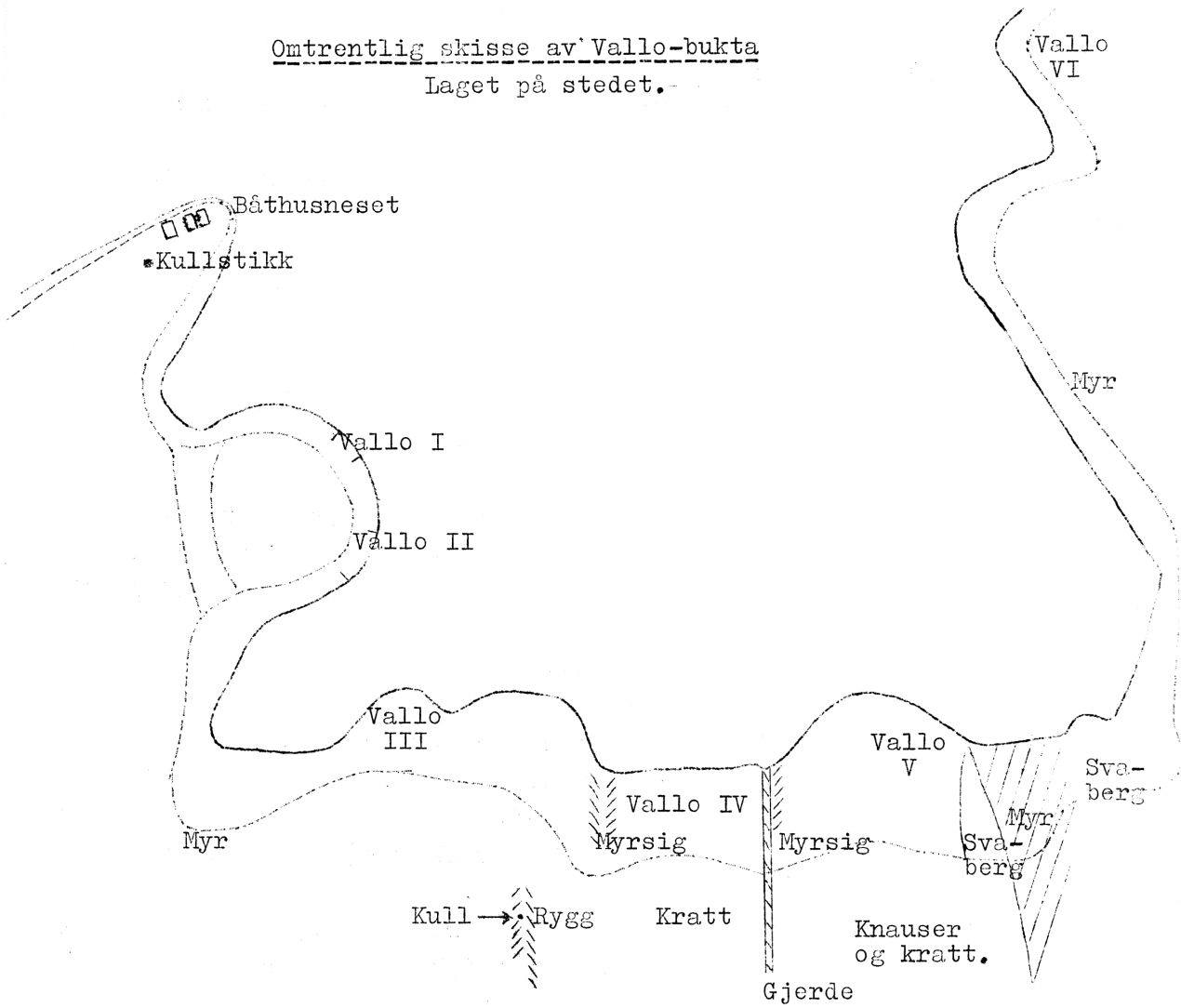
Neset ved Vallo III er like langt som det er bredt. Det ligger helt under helt under h.r.v., avstanden fra lyngkanten til vannkanten på utsiden av neset er 30 m. Helt ute ved tuppen av neset lå 4 kvartsittavslag av et grønnstripet materiale, innen 1 m². 5 m lenger N lå et flintstykke også i vannkanten. Midt inne på neset, ca. 5 m fra lyngkanten lå noen flintavslag med tydelige slipepor på en av flatene.

Neset er ganske renvasket for torv innerst, lenger ute mot vannet ligger store flak av torv og jord igjen. Innenfor på land fant vi ingen avslag, men litt kull i en liten grop i ryggen som fortsetter fra neset og innover eidet mot Svaravatn. Kullfunnet lå ca. 50 m fra h.r.v. ved Vallo III.

Funn:

- a) 3 avslag av slipte flintøkser, hvorav det ene stykket er hulslipt. St.mål. 3,2 cm, 2,8 cm og 2,5 cm.

Omtrentlig skisse av Vallo-bukta
Laget på stedet.

b) 2 skiveskrapere:

En av lys grå flint med rett egg på den ene kortsiden. L. 2,8 cm, st.br. 1,9 cm.

En av lys, fin kvartsitt med egg på den ene kortsiden og begge langsidene. St. l. 4 cm, st.br. 3 cm.

c) Flekke av lys grå flint. L. 4,7 cm.d) 3 avslag av grågrønn, lys lagdelt kvartsitt. St.mål 3,7 cm, 2,9 cm og 2,2 cm.

Vallo IV. Dette er en av de funnrikere boplasser ved Buvatn. Den ligger 80 à 100 m SØ for Vallo III, avgrenset fra området der ved et myrsig. Likeledes er boplassen avgrenset mot S og Vallo V ved et annet myrsig. Avstanden mellom de to myrdragene er 25-30 m. Området mellom h.r.v. og vannet var ved registreringen ca. 15 m bredt. Det er ikke så tydelig nes her som ved Vallo III. Bakken består dels av fuktige torvflekker, dels av utvaskede felter med sand og grus. Funnene ligger innenfor et felt som strekker seg 20 m langs stranden målt fra det sørlige myrsig, og inntil 11 m ned mot vannet målt fra lyngkanten. De 4 siste metrene ned til vannet er helt dekket av fuktig torv som ikke er vasket vekk. I sørenden av feltet, på tvers av strandens lengderetning, lå en konsentrasjon av flintavslag. Funnene lå i små grusfelt rundt en stor torvkake, området målt 5 x 3 m. Enkelte stikk i denne torven ga magre resultater, det var hverken kull eller mer flint å finne. Flintstykkene virker som de er vasket omkring med grusen, enkelte sto stikkende opp av torven, som om de var i ferd med å vaskes fram. 4 m lenger mot N var en kvartsittkonsentrasjon: det var store avslag som lå spredt. Enda lenger mot N kommer et nytt materiale: en grå, glatt steinart med rutemønster. Disse bitene lå enda mer spredt.

Funn:

a) Fragmentarisk tverrpil av flint med buet egg og retusjerte sider. Avbrutt ved basis. St.l. 1,4 cm, Br. over egg 1,2 cm.b) 3 Skiveskrapere:

Skraper av gråsort flint med innbuet egg langs den ene langside, retusj på to kortsider og ett hjørne. Skraperen er muligens fragmentarisk. Tverrsnittet er trekantet. St.mål 2,5 cm.

b) (forts)

Skraper av lys kvartsitt med sammenhengende ut- og innbuet egg rundt det meste av kanten. St.l. 4,8 cm, st.br. 2,9 cm. Skraper av grå kvartsitt med to sammenstøtende svakt utbuede egger. St.mål 4,9 cm.

c) 6 avslag med bruksspor, hvorav 4 av flint, 2 av grå kvartsitt. St.mål fra 4,4 cm til 2,1 cm.

d) Kjerneskraper laget av en rundkjerne av lys grå flint med en stor mørk flekk. Egg på kjernens ene spiss, samt bruksspor ved en kant. St.mål. 3,6 cm.

e) 2 plattformkjerner av h.h.v. grå og lys kvartsitt. Den første er konisk. Begge har muligens bruksspor langs plattformens kant. St. h. h.h.v. 6,5 cm og 2,2 cm. Plattformens st.mål 5,9 cm og 2,3 cm.

f) 10 flekker og flekkefragmenter hvorav 5 av flint, 5 av kvartsitt. Av de første er en mikroflekk. St.l. 7,6 cm - 1,8 cm.

g) Flekkeliknende avslag av grå kvartsitt. L. 5,8 cm.

h) Rundkjerne med flere avslag slått fra samme flate. Kjernen har en flekk cortex. St. mål 3,1 cm.

i) 3 eggavslag av plattformkjerner av mørk og lys flint. St. mål 3,5 cm, 3,4 cm, 2,5 cm.

k) Avslag av flint og kvartsitt og 2 små avslag av bergkrystall. Vel 100 g flint. St.mål fra 5,5 cm - 1 cm. Ca. 800 g kvartsitt. St.mål fra 8,8 cm - bitte små fliser.

Vallo V Denne boplassen ligger som nærmeste nabo på sydsiden av Vallo IV, på den andre siden av et myrdrag, ca. 10 m bredt. Også på sydsiden av boplassen er det et myrsig. Feltet ser ved nåværende vannstand ut som et lavt, bredt nes, ca. 30 m bredt, og med en avstand varierende mellom 15 og 20 m fra vannkanten til lyngkanten. Området er ikke fullt så fuktig som Vallo IV, men ellers har det mye av samme karakter; delvis utvasket torv, med stein og grus inne i mellom, mest stein øverst mot lyngkanten. Denne boplassen er ikke så rik som Vallo IV. Funnmaterialet er mest flint.

Dertil kommer noen avslag av kvartsitt, alle av det samme grønnstripete materialet, og en bit brunfiolett skifer med sageskant. Funnene ligger spredt utenom en tydelig hovedkonsentrasjon. Hovedkonsentrasjonen ligger helt oppe mot torvkanten, 8 x 1,5 m med lengden på tvers av strandlinjen, 9 m fra sørligste myrsiget. Her var det kvartsitten ble funnet. Denne konsentrasjonen ser ut som en grøft som man har fylt igjen, men hvor resten av fyllmassen er blitt liggende som en haug over grøften. Torven er sprukket opp og jorden er løs. Et stikk på tvers av konsentrasjonen brakte for dagen flere avslag av grønn kvartsitt. De lå 2-3 cm ned i bakken. Under fortsatte det med kullblandet moldjord enda 5-6 cm. Innenfor hovedkonsentrasjonen på urørt mark ble det tatt flere stikk men bare helt ute i torvkanten var det noe å finne, her lå det i et stikk noen få mikroflekker like under torven. Ellers var det hverken kull eller flere funn i stikk like ved.

Funn:

- a) Skiveskraper av lys grå kvartsitt med rett egg langs en kant og innbuet retusj ved et hjørne. St.mål 4,2 cm.
- b) Meiselliknende redskap av bergkrystall med tosidig huggen egg. L. 2,7 cm.
- c) 3 små flintavslag med retusj, hvorav ett har retusjen på innsiden. St.mål 2,4 cm, 2,1 cm og 2 cm.
- d) Stykke brunlig skifer med sagespor langs en sidekant og ett spor på begge flatsider. St.mål 3,5 cm, st.tykk. 0,6 cm.
- e) 4 flekker: 2 av flint, 1 av lys grå kvartsitt og 1 flekkefragment av flint. St.l. 3,1 cm, 2,1 cm, 2,6 cm, 1,2 cm.
- f) 28 avslag av flint, kvarts og kvartsitt, hvorav 12 av flint. St. mål 2,9 cm - bitte små stykker, og 16 av grågrønn, lagdelt og lys kvarts og kvartsitt. St. mål 4,4 cm - ca. 1 cm.

Vallo VI. Boplassen ligger på neset rett overfor båthusneset, på sørsiden av bukta med Valloboplassene. Funnene er utelukkende gjort i strandbeltet. Stranden er smalere og brattere her enn ved de hittil nevnte boplassene. Bredden på det utvaskede strandbeltet er ca. 7 m. Funnene samler seg innen 20 m av strandens lengde, men det er ingen naturlig avgrensning på sidene; stranden fortsetter nordvestover mot et lite nes, sørøstover ca. 100 m ned til en bukt, alt uten funn. Boplassen ligger nokså værhardt til, stranden er vendt mot NØ, det er en liten bergknaus som avslutter stranden mot sørøst, men den gir lite ly så lenge vinden står rett inn fra nord. Bak knausen, som reiser seg 1,30 m over det øverste av stranden, strekker det seg slake bakker innover med lyng og einer. Det er bare stein i strandbeltet ved Vallo VI, det er mest forvitret stein, ikke rullestein, av størrelse 20 x 30 cm, 30 x 40 cm. Ved søndre hovedkonsentrasjon er det mye småstein, 5 x 10 cm og mindre, og en del knudret småstein som kan se ut som kokstein. Det er også enkelte store blokker i dette strandbeltet. I den nordre del av feltet opp mot bergkammen er det litt tett kratt.

I den sørøstre enden av feltet var det en meget rik konsentrasjon av store og små kvartsittavslag. Den strakte seg tvers over stranden, i 3 meters bredde, og lå 4 m fra den sørøstre enden på feltet. Det var mest å finne i den delen av konsentrasjonen som lå øverst oppe på stranden, rett under det bratte svaberget. Også i nordre del av feltet var det mange funn, men her var det ingen tydelig konsentrasjon. Materialet var ikke delt i tydelige konsentrasjoner. I bakken innenfor boplassen kan man enkelte steder treffe på kull under torven, jordsmonnet er lys sandjord over rød aur. Det var mye stein i bakken.

Funn:

- a) Pilespiss av grå skifer, med rombisk tverrsnitt. avbrutt i begge ender. Lys flekk ved innerste bruddflate. St.l. 3,9 cm.
- b) 8 skiveskraper av kvartsitt av varierende kvalitet, hvorav: stor skraper av grågrønt, lagdelt materiale med grov retusj langs den lengste, svakt utbuede kant. St.mål 10,8 cm.

b) forts.

Skraper av grått, til dels gjennomskinnelig materiale med ujevn egg på inn- og utside. St.mål 5,9 cm.

En skraper av grønnlig, lagdelt materiale med ujevn egg på innsiden. St.mål 5,8 cm.

Av de øvrige synes to stykker å være fragmentariske, st.mål hhv. 5,1 cm og 4,1 cm. St.mål på de resterende 8,3 cm, 7,4 cm og 4,2 cm.

c) 3 kjerneliknende kvartsittavslag med retusj:

Et stort stykke av lyst materiale med ujevn ut- og innbuet retusj langs den lengste kant. Retusjen fortsetter et stykke inn på den ene møtende kant. St.mål 9,2 cm.

De øvrige avslag er av hhv. grått og grønnlig lagdelt materiale. St. mål hhv. 7,2 og 5,3 cm.

d) 15 retusjerte avslagsstykker: 14 av kvartsitt av varierende farge og kvalitet og ett av flint. Minst 4 avslag har retusjen på innsiden. St.mål fra 6,2 cm til 1,8 cm.

e) 5 flekker, hvorav en av flint, de øvrige av varierende kvartsitt. St.l, fra 6,4 cm - 3,3 cm.

f) 4 rundkjerner av kvartsitt, st.mål fra 4,3 cm - 3,1 cm.

g) 4 skiferstykker, hvorav ett med sagespor midt på den ene flatside. Ett kan muligens være tilhugget emne til redskap ? St.mål 6,7 cm - 1,7 cm.

h) 1250 g avslagsstykker av kvartsitt av vekslende gjennomgående god kvalitet. Noe av materialet er av lys kvartsitt, annet av mørk grå, eller grønn, tydelig lagdelt kvartsitt. Dessuten er det 5 bittesmå flintavslag. St.mål fra 9,7 cm - små fliser.

Vallo VII Ca. 300 m sør for Vallo VI, på et sted hvor stranden vider seg ut til en lav grushaug mellom vannkanten og krattet innenfor, ligger denne lille boplassen. Strandene her vender ut mot Ø og SØ og den er 14 m bred. De fleste funnene lå innenfor et område på 3 x 2 m på toppen av den lave grushaugen som bare måler 7 m i tverrmål. Det er myr mellom haugen og land innenfor.

Boplassen er også begrenset av myr på nordsiden; på sørsiden utvider grussletten seg til en delvis torvdekket slette som dekker hele området mellom vannet og den øverste strandlinjen. Utover her er det bare spredte enkeltfunn. Det ligger litt kokstein utover hele området, og i enkelte torvtuer kan man finne trekull.

Funn:

- a) Skiveskraper av mørk grå kvartsitt med svakt utbuet egg. St.mål 8,6 cm.
- b) Retusjert flekke av grågrønn lagdelt kvartsitt, avbrutt i den ene enden. Retusjen er slått på den ene langsiden ved bruddstedet. St.l. 4 cm.
- c) 2 flintavslag med retusj av hhv. lys og mørk farge. St.mål hhv. 2,7 cm og 2,4 cm.
- d) Flekke av lys grågrønn kvartsitt, avbrutt i ene ende. L. 3,1 cm, st.br. 2,4 cm.
- e) 2 rundkjerner av hhv. mørk grå kvartsitt og lys grå flint. St.mål hhv. 5,1 cm og 3,1 cm.
- f) Flatt avspaltet skiferstykke, antakelig avsaget langs den lengste kant. St.mål 2,5 cm.
- g) 13 avslagstykker hvorav 11 av kvarts og kvartsitt, og 2 avlange stykker av bergkrystall (hvorav det ene med 6-kantet tverrsnitt?). St.mål fra 4,3 cm - 1,2 cm.

Vallo VIII. Omtrent 600 m SV for Vallo VI kommer man til en liten bukt der det kommer ned en liten bekk fra et lite avlangt vann som ligger litt oppe i heia mellom bergkollene. I det nordøstre hjørnet av denne bukta er det en slette - sterkt bevokst med kratt - rett innenfor det utvaskede strandbeltet. På denne sletten og i strandbeltet ligger Vallo VIII. Denne boplassen er den eneste boplassen ved Buvatn som kan følges innover områder som ikke har vært satt under vann. I det utvaskede strandbeltet, som her er 5 m bredt, ble det gjort funn over 8 m langs stranden. En konsentrasjon nær oppunder torven målte 2 x 2 m. Også utenom konsentrasjonen ble de fleste funn gjort i den øverste delen av stranden. Sletten ovenfor stranden strekker seg ca. 20 m innover mot N

og 30-40 m i retning Ø-V. Det ble ialt tatt 11 stikk på denne flaten, 5 stikk inneholdt avslag av forskjellig materiale og kull. Det ble funnet noe inntil 14 m fra stranden, funnstikkene ligger i en ca. 10 m bred stripe, fra østenden av området med strandfunn og innover mot NØ.

Stikk 1. Det mest innholdsrike stikket ble tatt 12 m fra stranden. Her lå det avslag av bergkrystall og av flere sorter kvartsitt, fra den fineste melkehvite til en grov, gråblå steinart. Denne siste var det mest av og den forekom i dels store biter: 2 x 2 x 5 cm. Funnene lå fordelt fra 1-2 cm under bakken ned til 20-22 cms dybde. I alle lag er det biter av trekull. Jordlagene var som følger: 2 cm mørk torvjord, 11 cm lys gråbrun jord, hard med mye småstein, 4 cm mørkere jord av samme type som tidligere nevnt, 5-6 cm lys gråbrun jord, brun sand uten stein. Funnene fordelte seg slik at det meste lå i det øvre blekjordlaget med en del mikroflekker langt oppe. Det var imidlertid også avslag av fin kvartsitt og krystall på 20 cms dyp, de samme materialene som fantes helt øverst. Også den grove kvartsitten ble funnet i alle lag. På 10 cms dybde lå stein som kunne se ut som kokstein.

De andre stikkene var ikke så innholdsrike. Det var heller ikke så meget av den lyse gråbrune jorden i stikkene fremover mot vannkanten. Ellers var jordlagene omtrent de samme, det nederste laget av lys gråbrun jord var ikke alltid like tydelig utskilt som i stikk 1:

Stikk 2. 2 m nord for stikk 1 fant vi 2 avslag av en blekgrå uren kvartsitt, 5-10 cm under torven i bleksandlaget. Ikke kull i dette stikket.

Stikk 3. 4 m NV for konsentrasjonen i stranden - stranden svinger her mot NV - 1 m fra torvkanten, fant vi bare et lite avslag bergkrystall 3-4 cm under torven. Det var kull i jorden her.

Stikk 4. 3 m fra torvkanten, rett inn for stikk 3, var det 4 avslag i 3-10 cms dybde. Mye kull rett under torven, mindre nedover.

Stikk 5. 5 m fra torvkanten, rett innenfor konsentrasjonen på stranden var det 2 avslag av gjennomsiktig, flekket kvartsitt og et avslag melkehvit kvartsitt, 5-10 cm under torven. Fuktig blekbrun jord. Ikke kull.

På grunn av tett kratt og mye stein på bakken var det ikke lett å ta stikk der man ønsket. En virkelig avgrensning av boplassen ville tatt lenger tid enn det var rimelig å bruke under en registrering. Den må anslåes til å omfatte en trekant innover sletten med en langside lagt til strandkanten ved inngangen til den lille bukta sør for boplassen. Flate ca. 100 m². Vestenfor det egentlige funnområdet i stranden, innover i bukta, fant vi enkelte avslag, to stykker i vannet og to på stranden. De lå opptil 10 m fra vestenden av funnområdet. Stranden innover i bukta er myrete. Funn:

- a) Avslag av slipt redskap av gråhvit flint. St.mål 2,7 cm.
- b) 9 avslag med retusj og/eller bruksspør, hvorav ett av flint, de øvrige av kvarts og kvartsitt av varierende farge. Ett lite avslagsstykke av klar kvartsitt kan muligens være forpartiet av en enegget pilespiss. Dettets st.mål 1,9 cm. De øvriges stykkers st.mål fra 3,8 cm - 1,8 cm.
- c) 2 plattformkjerner av hhv. mørk grå flint og kvartsitt. Plattformens st. mål hhv. 2,3 cm og 2 cm. St.h. hhv. 1,5 cm og 1,6 cm.
- d) 4 rundkjerner av grå og lys kvartsitt. St.mål fra 2,5 cm - 2 cm.
- e) Vel 450 g avslagsstykker, det meste av kvartsitt av vekslende, gjennomgående god kvalitet. 2 stykker er av flint og ca. 15 stk. av bergkrystall. St.mål fra 7,5 cm til bitte små fliser.
- f) Ca. 10 små kullbiter.

Vallo IX. På den andre siden av bukta vest for Vallo VIII fortsetter stranden i retning SV. Tvers overfor Vallo VIII, 100 m lenger mot SV ligger Vallo IX. Det er en boplass med meget spredte funn fordelt over 17 m på langs av den 7 m brede stranden. Området begynner ved myrkanten i NV og funnene ligger langs en bred stripe midt i strandbeltet. Det er ikke torv i strandbeltet, bare stein av blandet størrelse. Området skiller seg fra stranden lenger mot SV ved at steinene ikke er dekket av inntørket slam. Det er ikke noe markert nes eller flate ved denne boplassen. Funnene er svært lite enhetlige. To biter av samme skiferspiss ble funnet med 6 ms mellomrom. Den ene nesten oppunder torven, den andre noe lenger sør, 2 m fra vannkanten. Dessuten ble det funnet en flintskraiper og noen biter av bergkrystall.

Funn:

- a) Pilespiss med rombisk tverrsnitt av mørk grå skifer. Spissen er avbrutt ved basis og aller ytterst ved odden. Den er sammenlimt av to deler. Samlet l. 7,9 cm, st.br. 1,6 cm.
- b) Flekkeskraiper av grågul flint med sammenhengende retusj langs den ene langsiden og ved enden av den utbuede nedre ende. L. 2,7 cm, st.br. 1,3 cm.
- c) Flekk av gråsort flint med cortexflekk på utsiden. Flekken er avbrutt i den ene enden. St.l. 4,8 cm.
- d) 8 avslagsstykker av kvartsitt, bergkrystall og flint. St.mål fra 5,2 cm - 1,5 cm.

Ørnehovda. Følger man stranden mot SV og dreier med stranden rundt mot NV, kommer man inn i en vik som ligger på østsiden av det bratte berget Nordre Ørnehovda. Litt opp for stranden rett under denne toppen ligger en boplass. Det er bratte skrenter og ur nesten helt ned til stranden her, men ca. 50 m SØ for bunnen av vika, er det like ovenfor stranden noen små, flate kvelver i bakken. I en slik gressbevokst bakke, 5 m lang (langs stranden) og 4 m bred, 5 m ovenfor og innenfor lyngkanten, tok vi to stikk hvor vi fant små avslag av hvit kvartsitt og flint. Funnene lå like under

torven, i overkant av et blekjordlag som var 4-5 cm tykt. Det var intet å finne i stranden nedenfor, bakken var svært utrast her fordi stranden er smal og bratt. 60 m lenger nord derimot, nærmere bunnen av vika er det fin, flat småsteinet strand. Her fant vi et flintavslag.

Funn:

- a) Kjerneskraper av lys bergart med tynne, mørke streker. Skraperen er laget av en plattformkjerne mod ujevn plattform. H. ca. 3,5 cm. Plattformens st.mål 2,4 cm.
- b) 8 avslagsstykker, hvorav 3 av flint, 1 av grå, tydelig lagdelt kvartsitt, de øvrige av lys kvartsitt. St.mål fra 4,5 cm til 1,1 cm.

Tovika I. I nordre vik i Tovika stikker det ut et nes fra den nordvestre bredden mot SØ. Slik som vannet stod ved registreringen var den ytterste del av neset delt av som en holme ved et 3 m bredt og ½ m dypt sund. Holmen har altså vært landfast før oppdemningen. Neset er 22 m bredt ved roten. Her står vannet så vidt over ved h.r.v. Neset er 30 m langt fram til sundet som deler av holmen. På midten er neset 25 m bredt og toppryggen står ½ m over h.r.v. På det tørre er neset dekket med mose og litt dvergbjerk, det er mye stein under mosedekket. Innover mot land er strandbeltet svært myret, det er tørrere utover, men det er hele veien mose de nederste metrene mot vannet. Det utvaskede strandbeltet er ca. 5 m bredt rundt hele neset. Holmen er 35 m lang og 22 m bred. Toppen ligger 10 m fra nordre enden av holmen, det er her et område på 2 x 2 m som såvidt ligger over h.r.v. ellers er hele holmen fri for torv og mose. Det ligger stein over hele holmen unntatt langs vannkanten i N der det er sandstrand.

Neset fortsetter innover land som en rygg nordover dalsøkket mellom nordre og søndre Ørnehovda. Dalsøkket fortsetter over til Riskevatn, ca. 1 km mot NV. Man må tro at nordavinden kan stå ganske hardt på ned gjennom dette dalsøkket.

På neset fant vi i strandbeltet på vestsiden en del flint, mest midt på, mindre innover mot roten og utover mot holmen. Midt

på vestsiden fant vi også tre biter av samme skiferspiss. På østsiden av neset fant vi ikke flint. Helt inne ved roten av neset der det steindekte strandbeltet går over i myr fant vi 4 biter av slipt, rød skifer. To av bitene lå nede i sanden rett under de to som lå i dagen. To av bitene passet sammen. Inne på myrbeltet ved roten av neset lå en mørk, slipt skiferbit. Over mot vestsiden av denne myra lå en liten skraper av flint.

Funn:

- a) 1 pilespiss av lys grå til gullig skifer, sammenlimt av 4 deler. Nærmest som Johs. Bøe: "Til Høgfjellets Forhistorie" B.M.S nr. 21, fig 38 a, men er ikke så slank som typeeksemplaret. Tangen nærmest som l. c. fig 38 b. Oddpartiet mangler. L. 8,2 cm.
- b) 8 skiveskrapere av flint: Skraper av gråsort flint med egg i begge ender, og med flekker av cortex. L. 3,5 cm, br. 1,9 cm. Jevn, pen skraper av lys grå flint med utbuet egg i ene enden. St.l. 3,1 cm, st.br. 2,1 cm. Skraper av mørk grå flint. Ujevn egg på hver langsida, på henholdsvis inn- og utsida. Skraperen har noe cortex. St.l. 2,7 cm, br. 1,9 cm. Skraper av uregelmessig form med ujevn skraperegg på begge langsider, på henholdsvis inn- og utsida. L. 3,6 cm, st.br. 1,8 cm, st.h. 1,3 cm. De 4 øvrige skrapere av mørk grå til lys grå flint. 2 har spor av cortex. St. mål 4 cm, 2,9 cm, 2,5 cm og 2 cm.
- c) 3 flintavslag med retusj: Det største avslag har vertikale sideflater rundt det meste av kanten og kort, kraftig innbuet retusj ved ett hjørne. Hjørnet kan være brukt som stikkelegg. Fin retusj på motstående sidekant. St.l. 4,6 cm., st.br. 2,7 cm. De 2 øvrige har st.mål på hhv. 3,3 cm og 2,2 cm.
- d) 12 flintavslag, st.mål fra 4 - 1,2 cm.

På holmen var det mengder med flint, mest av lys grå matt type. De lå meget tett på østsiden, med en antydning til konsentrasjon, særlig av større biter, mot SØ. De lå ellers spredt over hele holmen.

Midt mellom toppunktet på holmen og dens sørlige spiss lå en samling av mørk, gråblå kvartsitt. Samlingen var 4 1/2 m bred og 6 m lang på tvers av nesets lengderetning. Denne kvartsitten fantes ikke andre steder på holmen eller på neset. Det var også enkelte biter av hvit kvartsitt og bergkrystall på holmen, men de lå spredt.

Funn:

a) 9 skiveskrapere, hvorav 5 av lys grå flint, 4 av mørk grå, lys grå og hvit kvarts:

1 skraper av flint med to ujevne egger. St.l. 2,4 cm, st.br. 2,3 cm.

1 skraper av flint med sammenhengende inn- og utbuet egg rundt omlag 2/3 av omkretsen. St.l. 4,1 cm, st.br. 3,3 cm.

Skraper av flint med 3 sammenhengende, korte innbuede egger langs omlag 1/3 av omkretsen. St.l. 3,5 cm, st.br. 3,1 cm.

Skraper av flint med sammenhengende rett og innbuet egg langs ca. 1/2 omkretsen. Cortex på den ene smalside. St.l. 2,2 cm, st. br. 2,1 cm.

Skraper av flint med sammenhengende egg rundt ca. 2/3 av omkretsen. St.l. 1,8 cm, st.br. 1,3 cm. Cortex på ene bredside.

Skraper av mørk grå kvartsitt med kort innbuet egg på en langside. Usikre bruksspor langs den motstående, skarpe sidekant. St.l. 6,3 cm, st.br. 3,8 cm.

Skraper av mørk grå kvartsitt med fin retusj på utsiden langs den svakt buete sidekant. På motstående side retusj langs innsiden. St.l. 4,5 cm, st.br. 2,3 cm.

Skraper av noe lysere grå kvartsitt med rett egg langs en sidekant. St. l. 6 cm, st.br. 3,2 cm.

Skraper av kvit kvartsitt med en innbuet egg. St.l. 2,4 cm, st.br. 1,6 cm.

b) To kjerneskrapere av mørk grå kvartsitt:

Skraper av nærmest oval form med 2 parallelle plattformer.

Sammenhengende egg rundt vel halvparten av den ene plattforms kant. St.l. 2,7 cm, st.br. 1,8 cm, h. 1,3 cm.

- b) forts.
Skraper av rundkjerne med utbuet egg. St.mål 3,3 cm, h. 2,2 cm.
- c) Skraper, muligens fragmentarisk av mørk grå kvartsitt med utbuet egg i den ene ende. St.l. 2,5 cm, st.br. 1,1 cm, st.h. 1 cm.
- d) 9 avslagsstykker med retusj, hvorav 2 av mørk grå kvartsitt, resten av lys grå flint. Ett av flintavslagene har cortex. St. l. fra 3,4 til 1,9 cm.
- e) 20 flekker av flekkefragmenter hvorav:
18 mikroflekker, den lengste av flint, de øvrige av mørk grå kvartsitt. L. fra 3 - 1,6 cm.
2 flekkefragmenter av hhv. lys kvartsitt og flint. L. hhv. 1,8 og 1,6 cm, st.br. hhv 1,3 og 1,2 cm.
- f) 3 flekkeliknende avslag, hvorav ett av lys grå flint de andre henholdsvis av hvit og mørk grå kvartsitt. L. fra 3,7 til 2,6 cm.
- g) Plattformkjerne med 1 plattform av mørk grå kvartsitt. St.l. 2,7 cm, st.br. 1,1 cm, h. 2,2 cm.
- h) Rundkjerne av lys grå, tydelig lagdelt kvartsitt. St.mål 5,3 cm, st. h. 1,9 cm.
- i) Liten kjerne, antakelig et fragment, av lys grå flint. St.mål 2 cm.
- k) Avslag av flint, kvarts, kvartsitt: Ca. 250 g flint, st. stykkets st.mål 5,7 cm. Ca. 750 g kvarts og kvartsitt. St. stykkets st.mål 7,8 cm. Noe av materialet er av lys kvartsitt, av vekslende, gjennomgående god kvalitet. En del er av mørk grå, tydelig lagdelt kvartsitt, som lett spaltes etter lagene. Blant avslagene er stykker som kan være rundkjerne.

Storhovda I. Ca. 300 m SSØ for sundet som fører inn i Tovika stikker et nes rett ut mot NØ. Det er 60 m langt og 25 m bredt. De ytterste 40 m er snaue for vegetasjon, dvs. de ligger under h.r.v. Resten av neset ligger 1-2 m over h.r.v. Det er dekket av mose og lyng, med vierkratt ned mot det utvaskede strandbeltet. Neset ligger omtrent rett nord for toppen av Storhovda. Det går et pass mellom Storhovda og fjellryggen sør for Tovika rett opp for

roten av neset, i retning SV. Det utvaskede strandpartiet på neset er jevnt steinet, det virker som om steinene er litt i bevegelse. På nesets nordøstre side nær tuppen ligger en liten boplass med funn og kokstein over 10 x 12 m. Innen dette området var det små samlinger med to-tre avslag av samme materiale. Det var mange usikre funn av en grov, sprø kvartsitt. Det ble også funnet en skifergjenstand innen funnområdet. Stikk inne på uberørt mark ga ingen resultater. Jordsmonnet er sandblandet jord over grov stein. Funn:

- a) Tykt, kjerneliknende avslag av lys kvartsitt med rett egg slått mot spalteflaten langs hele den ene side. Eggen fortsetter litt rundt på en annen side. Eggsidens l. 5,1 cm, st.h. 3,1 cm.
- b) 3 avslag med retusj av kvarts og kvartsitt. St.mål fra 4,9 cm - 2,5 cm.
- c) Avlangt stykke skifer med sagespor langs begge langsider og avbrukket i kortsiden. L. 5,5 cm, st.br. 1,4 cm.
- d) Ca. 225 g avslag av kvarts og kvartsitt, hvorav det meste av samme urene, hvite kvarts nevnt under Blommestølneset. St.mål fra 6,4 cm - 0,5 cm.

Storhovda II Denne boplassen ligger på første nes SSØ for Storhovda I, 100 m lenger sør. Neset er 40 m langt, 35 m bredt og bart de ytterste 15 m. Resten av neset ligger 1-2 m over h.r.v. Det er dekket av mose og lyng med vierkratt ned mot h.r.v. Funnene - blant annet to store slipte plater av skifer - lå i torvkanten på SØ-siden, nær toppen av neset, i et område på 3 x 3 m. Det lå skjørbrent stein i en stripe 10 x 3 m rundt torvkanten. Stikk inne på urørt mark ga samme resultat som ved Storhovda I. Bakken var svært utrast ved h.r.v. akkurat ved funnplassen. Neset ligger parallelt med neset ved Storhovda I og man kan også herfra lett gå opp passet N for Storhovda.

Funn:

- a) Flekkeskraper av mørk grå flint med rett retusj langs vel 1/2 langside og ujevn retusj ytterst. L. 5,9 cm.
- b) Skraper av lys grå flint, sannsynligvis avbrutt flekkeskraper med sammenhengende retusj langs den ene side og den utbuete ende. L. 2,5 cm, br. 1,9 cm.

- c) Liten skiveskraper av lys gråbrun flint med sammenhengende egg rundt nesten hele omkretsen. St.mål 2,1 cm.
- d) Fragment av skiveskraper av melkehvit kvarts med 1,3 cm egg på den ene side. L. langs bruddflaten 2,5 cm.
- e) 4 avslag av kvarts, hvorav 3 stkr. av den urene, hvite type som Storhovda I d. St.mål fra 5,4 cm - 2,6 cm.
- f) Stor, avlang, mørk grå skiferplate av uregelmessig form, sammenlimt av et stort og et mindre avspaltet stykke. Platen er avsaget langs den rette langsiden. Langs den rette kortside er rester av sagespor. De to rette, avsagete sider danner en noe stump vinkel. På begge flatsidene sees 4 rette, parallelle sagespor, fra 3,3 cm - 0,9 cm lange og med en innbyrdes avstand fra 1,6 - 1,2 cm. På den ene flatsiden går linjene parallelt med den rette langsiden, på den andre flatsiden går de loddrett på den rette kortside. Linjene på de to flatene korresponderer ikke. L. rett langsiden ca. 16 cm, l. rett kortside ca. 8 cm. Platens st.mål ca. 23 cm, tykk. 1,1 cm.

Storhovda III. Rett S for Storhovda II bøyer strandlinjen østover. Etter ca. 200 m i denne retningen bøyer den igjen over mot SØ. Her ute ligger denne boplassen, på et nes 50 m bredt og ikke mer enn 20 m langt utover mot Ø. På NØ-siden av dette neset, helt nede i vannkanten, lå det kokstein sammen med enkelte store avslag av hvit kvartsitt. Her lå det også en skifergjenstand. Inne i vika i NV for neset, ca. 20 m mot NV lå et flintstykk i et område med sand og kokstein på 3 x 3 m. Dette lå høyt oppe i strandbeltet. Terrenget innenfor dette neset er slakt og bakket, inntil det stiger bratt opp mot Storhovda som her ligger 800 m inn fra stranden.

Funn:

- a) Flekkeskraper av kvit kvarts(itt) med retusj langs hele den ene langsiden og skråretusj ved nedre ende. Spiss vinkel mellom de to eggene. L. 6,3 cm, br. 2,4 cm
- b) Bearbeidet avlangt stykke grå skifer, avbrutt i ene enden med plan over- og underside og vertikale side-

b) forts.

flater. Rettvinklet hakk, litt asymmetrisk, i den bevarte enden. Det er antakelig først boret hull innerst. Fiskesøkke ? St.l. 6,3 cm, Br. v. avbrutte ende 2,4 cm.

c) 3 avslag hvorav 1 av lys, grå flint, 2 av gjennomskinnelig kvarts. St.mål 5,4 cm og 3,8 cm.

Storhovda IV-VI. Kartene viser at disse boplassene har ligget på et stort, bredt nes hvis rot har strukket seg fra Storhovda III til VI. Storhovda IV har ligget på en liten odde ved roten av neset, Storhovda V på nesets østre del og Storhovda VI ved en liten vik ved rotens S-ende. Neset har vært flatt, og strandlinjen er totalt endret, slik at det nå er delt i flere mindre enheter. Mellom dette neset og "Blommestølsneset" og N for neset er det grunt med flere øyer og holmer. Det virker nokså tilfeldig hva vi har kunnet registrere av steinalderboplasser i dette området.

Storhovda IV ligger på nordsiden av det store flate neset rett ø for toppen av Storhovda. Boplassen har ligget på et lavt, langt og bredt nes som har pekt ut mot NV. Tuppen av neset er nå skilt av som en holme. Ved siden av holmen strekker det seg en arm av utvasket mark utover mot NV. Hele neset er ca. 80 m bredt og ikke mer enn 20 m langt etter reguleringen. Boplassen ligger dels på S-siden av holmen, dels på S-siden av den nevnte arm som er 40 m lang og 25 m bred.

På holmen lå en skifergjenstand og usikre biter av hvit kvartsitt. De lå i et område med grus, ellers er det enten stein eller myr i strandbeltet. På S-siden av den lave armen lå det inne ved land et avslag og en kjerne av klar kvartsitt.

Funn:

a) Avslag av hvit kvartsitt med svak, rett retusj ved spissen og svak innbuet retusj på den ene side. St.mål 2,5 cm.

b) Rektangulært stykke grå skifer med innrissete rette linjer på den ene flate side. L. 4,2 cm, st.br. 1,3 cm.

- c) Ujevn rundkjerne av gjennomskinnelig lys kvartsitt. St.mål 4,7 cm.
- d) 8 avslagsstykker, hvorav 6 av hvit, opak kvartsitt, 1 av gjennomskinnelig og 1 av mørk grå kvartsitt. St.mål fra 4,3 cm - 0,9 cm.

Storhovda V. Helt ute på østsiden av det store flate neset Ø for Storhovda (den ytterste delen er nå en egen stor øy) - går stranden rett N-S ett stykke. 50 m fra N-enden av stranden ligger denne boplassen, i overkant av det utvaskede strandbeltet. Den ligger i en liten bukt som strandbeltet her gjør inn i lyngbakken. Innenfor strandbeltet strekker det seg flate lyngmoer innover mot V 1/2 - 1 m over h.r.v. Nedenfor den lille flaten der funnene ble gjort skråner stranden ganske bratt ned mot vannet som vanlig på denne strandlinjen. Strandbeltet er 4 m bredt, den vesle flaten strekker seg ytterligere 3 m innover mot V før buskene dekker alt. Flaten måler ca. 3 x 3 m. På denne plassen ble det funnet store og små biter av kvartsitt og også noe flint. En stor kjerne av grå kvartsitt ble funnet en meter fra vannkanten 5 m lenger sør. Kvartsitten ble ellers funnet i et område 1½ x 1½ m lengst ned mot øst på boplassen. Det ser ut til at boplassen fortsetter inn under vegetasjonen mot V, men ikke mer enn 3 m etter terrenget å dømme. Det ble ikke tatt prøvestikk fordi det var tett vierkratt i dette lille området. Oppe på den lyngbevokste flaten var det bare sand under torven.

Funn:

- a) Liten skiveskraper av lys grå flint med utbuert retusj på den ene ytterside og bruksspor på den motsatte ytterside. L. 2,2 cm, st.br. 1,6 m.
- b) Kraftig flekk av grå kvartsitt. L. 8,2 cm, st.br. 4 cm.
- c) Kraftig rundkjerne av grå kvartsitt. St.mål 11,2 cm
- d) Tilnærmet rektangulært stykke rødlig sandsten med glatte breidsider, sannsynligvis med slipespor. L. 8,2 cm. St.br. 4,9 cm.

e) 12 avslagsstykker:

8	stk.	av kvarts	og kvartsitt.	St.mål fra	8,5-0,8	cm.
3	"	"	flint	"	"	5,4-1,4 cm
1	"	"	skifer	"	"	7 cm

Storhovda VI. På sørsiden av det store flate neset går det nå en stor bukt inn mot Ø. På N-siden av denne bukta ser det ut til at det har stukket fram et nes mot SØ. En del av dette neset er nå en holme. Den er visstnok ikke tuppen av neset, som ser ut til å ligge under vann. På denne holmen som ligger helt under h.r.v. fant vi spredte avslag av hvit og grønn kvartsitt. Den hvite kvartsitten lå samlet om midten av holmen. På nordsiden av holmen lå det biter av trekull. Det var ingen rester etter vegetasjon eller noe jordlag på denne haugen, bare stein og sand.

Funn: 9 avslagsstykker, hvorav 8 av fin, lys, lagdelt og 1 av klar kvartsitt. St. mål fra 6,1 - 1,5 cm.

Storhovda VII. S for det store flate neset ligger det flere holmer rett utenfor land. På en holme her, 30 m fra land, ligger denne boplassen. Holmen var ved undersøkelsen 22 m lang NNØ-SSV og 5-8 m bred. Den ligger i sin helhet under h.r.v. Holmen har fortsatt mot SV, nå ligger det grunner og små skjær ca. 20 m i denne retningen. Det har her ikke vært mulig å få iakttakelsene til å stemme med reguleringskartet, idet dette neset ifølge kartet skulle stikke inntil 3 m opp over høyeste vannstand. Våre fotografier viser imidlertid at boplassen ligger rett innenfor holme 1095, og vi går følgelig ut fra at reguleringskartet er galt på dette punkt. På den nordligste halvdel av holmen ble det funnet en flintspiss, store biter av bergkrystall, samt avslag av hvit kvartsitt. Det lå også kullbiter på denne del av holmen. På den sørlige halvdel fant vi ingenting. Innenfor på land, litt lenger S, lå det mye kokstein i strandbeltet, men ingen funn. Helt i vannkanten på en øy som lå 10 m lenger Ø enn holmen, ble det funnet to blokker av hvit kvartsitt. Øya er 40 m lang, blokkene lå i sørenden, på østsiden.

Funn:

- a) Fragment av flekkepil av grå flint med lysere flekker. Oddpartiet avbrutt. Etter Beckers skjema A-1-pil. L. 1,2 cm, br. ved bruddstedet 1,5 cm.
- b) Oddparti av flint pilespiss med retusj på utsiden av den ene langside og på innsiden av den motstående sidekant. Ved spissen en flekk cortex. L. 1,6 cm, br. ved bruddsted 1,1 cm.
- c) Retusjert flekkefragment av grå flint med lysere flekker og en flekk cortex ved spissen. Fragmentet har svakt utbuet retusj på innsiden ved spissens ene side. På motsatt side, nær bruddstedet, er svakt innbuet retusj på utsiden. Fragmentet er muligens del av en flekkepilesmiss. St.l. 5,8 cm, br. ved bruddstedet 1,6 cm.
- d) Liten skiveskraper av gråhvit flint med sammenhengende rett retusj langs 3 rette sider. Den fjerde side synes å være avbrutt. St.mål 3,9 cm.
- e) Kjerneskraper av mørk grå flint, sannsynligvis fragment av en plattformkjerne, med utbuet retusj ved plattformens kant. St.mål 2,8 cm.
- f) Skive av lys, fin kvartsitt med bruksspor langs 2 sider, møtende i rett vinkel. L. 5,7 cm, st.br. 3,9 cm.
- g) 2 flekkeliknende avslag av samme fine, lyse kvartsitt. L. hhv. 5 og 4,2 cm, st.br. 2,3 og 1,4 cm.
- h) Rundkjerne av do. St.mål 3,8 cm.
- i) Stor kjerne av lys kvartsitt med en utbuet og en ujevn innbuet egg. St.mål ca. 13,5 cm.
- k) Stort firkantet stykke av samme lyse kvartsitt som foregående. Forholdsvis flat over- og underside og med rester av naturlig overflate på alle sider. Enkelte sted spor etter avspaltninger. St.l. ca. 10 cm, st.br. 8,2 cm.
- l) 16 avslagsstykker av kvarts, kvartsitt og bergkrystall. St.mål fra 6,2 cm - 1,3 cm.

Stavåne I og II. Disse boplassene ligger i den søndre tverrende av Buvatn. Langs denne siden av vannet går en bergrygg som gjør at bredden blir steil og utilgjengelig. Bergryggen reiser seg 7 m over den opprinnelige vannstand. På N-siden og på toppen av ryggen ligger mosen for det meste rett på fjellet, hvis ikke fjellet er helt bart. I senkninger kan man finne sand under mosen. På S-siden av ryggen er det mye vegetasjon, bjerk og einer. Ved NV-enden av denne ryggen har Stavåne hatt sitt utløp før reguleringen.

Stavåne I ligger på en liten flate helt ute på tuppen av bergryggen i NV-enden der Stavåne tidligere begynte sitt løp sørover. Ryggen går bratt ned i vannet både på N-siden og S-siden, bare helt på tuppen er det en flate på 15 x 15 m og en slak strand. Hele flaten ligger under h.r.v. og er uten vegetasjon og jordrester. I en konsentrasjon litt innenfor midten av flaten, 1 x 1 m stor, fant vi noe flint og grå kvartsitt. Denne funnplassen må ha ligget akkurat ved utløpsosen. Elvebredden videre sørover står nå under vann. Det gjør også det som har vært den andre siden av osen. På det neset som nå ligger rett V for boplassen fant vi ingenting.

Funn:

a) Skive av grå flint med lyse flekker med bruksspor i ene ende.
L. 3 cm, br. 2 cm.

b) 3 avslagsstykker av flint, hvorav 1 med cortex. St. 1. fra 3,4 cm - 2 cm.
3 avslagsstykker av grå kvartsitt. St.1. fra 2,9 - 1,7 cm.

Stavåne II. Ca. 550 m SØ fra Stavåne I, på et bredt nes Ø for en bukt som skjærer inn i bergryggen, ligger denne boplassen. Neset er 50 m bredt og stikker 30 m ut i vannet. Neset er ganske flatt og ligger i sin helhet under h.r.v. Ingen vegetasjon og jordrester har klart å stå i mot nordavind og bølgeslag. Neset er dekket av grus der ikke fjellet stikker fram i dagen. 4 avslag lå 2-3 m fra lyngkanten med ca. 1 ms innbyrdes mellomrom. To andre lå 10 m lenger ned mot vannet. Landskapet innenfor mot S er småkupert og ikke så bratt. Det

ligger bleksand og rød aur over svaberget. Enkelte steder ligger svaberget nakent.

Funn:

- a) Flekkefragment av gråhvit flint med svak retusj langs en langside. L. 1,9 cm, br. 1,4 cm.
Flekkefragment av gråhvit kvartsitt med svak retusj langs en langside. L. 2,6 cm, br. 1,6 cm.
- b) 2 flekkefragmenter av h.h.v. gråhvit og mørkere grå flint. St.l. h.h.v. 3,3 cm og 2,3 cm.
- c) 3 avslagsstykker av flint og kvartsitt. St. mål fra 5,9 cm - 1,9 cm.

Løsfunn ved Stavåne II.

På en meget lav og liten holme som nå bare består av grus og som ligger V for boplassen, rett over den lille bukta, ble det funnet flint. Holmen ligger nå knapt 10 m fra land, men har tidligere vært landfast.

Østsiden av Buvatn.

Vallehalle I. Helt nord i Buvatn stikker det ut et nes mot SV. Neset er dannet av en rund flat haug med diameter 40-50 m som tidligere har ligget som en tørr forhøyning i myrene her nord i vannet. Nå står myra under vann og haugen er blitt til et nes. På sydsiden av haugen er strandbeltet 7 m bredt, mot V er det 4 m, og mot Ø bare 2 m bredt. Vi gjorde spredte funn i stranden, mest på S-siden der vi også fant en pilespiss av flint. På Ø- og N-siden av haugen fant vi ingenting. Haugen er flat og bevokst med reinmose og dvergbjerk. Den er forbundet med heia bak med en lav, bred og tørr rygg, ellers er det myr eller vann på alle kanter. Jorden på haugen er blekjord over rødbrun aur, vi fant ikke noe i jorden inne på haugen.

Funn:

- a) Flekkeliknende fragment av flint med retusj i den ene ende. L. 3,6 cm, st.br. 1,9 cm.
- b) 2 avslag av mørk grå kvartsitt og noe lysere flint. Begge med svake bruksspor. St.l. hhv. 2,3 cm og 2,2 cm.
- c) Avslag av gråhvit flint. St.mål 1,7 cm.

Vallehalle II. Ca. 250 m S for Vallehalle I ligger et nes. I området mellom de to boplassene er strandbeltet svært myrlendt, ved dette neset er det sand og stein, forvitret stein av forskjellig størrelse, i strandbeltet. Neset er lite, men strandbeltet er ekstra bredt, ca. 9 m. På NV-siden av neset lå det spredte funn over et område 7 x 8 m, ned mot torvbeltet langs vannkanten. Oppunder torven lå det kokstein, lenger ned i funnområdet var det også litt, men mindre.

Funn:

- a) 2 rundkjerner av flint med cortex. St.mål hhv. 6 cm og 4,9 cm.
- b) 2 avslag av flint, hvorav det største med cortex langs den ene kant. St.mål hhv. 3,4 cm og 2 cm.

Vallehalle III. Denne boplassen ligger like N for bekken som kommer ned fra Vallehalleseier. Det utvaskede strandbeltet er her 4-5 m bredt, det er grus og mindre stein i strandbeltet, opp mot torven er det mye kokstein. Bakken innenfor skråner lett opp fra stranden. Et stikk her 2 m fra torvkanten viste blekjord men ikke kull eller kokstein. Jorden var fuktig. Boplassen ligger med spredte funn av flint og kvartsitt i strandbeltet 12-13 m nordover fra bekken. Like S for bekken ble det funnet en skiferspiss, men ellers ingenting, ikke engang kokstein. Denne boplassen ligger N for den lange moreneryggen som strekker seg langs stranden ved Vallehalle IV. Moreneryggen begynner rett på sørsiden av bekken.

Funn:

- a) Eneget pilespiss av gråhvit flint med kort blad og lang tange. L. 4,3 cm, derav bladet 1,3 cm.
- b) Pilespiss av grå skifer med rombisk tverrsnitt, spiss odd og parallelle kanter. Pilens bakre del er avbrutt. L. 5,6 cm.
- c) Skiveskraper av lagdelt, grå kvartsitt med rett, ujevn egg. St.mål 4,7 cm, eggens l. 3,8 cm.
- d) Avslag med retusj av gråsort lagdelt kvartsitt. St.mål 6,2 cm.
- e) Flintavslag med bruksspor, l. 3 cm.

- f) Flekke av lys grå flint avbrutt i begge ender. St.l. 6,5 cm.
- g) Liten rundkjerne av lys kvartsitt. St.mål 2,6 cm.
- h) 3 avslagsstykker, hvorav ett av mørk grå skifer, 2 av kvartsitt. St.mål 3,7 cm, 5,6 cm og 3 cm.

Vallehalle IV. Mellom utløpet av bekken fra Vallehalle og "Vallehalleneset" nesten 400 m lenger S, går det en smal og steil morenerygg langs vannkanten (Se den generelle innledning). Mellom ryggen og vannet er det for det meste en stripe land som ikke er berørt av reguleringen. Denne stripen kan være 10 m bred i den nordlige del av området, i den sørlige del er den vesentlig smalere, her går det utvaskede strandbeltet enkelte steder helt frem til den steile ryggen. Ved nesene i den nordlige halvdel kan det urørte området bli opptil 20 m bredt. Nesene fortsetter så enda 10-15 m utover under hrv. Funnområdet begynner i N ca. 120 m S for utløpet av "Vallehallebekken". Her er det et nes som stikker 11 m ut i vannet fra lyngkanten mot V, og er 15 m bredt. Funnområdet fortsetter sørover med konsentrasjoner på dette og to følgende nes, med en del strøfunn i strendene innimellom. Hele funnområdet er 150 - 200 m langt.

På det nordligste neset lå den største funnkonsentrasjonen på denne boplassen. Den lå like i vannkanten på S-siden av neset. Der var bl.a. en skiferspiss og en del hvit kvartsitt. Midt inne på neset stikker berget fram i dagen, det er meget forvitret og frostsprengt, resten av neset er preget av denne forvittringssteinen. Det var ikke torvresten i vannkanten ved dette neset.

40 m lenger sør ligger et nytt flatt nes av samme type som det forrige. Mellom de to nes er stranden 9 m bred og den går helt inntil morenevollen. Funnene fortsetter sørover stranden mellom de to nesene og over på det sørligste. I stranden ble det funnet 3-4 biter grå flint, alle i samme avstand fra vannet, men ellers spredt over stranden. På dette nes nr. 2 var det nesten bare lys kvartsitt som materiale i funnene.

50 m videre sørover fra dette neset ligger en odde helt i vannkanten, nesten helt adskilt fra land ved den daværende vannstand.

På det smale, mellomliggende området var den myraktige torven bevart. Spissen av odden stikker nå 25 m ut fra moreneryggen i retning V. Flintfunnene fortsatte meget spredt sørover stranden mellom de to sistnevnte nes, og de fortsatte ennå 50 m sørover fra nes nr. 3. På dette neset, som altså ligger helt i vannkanten var det noen biter hvit kvartsitt. Sammen med flinten som har ligget i stranden over 150-200 m lå det også skjørbrent stein. Den er det også slutt på der funnene tar slutt. Stranden fortsetter jevn og fin fram til slutten på moreneryggen, men den smalner av, og blir bratt og utrast helt ute ved tuppen. Rundt på sørsiden av neset er det mer myret og svært langgrunt.

Funn:

- a) Pilespiss av gulhvit skifer. Bladet har tannete kanter, rombisk tverrsnitt og agnorer. Tangen er avflatet. Pilens fremre del er avbrutt. St.l. 4,5 cm.
- b) Skiveskraper av flint med ujevn egg, St.mål 2,5 cm.
- c) Skive av hvit kvartsitt med 2 innbuede, skarpe egger med grov tilhugging og bruksspor, St.mål 3,8 cm.
- d) Flekkeskraper av flint med retusj i enden og langs ene langside. De retusjerte egger er slått fra hver st. side. St.l. 7,2 cm, st.br. 2,9 cm.
- e) 2 flekkefragmenter av hhv. lys og mørk grå flint. Det minste har retusj i begge ender, det største bare i den ene ende. L. hhv. 3,7 cm og 2,7 cm.
- f) Atypisk kjerneskraper av lys, grå flint, muligens avspaltet av en plattformkjerne. Retusj i kanten mellom spalteflate og plattform. H. 2,9 cm, br. ved plattform 2,2 cm.
- g) Flekk av lys, grå flint med svake bruksspor på innsiden ved slagbullen på en sidekant. L. 5,3 cm, st.br. 2,4 cm.
- h) 4 avslag, hvorav 3 av flint, 1 av kvartsitt, med retusj eller bruksspor. St.mål fra 4,5 - 2,4 cm.
- i) Flekk av grågrønn, lagdelt kvartsitt. L. 5,1 cm, st.br. 2,4 cm.

Flekkeliknende avslag av flint med cortex. St.l. 4,1 cm, st.br. 2,1 cm.

- k) Liten plattformkjerne av gråhvit flint. H. 2,4 cm, plattformens st.mål 2 cm.
- l) 2 rundkjerne av hhv. lys grå flint og gråbrun, lagdelt kvartsitt. St.mål hhv. 4,5 cm og 3,8 cm.
- m) 2 skiferstykker av hhv. gråbrun og grå skifer. Det første har en rett avsaget langs side. St.mål 7,7 cm, og 6,1 cm.
- n) 24 avslagsstykker av flint og kvartsitt. St.mål fra 6,9 cm - 1,3 cm.

Blommetjernsbekken. Inne i vika på nordsiden av "Blommestølneset" ligger denne boplassen. Terrenget er her myrlendt, strandbeltet er 8-9 m bredt og flatt. Boplassen ligger på et noenlunde tørt flatt nes på sørsiden av bukta. Det er også en tørr lyngflate innenfor. Funnene ligger spredt over 7 x 8 m, materialet er hvit kvartsitt. Funnområdet er dekket av grus og mellomstore stein, det er torv langs vannkanten slik den var ved undersøkelsen.

Funn:

- a) Avslag av hvit kvartsitt med innbuet retusj. St.mål ca. 2 cm.
- b) Kjerne av kvartsitt med 1 plattform. L. 2 cm, st.br. 1,1 cm, h. 1,4 cm.
- c) 7 avslag hvorav 6 av melkehvit og 1 av grå, tydelig lagdelt kvartsitt. St.mål fra 6,5 - 2,6 cm.

På den nordre bredden i vika ble det funnet en slaggklump på torven helt nede ved vannet. Den må være skylt opp av den bekken som kommer ned NØ i vika. Undersøkelser oppover langs bekken brakte ikke for dagen noe mer i denne forbindelse. Funn: Større og mindre slaggklump. Samlet vekt vel 65 g.

Blommestølsneset I og II.

Vi har kalt det store neset på Ø-siden av Buvatn som ligger rett sør for utløpet av bekkene som kommer ned fra Blommetjernene, for Blommestølsneset.

Buvatn har vært smalt, ca. 550 m, fra spissen av Blommestølsneset og tvers over i SSV-retning, samtidig som det er store

grunner og mange øyer her. Om Blommestølsneset se ellers generell beskrivelse i innledningen. På sørsiden rett innenfor spissen av neset ligger Blommestølsneset I og II.

Blommestølsneset I. Ca. 70 m innenfor (Ø for) tuppen av Blommestølsneset, på V-siden av en liten bukt er det et bredt strandbelte dekket med grus og sand. Her ligger Blommestølsneset I. Like bak boplassen ligger bergknauser og skjerner mot nordenvinden. Disse knausene ligger langs midten av Blommestølsneset og danner tuppen mot SV. Sletten mellom berget og vannet (nåværende vannkant) ligger under hrv. Den er 20 m bred, de nederste 5 m er delvis dekket med torv, 3 m fra nåværende vannkant lå en flintkonsentrasjon, 4 x 1,5 m langs vannkanten. Det var litt skjærbrent stein i konsentrasjonen, men ikke noe utenom.

Funn:

- a) 2 skiveskrapere av flint med cortex:
Skraper med sammenhengende, dels ut-, dels svakt innbuet egg.
L. 3 cm, br. 1,8 cm.
Skraper nærmest trekantet av form med svakt innbuet egg langs en side. St.mål 2,5 cm.
- b) Avslag av lys grå flint med ujevn retusj langs en side, svak retusj langs en annen. St.mål 2,4 cm.
- c) Lite flekkefragment av flint med spor av cortex.
- d) Plattformkjerne av lys grå flint. Kan være fragment av sylindrisk kjerne. St.br. 1,7 cm, h. 2,9 cm.
- e) 9 avslagsstykker:
3 av lys grå flint, hvorav det største har en flekk glitrende krystaller og det minste en flekk cortex. St.mål fra 3,4 cm - 1,5 cm.
6 stk. av fin melkehvit kvartsitt. St.mål fra 3 cm - 1,4 cm.

Blommestølsneset II. På NØ-siden av den lille bukta Ø for Blommestølsneset I er det et strandbelte som likner meget på strandbeltet ved forrige boplass. Her ligger Blommestølsneset II. Området mellom de to boplassene er myret og delvis fullt av store stein.

Boplassens sentrale område ser ut til å ha ligget på en liten,

flat grusrygg, 10 x 10 m. På grusryggen ligger det fremdeles litt mose, det er mye skjørbrent stein i denne haugen. Funnmaterialet er flint og en sprø kvartsitt, som finnes i en mengde usikre biter, men det er også noen sikre avslag av den sprø kvartsitten. Ved denne boplassen er det innenfor mot N en flat, bred senkning i terrenget. Den strekker seg 17 m nordover, frem til fjellknausene som ligger langs midten av Blommestølsneset og som danner tuppen mot SV. I denne senkningen er det fine tørre gressbakker mellom store stein. Hele dette området under knausene danner terrengmessig en naturlig fortsettelse av boplassområdet, bare hevet 1 m opp. Det er imidlertid ingenting å finne her inne, ikke engang kull blandet i den rødbrune sanden.

Funn:

a) 2 skiveskrapere:

Skraiper av gjennomskinnelig kvarts(itt) med utbuet egg. St.mål 3,1 cm.

Skraiper av melkehvit kvarts(itt) med svakt ut- og innbuet egg. St.mål ca. 2,5 cm.

b) 2 uregelmessige skivekniver av lys grå flint med ujevne retusjerte rygger. L. hhv. 3,5 cm og 3,2 cm. St.br. hhv. 2,2 cm og 2,1 cm.

c) 6 retusjerte avslag av flint og kvarts, hvorav 3 av flint, 3 av kvarts. Av disse er et tykt kjerneliknende flintavslag med svakt utbuet retusj langs en kant på innsiden, og med st. mål 3,6 cm, h. 1,6 cm. St. mål på øvrige stykker fra 3,9 - 1,7 cm.

d) 2 flekkefragmenter av flint og kvarts(itt). L. hhv. 2,6 cm og 2,4 cm.

e) 3 rundkjerner:

1 kjerne av lys grå flint med cortex. St.mål 2,7 cm

2 kjerner av hvit kvarts, st.mål hhv. 5,4 cm og 4,3 cm.

f) Avslag av flint og kvarts:

10 avslag av flint, hvorav 2 med cortex. St.mål fra 4,5 - 1,4 cm.

Ca. 600 gr avslag av uren, hvit kvarts. Enkelte større stykker kan være brukt som kjerner, men sikre avslagsspor er vanskelig å påvise. St.mål st. stykke 7,7 cm.

Froshovda I. Dette er den rikeste boplassen på Ø-siden av Buvatn. Den ligger på et nes VSV for Froshovda som går i retning NØ-SV. Neset var ved undersøkelsen ca. 75 m langt, ytterst er det smalt; innover mot land vider det seg ut med en stor flat strand på nordsiden av toppryggen. Boplassen ligger på ryggen som strekker seg ca. 30 m utover fra land. Toppen av ryggen er flat og ligger akkurat i hrv. Det gjør at jorden delvis er vasket bort, mens alle stein ser ut til å ha blitt liggende på sin opprinnelige plass. Bredden på boplassområdet er 15 m, det er hele toppflaten og bakken ned mot stranden på sørsiden.

Funnene samler seg til en viss grad i konsentrasjoner; , ytterst i funnområdet ligger en konsentrasjon av hvit kvartsitt, lenger inn, ca. 10 m fra land og ned mot stranden på sørsiden en konsentrasjon av flint, og helt innunder land (uberørt område), en konsentrasjon av grønnstripet kvartsitt. Det ligger imidlertid flint over hele området. En skiferspiss lå nær vannet på S-siden.

Den ytterste del av neset er en bratt knaus som stikker toppen opp over hrv. Her ute var det ingenting å finne. Mellom denne kollen og boplassområdet, er det et lavt eid der all jord er vasket vekk. Her var det heller ingenting å finne, heller ikke på den brede fuktige og steinete stranden på nordsiden av neset eller innover på land.

Ryggen fortsetter innover land et stykke som en tørr rygg opp gjennom fuktig krattlende. Utenom dette er det ingen terrengformasjoner innenfor på land som skulle peke ut dette området som særlig velegnet som boplass.

Funn:

- a) Pilespliss av gråbrun skifer med rombisk tverrsnitt og avflatet tange. Oddpartiet er avbrutt. St.l. 4,4 cm.
- b) Flekkabor av flint med retusj langs det meste av langsidene. L. 3,4 cm, st.br. 1,3 cm.
- c) 5 skiveskrapere, hvorav 4 av kvartsitt, 1 av flint. Den største av grå, lagdelt kvartsitt har ujevn egg slått fra to kanter langs begge langsider. Dennes st.l. 7,6 cm, st.br. 5,5 cm. De øvrige st. mål fra 5,5 cm - 2,8 cm.

- d) 8 avslag med retusj, hvorav 7 av flint og 1 av hvit kvartsitt.
 Av disse:
 Lite flintstykke med bruksspor ved ryggen. Dette kan muligens være eggavslag av en kjerneskraper. L. 3,1 cm.
 Lite avslag av lys grå flint med egg slått fra to kanter. L. 2,1 cm.
 Av de 6 øvrige har to avslag retusj på innsiden. St.mål på disse 6 fra 3,5 - 1,8 cm.
- e) 3 flekkefragmenter av flint. St.l. 2,7 cm, 1,8 cm og 1,8 cm.
- f) Flekkeliknende flintavslag. St.l. 3,6 cm.
- g) 3 rundkjerner hvorav 1 av flint med en stor flekk cortex, 2 av hhv. grågrønn, lagdelt og gråhvit kvartsitt. St.mål: 5,7 cm, 4,7 cm og 4,1 cm.
- h) Ca. 500 g avslag kvartsitt av vekslende kvalitet. St.mål fra 11,7 - bitte små fliser.
 Ca. 139 g flintavslag. St.mål fra. 5,4 - bitte små fliser.

Froshovda II. Avstanden til Froshovda I er ca. 75 m. Denne holmen er nå 40 m lang NNØ-SSV, 10-15 m bred, og er lav og steinet. Den er delt i to på midten av et smalt og lavt eid, der det er sand og grus. Ut mot vest på dette eidet ligger det en liten boplass 3 x 3 m. Den kan ha fortsatt utover i vannet. Den ligger nesten helt under HRV.

Funn:

- a) 3 avslag med retusj av grå kvartsitt. St.mål 3,8 cm, 2,9 cm og 2,6 cm.
- b) Tykt avslag med bruksspor langs kantene. Ildslagningsstein?
 St.l. 6,6 cm.
- c) 4 avslag av grå kvartsitt. St.mål fra 3,8 - 1,2 cm.

Froshovda III ligger helt nede i den sørligste ende av Buvatn. Her er det en mindre vik, før oppdemningen var det mer en bukt med trangere utløp enn det er nå. Strendene rundt denne bukta er fuktige; myrlendet fortsetter videre mot SØ. Mellom myrene ligger små morenehauger innover dalsøkket i denne retningen. Her har det vært kortest å gå over til Frosen i S. På sørsiden av bukta, 10-15 m fra bergryggen langs S-siden av Buvatn

på en bred, fuktig og steinet strand, ble det funnet en rekke avslag av samme gråblå kvartsitt. Alt sammen lå innen et trekantet område med side 3 m. I trekantens spiss, nord og ned mot vannet, lå en flint.

Funn:

- a) Kraftig kjerne av mørk grå kvartsitt med skraperegg langs kant på 2 spalteflater. St.mål 9,3 cm.
- b) 2 avslag med retusj av samme mørke kvartsitt som a. Begge har retusjen på innsiden. St.mål hhv. 6,1 og 5,5 cm.
- c) 3 flekker: 1 av samme mørke kvartsitt som a, og 1 av flint med cortex ytterst. L. hhv. 5,5 cm og 3,6 cm. Fragmentarisk flekke av samme mørke kvartsitt. L. 3 cm.
- d) Ca. 600 g avslag av samme mørke kvartsitt. St.mål fra 8,7 til ca. 1 cm.

Strøffunn mellom Froshovda II og III.

- a) Skiveskraper av lys grå flint, nærmest trekantet av form med rett egg langs ene langside. Svakt ut- og skarpt innbuet egg langs kortsiden. St.mål 3,2 cm.
- b) Avslag av lys kvartsitt med litt retusj på den korte, rette side. L. 4,1 cm.
- c) Avslag av grågrønn, tydelig lagdelt kvartsitt. St.mål 6,7 cm.

Registrering av Hesteånivassdraget (fra Skartjern til Fjellstøltjern), Eitretjernene i Eitravassdraget, samt en kort befaring til Bergsjøen ved utløpet av Eitravassdraget, Ål pgd., Buskerud, juli 1969

av
Torstein Sjøvold.

Delen av vassdraget som ble registrert ligger i en bred, Ø-V-gående dal. Høyden over havet varierer mellom 1.151 m i V og 1.081 m i Ø. N for området ligger den sydligste og østligste delen av Reineskarvet med høyeste topp 1.729 m.o.h. like N for Skartjern (tjernenes respektive høyder over havet, se nedenunder). N for området mellom Skartjern og Smørtjern lenger Ø, danner Reineskarvet en veritabel fjellvegg flere hundre meter nesten loddrett til vær. Den sørøstligste delen av Reineskarvet skråner imidlertid jevnere ned mot terrenget NV for den østre delen av området som ble registrert. N for den østre delen av området, stenger små koller for inngangen til den N-S-gående Lauvdalen Ø for Reineskarvet. Lauvdalen strekker seg videre mot N og NV til Gyrinos/Flævatnmagasinet. I V skiller lave fjellknatter Skartjern fra nedre Eitretjern, i S ligger et Ø-V-gående fjellparti mellom Mørehovda (1.249 m.o.h.) i V og Hesthovda (1.236 m.o.h.) i Ø. Fjellpartiet er gjennomgående over 1.200 m.o.h. I Ø stenger lave fjellknauser utsynet mot en bred, myrete dal som strekker seg sørøstover mot Leveld.

Området N for vassdraget er dekket av et tynt, bevokst morenelag og av enkelte myrer og skråner gjennomgående svakt opp mot en stor Ø-V-gående bred morenehylle ved foten av Reineskarvet. Morenehyllen er en sidemorene fra siste istid. Sidemorenen strekker seg fra Skarshøgda (1.375 m.o.h) N for Skartjern og videre mot Ø til Lauvdalen. I S skråner det lave, Ø-V-gående fjellrygger bratt opp fra vassdraget unntatt like S for Skartjern der det er en lav forsenkning i terrenget ned mot Bergsjøen.

Ved, og i tilknytning til vassdraget ligger tre setergrender: Skarstølen ligger ved Skartjern, mens Hello (Hellene seter på kartet) og Reine seter ligger langsetter sidemorenen som strekker seg fra Skarshøgda til Lauvdalen.

Det finnes ulike bufarveger til stølene. Dessuten har DNT merket flere stier i området. Den østre av bufarvegene kommer fra Vats og/eller Leveld. Den passerer Fjellstølen, går så videre mot Fjellstøltjern, følger skråningen N for vassdraget med en avstikker til Reine på veien til Hello.

Den andre bufarvegen gikk fra Øvre Vats (V for Vassfjorden) nordover Ø for Bergsjøen, gjennom et dalsøkk Ø og NØ for Mørehovd, til Skarstølen. Kilde: Håkon Gunnar Rueslåtten, Hol. Dalsøkket bufarvegen passerer NØ for Mørehovd kalles for Djupedalen. Etter at veien til Bergsjø ble bygd ut, har man også kunnet benytte en sti gjennom det brede dalføret mellom Bergsjøen og Skartjern. Denne stien er nå T-merket. Fra stien tar det av en mindre sti mot V like S for Skartjern. Stien er tydelig tråkket i retning Eitrestølen, men forsvinner stedvis mellom Skartjern og nedre Eitretjern. Fra stien går det så en avstikker til den vestre av stølene ved Skartjern.

Bufarvegene representerer hovedadkomstvegene til den registrerte delen av Hesteånivassdraget, Man kan imidlertid også komme til området fra Gyrinosvatn/Fløvatnområdet ved å følge Lauvdalen mot S og man kan komme fra området ved Djupsmagasinet ved å følge foten av Reineskarvet mot Ø.

Området er stort sett dekket av moreneavsetninger. I fremspringende knauser og i de lave fjellpartiener er det vesentlig sandstein og sandsteinskifer. Flere steder fins ganger av mørk grå kvartssandstein og kvartsitt, såkalt blåkvarts. Man fant også to forekomster med bergkrystall. Den største forekomsten fantes i ura oppunder Reineskarvet. Her lå mange større nedfallsblokker av kvarts, i et begrenset område N for høyde 1.381 (ca. 1,5 km N for Skartjern). I kvartsblokkene fantes hulrom hvor bergkrystallene satt tett i tett i veggene. De største krystallene var opptil 4-5 cm i diameter, men var av vekslende

renhetsgrad. Den andre forekomsten man kom over lå ved selve vassdraget og vil bli omtalt spesielt nedenunder.

I Skarshøgda ble det funnet en forekomst av klorittskifer. Klorittskiferen har visse trekk til felles med kleberstein. De har stort sett samme hårdhetsgrad, begge ripes lett med en negl, inneholder essensielt de samme mineralene, men klorittskiferen er skifrig i motsetning til klebersteinen som er ganske homogen. I omegnen regnes forekomsten feilaktig å bestå av kleberstein. Da klorittskiferen spaltes meget lett i flak, er ikke skiferen særlig egnet til å lage redskaper eller kokeutstyr av. Knut S. Heier, professor i geokjemi ved Universitetet i Oslo utelukker imidlertid ikke muligheten av at den lett spaltbare klorittskiferen kan være ytre del av en ren klebersteinsforekomst.

I myrene er det ganske store mengder myrmalm, og på Reine seter ble det funnet en slagglump. Man fikk ikke anledning til å undersøke hvor jernblesteren hadde ligget.

Enkelte steder i området, spesielt oppunder Reineskarvet, fins mørke partier som av registrantene feilaktig ble tolket som kullpletter eller rester etter jernutvinning. I disse fantes også rødbrune klumper som lignet myrmalm i karakter. "Kullplettene", som også kan finnes i andre fjellområder, er imidlertid dannet ved forvitring av alunskifer og oksydering av sammenklumpet alunskifer gir den ellers grå til svarte bergarten en rødbrun farge. I andre områder i høyfjellet kan alunskifer være tilstede og gi feilaktig inntrykk av en stor jernutvinning eller kullbrenning i området.

Alunskiferen fantes spesielt oppunder Reineskarvet, under et lag fylitt. Over disse lagene ligger så selve Skarvet, som vesentlig består av oppknuste og sammenkittete bergarter, såkalte mylonitter.

Steinprøver av de beskrevne bergartstypene er bestemt av professor Knut S. Heier, Universitetet i Oslo, og førstekonservator Johannes Dons, Mineralogisk-geologisk museum på Tøyen. For områdets øvrige geologiske forhold henvises til Carl Bugge:

Hemsedal og Gol, beskrivelse til de geologiske gradteigskarter E32V og E32Ø, NGU nr. 153 (Oslo 1939).

I det beskrevne området ble det registrert lokaliteter og boplasser med materiale av steinalderkarakter. Dessuten ble flere hustuffer målt opp. Registreringen ble foretatt med begynnelse ved Skartjern og nedover elva mot Fjellstøltjern.

Skartjern (ca. 1.151 m.o.h.)

Skartjern utgjøres av to tjern, et øvre i V og et nedre. Tjernene er adskilt ved en kort bekk. På kart og luftfoto ser den korte bekken ut som et smalt sund. Høyden over havet for det vestre, øvre tjernet er 1.151 m. Det østre tjernet ligger 1,5 m under det vestre.

Det østre tjernet er det største av de to, med største lengde 900 m, retning NØ-SV. Tjernet er langstrakt med største bredde 250 m. NØ i tjernet går en bukt mot ØNØ. NØ i bukten renner Heståni ut. Innfallsosen er i NV, og bekken kommer fra det øvre tjernet. Strendene ved tjernet er gjennomgående fuktige, steinete eller begge deler. Det fins få partier ved stranden som med rimelighet egner seg til bosetting.

Det mindre, øvre tjernet er nesten sirkelformet med en markert vik i søndre del. Mellom det øvre og nedre tjernet løper en NØ-SV-gående 50 m bred morenerygg, gjennombrutt av elven mellom vannene. Små fremstikkende knauser av sandstensskifer tyder på at morenematerialet dekker en fastere rygg av sandstein. En lav terskel av sandstein demmer opp elva fra det øvre tjernet i utløpsosen, og er årsaken til nivåforskjellen mellom de to tjernene.

Største tilløp er i N og bekken kommer fra et myrsig oppunder Reineskarvet. Det er tre små øyer i den søndre delen av tjernet. Den ene, som ligger like ved utløpsosen, er skilt fra land ved et meget grunt, sivbevokst sund.

Det øvre tjernet er bedre egnet for bosetting enn det nedre. Ø for innfallsosen i N er det tørre moreneflater. V for innfallsosen er det et bredt myrparti, muligens restene av et

tidligere oppbygd delta. Med unntak av en liten lav fjellknaus er det myrete i strandkanten V for innfallsosen og rundt vannet mot utløpsosen.

Fra de tørre moreneflatene og østover mot utløpsosen er det imidlertid helt tørt ned mot strandkanten. Her ligger også den vestre av Skarstølene tilbaketrukket fra vannet Ø for det øvre tjernet.

S for det øvre tjernet er det flere tørre moreneflater som ligger litt tilbaketrukket fra den fuktige strandflaten. Moreneflatene var imidlertid meget forblåste og hadde stedvis lite eller ingen vegetasjon. V for det øvre tjernet, litt tilbaketrukket fins også tørre moreneflater. Strendene gir lett adkomst for båt.

NNV i det øvre tjernet renner en liten bekk ut som sammen med det største tilløpet danner overflatetilsiget til tjernet.

Terrenget rundt Skartjern er overstrødd med større og mindre flyttblokker. Flere steder stikker fjellet opp gjennom morenegrusen. I vannkanten er det generelt stein på 10-30 cm i et belte på 2-3 m fra strandkanten, lenger ut et dekke av løsere sedimenter som forsvinner i dypet.

De omkringliggende knausene er forholdsvis lave bortsett fra i N, der en gjennomgående 1.200 m høy fjellrygg løper i retning VSV-ØNØ. Bredden av fjellryggen er ca. 50 m. I en forsenkning N for ryggen går veien til Eitrestølen. N for veien igjen hever så terrenget seg opp mot Skarshøgda. Omkring Skartjern i V, S og Ø, er det lave morenerygger og bergnabber. Bare i SØ stiger terrenget opp mot Mørehovd, avbrutt av mindre forsenkninger. Heståni, som renner ut av det nedre vannet, renner mot Ø gjennom et landskap uten særlig høye knauser.

Ved Skartjern ble det fire steder funnet materiale av steinalderkarakter, Skartjern I - III, samt et strøfunn. Det ble dessuten funnet en udatert boplass og flere rester etter det eldre seterbruket ble undersøkt og målt opp.

Lokaliteter av steinalderkarakter:

Skartjern I. Beliggenhet på en flat moreneterrasse med hovedretning NV-SØ og største lengde 15 m i denne retningen. Terrassen ligger ved bredden av Heståni, Ø for innfallsosen i det øvre tjernet. Terrassen strekker seg langsetter Heståni ned til det øvre tjernet. Høyden over tjernet varierer mellom 1,5 og 2 m.

10 m N for vannet og 5 m Ø for bekken ble det funnet avslag av bergkrystall i et prøvestikk. 5 m NNV for det førstnevnte ble det funnet 2 biter slått bergkrystall. I terrassesiden ned mot Heståni er moreneflaten sklidd ut og man har her en 9 m lang grusskråning ned mot elva. Grusskråningens lengderetning er den samme som terrassens. Det første prøvestykket ble tatt i en avstand av 1 m fra grusskråningen.

I grusskråningen fant man skjørbrent stein, og ved å skrape torvkanten nærmest det første prøvestykket, fant man en ny bit slått bergkrystall og mer skjørbrent stein. Lagfølgen i torvkanten og i prøvestykkene var 4-7 cm torv, 3-4 cm lys brun finsand, rødbrunt morenemateriale. Funnene lå oppe i torven.

Boplassen ble ved funntomme prøvestikk anslått til 25-30 m². En utgravning vil trolig gi sparsomt med funn.

Funn: 8 avslagsstykker av bergkrystall. St.mål fra 5,2 -0,7 cm.

Skartjern II. Beliggenhet N for det øvre tjernet, 100 m V for innfallsosen av Heståni, målt langs stranden. En bred, men ikke særlig dyp bukt hindrer nøyaktig mål i luftlinje.

Skartjern II ligger 6,5 m fra og 1 m over vannet. Strandene ved lokaliteten er bevest med gress, dvergbjerk og lav og danner nesten en loddrett kant ned til vannflaten. Under vannflaten skråner bunnen slakere ned mot dypet. Selve lokaliteten ligger på den østre delen av en liten gresslette. Ved begrensningen i ? går en liten sti langs vannet. I denne stien fant konservator Irmelin Martens et par avslag av flint sommeren 1968.

Lokaliteten ligger 15 m V for grensen mellom den bevokste bratte strandkanten og en sandstrand som strekker seg videre mot Ø, til innfallsosen av Heståni. Rett V for Skartjern II er det i en avstand av 20 m en avlang glattskurt fjellgrunn. Som referansepunkt for boplassen oppgis målene på den glattskurte fjellflaten til 7,50 m retning Ø-V og 80-90 cm retning N-S.

Ved hjelp av prøvestikk ble boplassens størrelse anslått til 20-25 m². Lagfølge som for Skartjern I. Funnene ble gjort oppe i torvlaget. Det virker som om boplassen er funnfattig. Funn: 2 avslagstykker av bergkrystall. St.mål hhv 2,6 cm og 1,7 cm.

Skartjern III. Beliggenhet på en forblåst moreneflate 85 m S det øvre av Skartjernene og ca. 8 m over dette. Lokaliteten ligger 30 m Ø for og 5 m over bufarvegen som går langs skillet mellom det øvre og det nedre av Skartjernene, avstanden regnet fra det sted der bufarvegen passerer V for en markert oppsprukket steinblokk.

Skartjern III ble lokalisert ved overflatefunn, og begrenset seg til bare ½ m². Det ble her bare funnet flint. Lagfølgen var 0-3 cm reinlav og mose, 2-3 cm blekjord, rødbrun aur. Funnene ble gjort i blekjorden.

Funn:

- a) Lite avslagsstykke av lys flint med retusj slått fra hhv. inn- og utside på de motstående kortsider. L. 2,2 cm.
- b) 8 avslagsstkr. av flint. St.mål fra. 2,8 cm til 0,9 cm.

Strøfunn, skraper av grønn, meget homogen kvartsitt (Øljussjøkvartsitt ?), Funnet i dagen oppå en saltstøtte (dialektuttrykk) i det søndre rommet av et sammenrast treroms steinhus. Dette rommet har vært benyttet som fjøs og saltstøtten er en helle som det var blitt lagt ut salt til buskapen på. Fjøset ligger 250 m VNV for utløpsosen fra det nedre av Skartjernene. Da man ikke fant andre steinaldergjenstander i prøvestikk i og omkring restene etter steinbua, fant man det sannsynlig at skraperen er kommet til området ved et tilfelle, kanskje ved at f.eks. en av ungene på setra kan ha funnet skraperen et

annet sted og ha tatt "den pene steinen" med seg. Erfaring fra f.eks. Eldrevatn i 1965 tilsier at barn oppfatter form og farge på en homogen, grønnfarvet, slått kvartsitt som spesielt iøynefallende.

Avslagene av bergkrystall fra prøvestikkene ved Skartjern I og II er av liknende karakter som bergkrystallene i kvartsblokkene oppunder Reineskarvet. I disse blokkene kunne, som nevnt ovenfor, de enkelte krystallene være ganske store og forekomme i store mengder. Spesielt av denne grunn kan det være mulig at råmaterialet er hentet herfra. Den andre forekomsten av bergkrystall var nemlig mye mindre (se nedenfor under beskrivelse av Heståni I). Krystallene som ble funnet her var også mindre. Det tar 15-25 min. å gå til hver av de to forekomstene fra de to boplassene.

Strøfunn: Skiveskraper av lys grønnlig, klar kvartsitt med en lang, utbuet og en kortere, rett egg. Eggene er adskilt med et slag på innsiden. St.mål 5,9 cm.

Kullkonsentrasjon.

Beliggenhet på den brede, morenedekte fjellryggen mellom de to tjernene S for elvestubben mellom dem. I en nordvendt skråning 100 m VSV for søndre bukt av det øvre tjernet ble det funnet en kullkonsentrasjon 61 m øst for bukten og 80 m SSØ for utløpet og 5 m over det øvre tjern. Kullkonsentrasjonen er svært liten, mindre enn $\frac{1}{2}$ m², og skriver seg nok fra bål. Kullbitene var meget små. Lagfølgen var 7 cm torv, 14 cm grålig sandjord, rødbrun aur. Kullene lå 7-9 cm nede i den grålige sandjorden. Ingen funn.

Skarstølene, ligger plassert på morenehauger N for tjernene. Morenehaugene ligger helt eller delvis tilbaketrukket fra vannet. De er bygd opp av gjennomgående fin grus og sand, og er avlange, med hovedretning Ø-V. Morenehaugene finnes i et område N for Skartjern fra innfallsosen av Heståni og langs nordsiden av vassdraget mot Ø til høyde 1.159.

Idag fins det to støler på Skar - en østre og en vestre. I

tilknytning til de to stølene er det et større antall steinbuer og rester etter steinbuer. En større tredelt og noe sammenfalt steinbu som fremdeles er i bruk, ble regnet å være uinteressant i denne sammenheng. Det samme gjelder for den forfalne, tredelte steinbua, der man fant kvartsittskraperen i det søndre rommet. Tilsammen ble det registrert 5 hustufter, en rest etter ei bru og en rest etter ei vassdrevet kinne.

Tuft I, Skar. Beliggenhet 250 m NNV for utløpsosen fra det nedre tjernet; skjernet i N av en oppstikkende fjellknaus og fra S og mot V av et 1½ m høyt "brystvern", dannet av en ganske smal morenerygg. Tufta ligger således ganske lunt i et Ø-V-gående tørt søkk. Tufta måler 4,45 m retning N-S og 4,45 m Ø-V, indre mål.

Murene er bygd opp av ganske store stein og de dominerende steinblokkene er av størrelsesorden 80-90 cm x 60 cm x 50 cm. Murtykkelsen er gjennomgående 90 cm. Høyden på muren varierer fra 65 cm i NØ-hjørnet og til 1,10 m på midten av N-veggen og i det sørøstre hjørnet. Muren ser ut til å være murt i tørrmurteknikk, iallfall sees det intet spor etter tetningsmateriale i muren. Døra ligger midt i S-veggen og har vært 1,20 m bred.

Fra det nordøstre hjørnet er det i avstand av 1,35 m mot V fra Ø-veggen og i avstand av 2,15 m mot S fra N-veggen bygd en mur inne i tufta. Muren mot S har tykkelse 50-60 cm og steinene i muren har diameter 20-60 cm. Muren mot V er svært nedrast så det ikke er mulig å danne seg noe bilde av den opprinnelige tykkelse, men den har sannsynligvis vært 50-60 cm etter størrelsen på steinen å dømme. Muren inni tufta avgrensner en forhøyning over det øvrige av rommet. Gulvet i denne forhøyningen ligger 20 cm over delen av rommet lenger V, men skråner jevnt nedover mot døråpningen i S. Det ble tatt et prøvestikk i forhøyningen og et i delen av rommet lenger V. Prøvesticket ga følgende lagfølge: 15-20 cm torv, 6-7 cm lys brun sandjord, brunlig morenegrus. Ingen funn.

Tuft II og III ligger 150 m NØ for og ca. 15 m over det øvre av tjernene, delvis bygd inn i en slak, sørvendt moreneskråning, på nordsiden av den nåværende veien til stølen. Tuft III ligger innenfor murene av tuft II, og av beliggenheten her går det frem at tuft III er yngre enn tuft II.

Tuft II, den ytre tufta. Tufta måler 3,60 m i bredde, retning Ø-V, og 4,80 m lengde retning N-S, indre mål. Murene som er murt i tørrmur, er delvis murt inn i moreneflaten. Murtykkelsen varierer mellom 60 cm og 1,10 m, gjennomgående murtykkelse er ca. 80 cm. Nåværende høyde på muren veksler mellom 20 cm og 65 cm ved oppstikkende jordfaste steinblokker. Steinblokkene i muren domineres av 10 jordfaste blokker av størrelsesorden 115 x 65 x 50 cm. Mellom disse er det fylt igjen med stein med diameter på 40-50 cm. Inngangsdøra som er i S og som ligger 1,65 m fra hjørnet mot SV er 75 cm bred. Gulvet i tufta ligger i høyde med de omkringliggende omgivelsene i S, og 25 cm under morenen i N.

Det virker som den opprinnelige ytre steinbua har forfalt ved et tidspunkt, og at det deretter er blitt bygd en ny, mindre steinbu innenfor restene av tuft II. Muligens er noen av steinene i tuft II blitt benyttet under byggingen av den mindre steinbua.

Tuft III, den indre tufta måler 1,50 m i retning N-S og 1,45 m retning Ø-V, indre mål. Vestveggen løper rett nordover fra inngangen til tufta, som er identisk med inngangen i tuft II. Østveggen er noe avrundet. Det er mulig at denne avrundingen er sekundær. Murtykkelsen er 60 cm og det er brukt jord og mose som tetningsmiddel i muren. Murhøyden er 1 m i S og avtagende til 70 cm på nordre vegg. Jernplater, stein og skrot i bunnen umuliggjorde prøvestikk i tuftene.

Tuft IV. Beliggenhet 10 m NNV for tuft II og III. Tufta måler 2,65 m i retning Ø-V og 5 m i retning N-S og er markert ved en enkel, usammenhengende rekke stein med diameter gjennomgående 30 cm. I et prøvestikk fant man følgende lagfølge: 7 cm torv, 7-9 cm kullholdig jord, deretter 6 cm blekjord, rød-

brun morenegrus. I en sirkelrund steinsetting med diameter 1 m og som utgjorde det sørøstre hjørnet, fant man bare rødbrun aur under torven. Ingen funn.

Tuft V. Beliggenhet 90 m VNV for og 5 m over det øvre av tjernene, på en moreneflate. Den nyeste seterveien går NV for tufta og en eldre vei stikker ut fra denne og danner en sving SØ for tufta, før den igjen forsvinner inn i den nyeste veien. Herved dannes det et halvsirkelformet parti hvor tufta ligger mellom restene etter den gamle og den nyere veien. I tufta fant man et 15 cm tykt torvlag over et lag med mørk kulturjord. En mur kan anes i en lengde av 6 m, retning NØ-SV, men da murrestene, som består av stein av varierende størrelse, er meget sammenrast, er det vanskelig å uttale noe bestemt om murtykkelsen, mureteknikk eller utstrekning av tufta.

Rester av ei bru. Beliggenhet 50 m N for innfallsosen av Heståni i det øvre av de to Skartjernene og er bygd ved det smaleste av åni. Brua er bygd opp av stein med diameter 50-60 cm, med opptil 90-100 cm lange og 40-50 cm brede og 20 cm tykke stein øverst. Brua er bygd opp 50-60 cm over sidene av åni og fra begge sider mot den tidligere brohellen, eller -planken som har forbundet brofundamentene på hver side av det her bare 80 cm brede løpet. På hver side av brua er det rester etter en vel oppgått sti. Brua går i retning NV-SØ.

Rester etter ei vassdrevet kinne. Det største tilløpet i N renner gjennom en 2-3 m bred og opptil 8 m dyp, N-S-gående slukt i den Ø-V-gående fjellryggen, N for Skartjern. Der denne slukten vider seg ut mot det øvre av Skartjernene 100 m N for og 10 m over dette, faller bekken gjennom noen små stryk 6-7 m ned til ura ved foten av den Ø-V-gående fjellryggen. Bekken renner herfra mot SSV.

Fra en ørliten kulp idet slukten vider seg ut, har bøndene på Skar ledet noe av vannet mot S ved å bygge opp en lav steinrenne. Her har de gitt vannet i renna en samlet fallhøyde på 2,5 m, før de har ledet det videre gjennom en renne av tre, støttet opp på siden av steinblokker med diameter 50-60 cm.

Lengden av trerenna er 2,58 m, bredde 10 1/4 tomme; tykkelse på bunnbordet er 1½ tomme. Sidebordene i renna er 6 3/4 tomme og bredden er 3/4 tomme. Trerenna bar merker etter stor slitasje, en aksling som har kvilt på sidebordene hadde slitt dype merker.

På vestsiden av renna er det bygd opp en enkel steinmur for å hindre vannet i renna i å renne over til det naturlige løpet til Heståni. Muren hadde største høyde 75 cm. Samlet lengde av renna er 12 m. Bredden varierer mellom 50 cm og 1 m, da fjellet danner en naturlig østre side i rennas øvre løp. Opplysningen om at det er ei vassdrevet kinne man har for seg her, stammer fra Ola Dokk, Leveld. Han sier at man også har sett en tilsvarende vassdrevet kinne ved Vallo seter ved Buvatn i Djupsmagasinet.

Fra kinna slynger en oppbygd vei seg gjennom ura opp mot et moreneplatå 40 m Ø for og 5 m over kinna. Herfra har vegen gått over platået og til Skarstølene. Bredden på den oppbygde veien er gjennomgående 1 m, lengden 50 m.

Heståni renner ut av det nedre av Skartjernene i NØ og renner i små stryk mot Ø gjennom et steinete og bart landskap med myrpartier. Enkelte av myrpartiene strekker seg ned til Heståni, S for bekken domineres terrenget nå av grove flyttblokker, mens flatere morenepartier skråner opp mot knausene lenger N. 500 m ø for det nedre av Skartjernene vider bekken seg ut i en langstrakt, 50 m lang sivbevokst lone, renner så friskt videre ca. 100 m og munner ut i en ny, langstrakt lone NV for den store myra N for tjern 1.141. Tjern 1.141 er å betrakte som en større lone i Heståni, med tilgrensende myrpartier i N og V. Mellom de to førstnevnte langstrakte lonene og på nordsiden av Heståni ligger boplassen Heståni I.

Heståni I. Beliggenhet på et 90 m langt og opptil 25 m bredt moreneplatå på toppen av en morenehaug. Platået hever seg 3-4 m over terrenget. Sidene på platået skråner ganske bratt ned mot et myrbelte i N, Ø og V og mot Heståni i S. Morenehaugen er kledd med mose, småvokst dvergbjerk og lav, unntatt i en sydvendt, bred forsenkning som nesten deler platået i to. Her vokser frodig,

seig gresstorv. Moreneplatået deles ved større og mindre forsenkninger i fire deler. Dertil kommer den mest markerte sydvendte forsenkningen som en femte del.

Den sørøstligste delen av platået utgjøres av en svakt hvelvet haug som i likhet med den sørvestre rager opptil $\frac{1}{2}$ m over det øvrige av platået. Den har en ellipseformet omkrets og måler 21 m retning Ø-V og 15 m retning N-S. På denne lave haugen ble det ikke gjort funn i prøvestikkene.

Den nordøstre delen av platået er 10 m bredt N-S, 26,5 m langt Ø-V og tilnærmet rektangulært. Denne delen av platået grenser inntil haugen i S, og avsnævres til 4,5 m i V mot den nordvestre delen av platået. I en avstand av 10 m fra den østre skråningen ned fra platået ble det funnet to avslag av mørk grå kvartsitt, det største med tydelig slagbule. Funnstedet ligger 4 m fra den nordre skråningen fra platået ned mot myra i N, og 6 m N for overgangen til den svakt hvelvete delen i S. Da det ikke ble gjort flere funn i andre prøvestikk i denne delen, ble det nevnte prøvestikket utvidet, men uten at det ble gjort flere funn.

Avsmalningen mot V skyldes at her løper en forsenkning mot S ned mot Heståni, avbrutt av tre grunne grytehull. Forsenkningen deler platået markert i to, slik at platået får omtrent samme form som avtrykket av høyre fot: "Hælen" utgjøres da av de to tidligere beskrevne partiene av platået. Forsenkningen har en største bredde på 15 m retning Ø-V, og lengden ned mot Heståni er 20 m.

Det øverste grytehullet er 50 cm dypt, sirkelformet med 2,5 m diameter og grenser inn mot innsnevringen av moreneflatens nordøstre del. I et prøvestikk i midten av grytehullet ble det funnet et avslag av mørk grå kvartsitt. I andre prøvestikk i forsenkningen ble det ikke gjort funn.

Den resterende delen av platået henger nøye sammen, spesielt med tanke på funnene i prøvestikkene.

Den nordre og nordvestre delen av platået er den største. Fra den Ø-V-gående nordsiden skråner terrenget bratt ned mot myrpartiet i N. Denne delen er grovt sett trekantet med lengste side 59 m i retning Ø-V og andre sider måler 39 m retning ØSØ-VNV og 27 m retning ØNØ-VSV ut fra vestre og østre ende av nordsiden. Siden i retning ØSØ-VSV grenser mot den sørvestre delen av platået og siden i retning ØNØ-VSV grenser mot forsenkningen. I Ø grenser det "trekantete" partiet mot den nordøstre delen av platået. Skrått over det nordvestligste av den beskrevne delen går en sti, fra ØNØ mot VSV.

Overgangen til den sørvestre delen av platået markeres av et lite søkk, 10 cm dypt og gjennomgående 1 m bredt og løper langs hele den ØSØ-VNV-gående siden. Den sørvestre delen av platået er svakt oval. Største lengde er 38 m i retning ØSØ-VNV. Bredden er 15 m, retning NNØ-SSV, og den svakt ovale sørvestre delen av platået hever seg opptil ½ m over platået N for søkket. I Ø skråner den sørvestre delen ned mot den nevnte forsenkningen. I S skråner morenehaugen bratt ned mot Heståni, og i V skråner terrenget slakere ned mot et myrparti.

I det punktet hvor sidene fra VNV og ØNØ i den trekantete nordvestre delen av platået støter sammen, ble det funnet skjærbrent stein. 12 m VNV for dette, i det grunne søkket, ble det i et prøvestikk funnet 5 tildels store avslag av mørk grå kvartsitt. Langs søkket og videre 5 m mot VNV, ble det i et prøvestikk funnet 15 større og mindre avslag av mørk grå kvartsitt, dels i dagen og dels øverst i torven. I et prøvestikk 10,5 m VSV fra det sistnevnte ble det funnet enda to sammenhengende avslag av mørk grå kvartsitt. I et prøvestikk 4 m i retning VSV fra det rikeste prøvestikket fant man tangen på en flekkepil av flint. Tangen hadde retusj på begge sider.

Lagfølgen i forsenkningen er: 3-4 cm gresstorv, 8-10 cm blekjord, rødbrun morenegrus. Lagfølgen på det øvrige av haugen er: 1-3 cm mose, dvergbjerkrotter eller lav, 0-2 cm blekjord, rødbrun morenegrus. Funnet i forsenkningen lå under 3 cm torv. Funnene lå ellers 0-3 cm under overflaten.

Dersom man regner med området mellom de prøvestikkene som ga ett eller to avslag, utgjør boplassområdet 2-300 m² eller mer. Den rikeste funnkonsentrasjonen har en hovedakse på 12 m langs

det grunne søkket, 6 m VNV og 6 m ØSØ for det rikeste prøvestikket. Bredden ble anslått til 8 m, 4 m SSV og 4 m NNØ for det rikeste prøvestikket. Lengde og bredde for konsentrasjonen ble anslått på grunnlag av det bildet funnholdige og funntomme prøvestikk ga. I forsøket på å finne en ytre begrensning på konsentrasjonen fant man et avslag av mørk kvartsitt 4 m ØSØ for det rikeste prøvestikket. Området som avgrenses på denne måten er ca. 75 m². Bortsett fra denne konsentrasjonen, virker lokaliteten svært funnfattig.

Funn:

- a) Tilnærmet rektangulært lite stykke av grå flint med retusj slått fra begge sider langs de 2 svakt skrånende langsider. Muligens tange av en pilesmiss av Beckers A:2 type. St.l. 1 cm, br. ved bruddsted 0,8 cm.
- b) 2 retusjerte avslag:
Skive av mørk, grå, lagdelt kvartsitt med ujevn, grov tilhugging lang en kant. St.mål 8,2 cm.
Avslagsstykke av grå lagdelt kvartsitt med bruksspor langs en kant. St.mål 4,5 cm.
- c) 25 avslag av samme materiale. St.mål 8,2 - 0,9 cm.

Ø og SØ for Heståni I strekker en stor myr seg, gjennomskåret av en bekk som kommer fra N, Skarsbekken. Bekken kommer ned et søkk mellom Skarshøgda og Reineskarvet, renner sørøstover, dreier så mot S og renner ut i myra, som den meandrer gjennom ut i åpent vann. Myra selv er trolig et overgrodd delta bygd opp av Heståni og Skarsbekken. I prøvestikk i de tørre partier i myra fant man nemlig fuktig sand og grus under 10-15 cm torv og ikke torv - eller myrjord. Myra har en diameter på 200 m. Myra kan eventuelt være en rest av en tidligere glacial sjø, eksempel på dette er den store myra ØSØ for Lauvdalen seter, der Lauvdalsåni meandrer seg gjennom de sandete, myrovergrodde bunnsedimentene fra en glacial bredemt sjø (Se NGU nr. 153 s. 80) Også her er det sand og grus under 10-15 cm torv.

Ved overgangen mellom myr og de høyereliggende knausene i Ø og NØ fant man to forekomster av mørk grå kvartsitt i fast fjell. En liten forekomst av ganske homogen kvalitet ble funnet NNØ for tjern 1141 og nesten nede i myrkanten. Ø for tjernet er det en vardet fjellknatt. Fjellknatten er ikke avmerket på

referansekartene. Toppen er ca. 25 m over tjernet. I fjellet går det en kvartsgang som en hvit stripe fra foten av fjellknatten og opp mot varden der kvartsgangen går i oppløsning.

På begge sider av kvartsgangen er det en sone med mørk grå kvartsitt av ganske skifrig karakter, dannet ved metamorfose av sandstensskiferen i fjellet da kvartsen trengte frem og ble avkjølt. Kvartsen selv er rik på krystaller som finnes i utallige hulrom i bergarten. Bergkrystallene er oftest meget små, urene og sammenvokst selv om det ble funnet noen rene, større krystaller. Sammenlignet med forekomsten oppe under Reineskarvet, er denne forekomsten liten, og krystallene gjennomgående mindre. Det synes lite trolig at denne mindre forekomsten av bergkrystall kan ha hatt særlig stor betydning som råstoff for redskaps-tilvirkningen. Krystallene synes å være gjennomgående altfor små.

Imidlertid kan forekomsten av kvartsitt godt ha vært benyttet, selv om man ikke nødvendigvis har benyttet de forekomstene man fant under registreringen. Professor Heier og førstekonservator Dons regner at kvartsitten som ble funnet er den samme kvartssandsteinen og mørke kvartsitten som den Carl Bugge betegner som blåkvarts. Blåkvarts finnes i området i ganske stor utstrekning (jfr. NGU nr. 153, side 26-35, samt geologisk kart over Hemsedal, vedlegg til NGU nr. 153).

Så å si hele bredden av tjern 1141 (største lengde 200 m retning N-S og bredde 75 m) er bevokst med siv. Strendene er dårlig egnet til bosetting.

Blåtjern (tjern 1143 på referansekartene) 100 m S for tjern 1141, representerer et eget lite tilløp til Hestånivassdraget. Vannet er 500 m langt retning N-S og bredden er opptil 200 m i nordenden av vannet. Et stort nes stikker ut i vannet fra V-siden og gir vannet form som en krok. Hovedtilløpet kommer fra Djupedalen i SV, utløpet er i NØ.

Blåtjern er omgitt av myr og vierkratt langs det meste av stranden. Bare enkelte steder strekker forblåste og avblåste morenerygger seg ned til tjernet. I stranden er det stor stein, med diameter

gjennomgående 40-50 cm. Ingen funn ved tjernet.

Heståni renner Ø for tjern 1141 videre østover, forenes med bekken fra Blåtjern og renner videre mot Ø gjennom en bred, vierkledd dal. Det brede myr- og vierbeltet ved Heståni brytes bare enkelte steder av langstrakte, avblåste morenerygger. Dalen er ganske bred helt ned til Smørtjern. I dalen ble det gjort et overflatefunn, Heståni II.

Heståni II. Beliggenhet 10 m SØ for og 4 m over stedet der bekken fra Blåtjern faller sammen med Heståni, i en avblåst skråning ned mot elva. Her ble det funnet noen avslag av en sprø, mørk grå kvartsitt. Avslagene lot seg sette sammen til en kvartsittblokk. Avslagene kan muligens være en prøve på materialets kvalitet. Ellers ingen funn.

Funn:

- a) Flekkefragment av grå kvartsitt. St.l. 2,8 cm, h. ved bruddstedet 2 cm.
- b) 4 avslagsstykker av grå kvartsitt, hvorav et stort stykke hvor to av sidene er utilhugget og dekket med lav. St.mål fra ca. 1,7 cm - 1,9 cm.

Smørtjern (1104 m.o.h.) ligger i en gryte i dalen, 1,5 km SSØ for Reine seter. Vannet er nesten sirkelformet med diameter 200 m. Innfallsosen er i V, utløpsosen i SV. Strendene er i overveiende grad kledd av vier og siv. Bare N for tjernet er det en noenlunde tørr strandflate - men her stiger terrenget ganske bratt opp mot en liten kolle. Ingen funn ved tjernet.

Fra Smørtjern renner Heståni mot ØSØ gjennom en fuktig, vierkledd forsenkning til Stautjern.

Stautjern (1081 m.o.h.) er ialt 600 m langt i retning N-S opptil 350 m bredt og nesten delt i to ved tanger som stikker ut i vannet mot hverandre, en fra Ø en fra V. Sundet mellom de to tangene er snaut 100 m bredt og 50-60 cm på det dypeste.

Heståni renner inn i tjernet SV i den søndre halvdel av Stautjern. NV i den nordre halvdel faller en bekk fra det lille tjernet Hundetjern (300 m N for Stautjern) inn. Utløpsosen er SØ i den søndre delen av tjernet. Herfra renner

Heståni videre mot ØSØ gjennom en trang forsenkning og kaster seg ut i strie stryk NØ for Fossestølen. Fra foten av strykene renner Heståni rolig videre mot SØ gjennom en bred, ganske flat, myrete dal.

Stautjern er omgitt av dvergbjerk og vierkratt, myrer og myrsig på alle kanter; bare i S er det en tørr flate helt nede ved tjernet. Tilbaketrukket fra tjernet ligger enkelte større tørre partier. De tørre partiene har som regel morenegrus i undergrunnen. Dette terrengbildet preger også terrenget opp langs vassdraget til Hundetjern (1111 m.o.h., største lengde 400 m NNØ-SSV, bredde opptil 200 m). Vannspeilet går enkelte steder meget høyt, vannet piplet ofte frem fra sidene i prøvestikkene, så jordsmonnet nesten ble som en tykk grøt.

I området rundt Stautjern ble det registrert 4 lokaliteter av steinalderkarakter, og i området N for vassdraget mellom Hundetjern og Stautjern ble det registrert 4 tufter og en steinsetting, sannsynligvis et kve.

Lokaliteter av steinalderkarakter:

Stautjern I og II. Beliggenhet på en flat morenerygg som strekker seg som en 100 m lang og 20-30 m bred skanse fram mot Stautjern fra Ø, lengderetning Ø-V. Vollen ender 50 m Ø for roten av den østre av de to tangene som nesten deler vannet i to. Morenen danner et platå hvorfra sidene skråner ned mot det myrlendte terrenget. Høyden over vannet er 5-7 m. Mest markert er den vestlige enden av moreneskansen. Her ble lokalitetene Stautjern I og II funnet. Lokalitetene ble funnet i form av to funnkonsentrasjoner adskilt ved et belte der det ikke var funn i prøvestikkene. Ved en eventuell utgravning kan det imidlertid godt vise seg at Stautjern I og II er deler av en felles boplass.

Stautjern I. Beliggenhet kan angis med følgende referanse: 16 m fra det østligste punktet på moreneflaten (fra overgangen til den skrånende fronten) og 13 m fra nordsiden ligger en jordfast stein med følgende mål: Høyde over det omkringliggende terrenget er 15 cm, steinen måler ellers 80 x 90 cm. I en avstand av 5 m

retning NNV fra denne, ble det i prøvestikk med diameter 30 cm funnet 633 små avslag av mørk grå kvartsitt (!), tellet opp umiddelbart etter registreringen. Kvartsitten hadde tynne, parallelle diffuse bånd av lysere karakter. 2 m lenger NNV ble det i et prøvestikk funnet en flat kvartsittblokk med slagmerker. Etter prøvestikk omkring, begrenser lokaliteten seg til 5 x 5 m (NNV-SSØ, VSV-ØNØ).

Funn:

- a) Tresidig tilhugget stykke av grå, lagdelt kvartsitt. Emne til tresidig pilespiss ? St.mål. 4,1 cm
- b) Tosidig tilhugget eggavslag av samme materiale. L. 3,6 cm.
- c) Stykke av grå lagdelt kvartsitt med naturlig over- og underside og tilhugne smalsider. St. mål 10,8 cm.
- d) Ca 100 g små avslagsstykker av grå, lagdelt kvartsitt. St.mål 3,4 cm til bitte små fliser.

Stautjern II. Beliggenhet angis i forhold til den samme jordfaste steinen som Stautjern 1. 2 m SØ for den jordfaste flate steinen ble det funnet endel avslag av en ganske jevn, mørk grå kvartsitt, og i et nytt prøvestikk 2 m SSØ for dette ble det funnet 2 avslag til av samme karakter. På grunnlag av disse prøvestikkene og funntomme prøvestikk omkring, ble Stautjern II begrenset til 5 m i retning NNV-SSØ og 4 m i retning VSV.

Avstanden mellom Stautjern I og II er ca. 5 m. Langs denne linjen ble det tatt to prøvestikk, som imidlertid var funntomme. Som tidligere nevnt, vil nok en utgravning kunne avklare om man har for seg en eller to boplasser.

Lagfølge i prøvestikkene på Stautjern I og II: 2-3 cm reinlav og mose, 8-10 cm blekjord, rødbrun aur. Funnene lå underst i lav- og moselaget og i øverste 5 cm av blekjordslaget.

Funn:

- a) Avslag av grå, lagdelt kvartsitt med ut- og innbuet retusj. St.mål 5,7 cm.
- b) Vel 100 g avslagsstykker av grå, lagdelt kvartsitt. St.mål fra 5,5 cm til bitte små fliser.

Stautjern III. Beliggenhet på en haug 20 m SSØ for og 4 m over utløpsosen fra Stautjern. Man fant her et tvilsomt avslag av

mørk grå kvartsitt i et prøvestikk. Andre prøvestikk i en avstand av 1 m fra det førstnevnte brakte ingen flere funn for dagen. Lagfølgen var: 4 cm seig gresstorv, 6 cm blekjord, rødbrun aur. Funnet lå i blekjordlaget. Funn: Avslagsstykke av grå, lagdelt kvartsitt. St.mål 3 cm.

Stautjern IV. Beliggenhet på en delvis morenedekt fjellknatt 150 m V for roten av den vestre tangen. Her ble det funnet en blokk av mørk grå kvartsitt i morenegrusen under 2 cm reinlav. Funn: Rundkjerne. De fleste flatene er naturlige, men endeflatene har huggespor. St.mål 11 cm. St.tykk. 4,3 cm.

Tufter ved den tidligere Reine seter.

Reine seter besto, før den ble flyttet til den nåværende plassen, av to setre. Disse lå 400 m NNV for nordenden av Stautjern i en østvendt skråning. Her fins nå to tufter, en etter hver av setrene.

Tuft I, den nordligste av setrene. Tuften måler 4,30 x 5,50 m (NNV-SSØ, ØSØ-VNV), indre mål. Murens tykkelse er 1,50-1,70 m, men den er meget sammenrast og det er lite trolig at muren opprinnelig har vært så tykk. Mureteknikk var umulig å avgjøre. Steinene som er benyttet i muren er 40-50 cm i diameter. Tufta tegner seg nå bare som en firkant i terrenget. Murhøyden er 20-40 cm. Inne i tufta er det også endel stein.

I et prøvestikk ble det funnet 2 cm gresstorv, 2 cm kullførende jord, 4-5 cm blekjord, rødbrun aur.

Tuft II. Beliggenhet 22 m SV for tuft I. Denne tuften er kvadratisk og måler 5,50 x 5,50 m, indre mål, orientering som for tuft I. Det indre av tufta ligger nedsenket i forhold til terrenget omkring. Murens tykkelse er vanskelig å anslå. I det vestre hjørnet er det en stor, jordfast stein, og man har benyttet flere jordfaste stein da stølen ble bygd. Målene på det jordfaste, vestre hjørnet er 150 x 60 x 60 cm.

Målene kan gi en pekepinn om at murtykkelsen opprinnelig har vært ca. 60 cm. Inn fra østre hjørnet er det en kvartsirkelformet oppbygning fylt av stein. Radien er 1,55 m. Man har her muligens hatt et ildsted der man har kokt ost.

P.g.a. for mye stein i det indre av tufta ble det ikke tatt noe prøvestikk her. Lagfølgen kan forøvrig antas å være omtrent den samme som for tuft I.

22 m NØ for tuft II fantes en liten oppmuring i tørrmurteknikk mellom det skifrige fjellet og noen større blokker. Muren dannet et lite le mot Ø. Murhøyde var 1,05 m, murtykkelsen var 30-40 cm og lengden av muren 1,10 m, retning N-S. Hensikten med muren er ukjent.

Et sagn forteller at to venner hadde hver sin av de gamle Reinesetrene, men at den ene tilslutt drepte den andre med øks under en krangel. Den gjenlevende måtte etterpå forlate stølen da det hadde begynt å spøke der. Etter det ble de gamle Reinesetrene lagt ned.

I skråningen mellom veien fra Leveld til Reine seter og vassdraget mellom Hundetjern og Stautjern, ble det registrert ytterligere to hustuffer. De lå i skråningen på nordsiden av en oppdemt lone, som ligger 150 m Ø for Hundetjern. Tuftene er gitt betegnelse tuft III og IV.

Tuft III. Beliggenhet 60 m fra og 20 m over den vestligste enden av demningen. Tufta måler 5 m NNØ-SSV og 4 m VNV-ØSØ, indre mål, og er delvis bygd inn i morenen den ligger på. Murene er overgrodd og danner stedvis en svak forhøyning i terrenget. Noe korrekt bilde av murtykkelsen fikk man ikke. Gulvflaten ligger inntil 60 cm under den omkringliggende overvokste muren. Lagfølgen var: 7 cm torv, 17 cm blandingsjord med enkelte kullbiter, 1 cm kullag, 3 cm blekjord, aur. Det var ikke tegn til åpning i muren.

Tuft IV. Beliggenhet 4-5 m under veien fra Leveld til Reine og NNV for demningen (ca. 35 m over denne). Tufta måler 4 m,

retning N-S, 4,5 m retning Ø-V, indre mål. I det indre er det en ansamling av stein med diameter 75 cm. Murene er skåret inn i bakken. Åpningen er i S. Murrestene er overgrodd av einer, gress og dvergbjerk.

Innhegning, muligens rester etter et kve. Beliggenhet 75 m ØNØ for tuft III. Steinsettingen er bygd i svakt hellende terreng og består av en enkel rekke av stein med diameter 30 - 40 cm. Formen er rektangulær. Målene er 12 m retning VNV-ØSØ, 7 m retning NNØ-SSV.

Fjellstøltjern Ø for Stautjern er 400 m langt, retning N-S og opp til 200 m bredt. Det ligger 200 m Ø for Stautjern. Strendene er steinete og fuktige. Det ble ikke gjort funn.

Da det ble gjort funn av steinalderkarakter ved Skartjern og ved Stautjern, ble registreringen utvidet til også å omfatte Eitretjernene. Det ble også tatt en rask befaring til Bergsjøen.

Øvre Eitretjern (1190 m.o.h.). Tjernet er 800 m langt, hovedretning NNV-SSØ og opptil 300 m bredt på det bredeste. Tjernet ligger i en gryte ved foten av Krosshøgda (1330 m.o.h.) i V. Fjellrygger og morenerygger stenger for utsynet, slik at vannet virker ganske inneklemt. Bare ved utløpsosen omtrent midt på vannet i Ø, har en et visst oversyn over det omkringliggende terrenget. Her ser en ut over vannene mot Ø.

Innfallsosen er i N. Her har Eitra bygd opp et mektig delta av sand som den har ført med seg fra de kolossale morenehaugene nedover langs elveleiet fra Eitrejuvet NV for Eitrestølen, der Eitra har sitt utspring.

Strendene er meget steinete og tildels også fuktige. Det eneste området som er gunstig for bosetting, er området S for utløpsosen. Dette er imidlertid en yndet bål plass for turistene som følger turiststien fra Bergsjø forbi Øvre Eitretjern og til Eitrestølen. Man fant et tynt kullag under torven, men ellers ingen funn.

Nedre Eitretjern (1166 m.o.h.). Største lengde 600 m NV-SØ, største bredde 300 m. Vannet karakteriseres av et stort, steinete nes, som stikker ut i vannet fra V. Ved roten av dette neset er innfallsosen. Utløpsosen er i Ø. Strendene er meget fuktige og overgrodd med vier på nordsiden av vannet. Vannet er omgitt av fjell på alle kanter, bortsett fra i ØNØ hvor det er et lavere parti over mot Skartjern.

På nordsiden av vannet ble det i en avstand av 150 m fra utløpsosen funnet en V-formet oppmuring, 6 m fra og 2 m over vannet, i en liten ur. Oppmuringen var murt i tørrmurteknikk og virket ikke særlig gammel. Åpningen var mot V og bredden her var 1 m, innvendig målt. Steinene som var brukt, hadde diameter 30-40 cm. Største murhøyde var 80 cm. Muren kan muligens ha vært bygd for å gi ly for et bål. Det lå rester etter et bål inne i det V-formete rommet. Ellers ingen funn.

Bergsjø (ca. 1079 m.o.h.) ligger 2 km S for Skartjern. Vannet er 2,5 km langt, retning Ø-V og opptil 1,1 km bredt. Eitravassdraget munner ut i NV i vannet, og dette er det største tilløpet. Endel andre småbekker er neglisjerbare i sammenlikning. Utløpsosen er i V.

Vannet er regulert, og høyeste vannstand er 2,5 m over vannstanden før oppdemningen, 1079 m.o.h. Som en følge herav er strandpartiet under høyeste regulerte vannstand meget utvasket. Det ble tatt en kort befaring til Bergsjøen, med tanke på hvor godt strendene egnet seg til bosetting. Man benyttet båt under befaringen.

De partiene som kunne virke gunstige, var strandpartiet ved turistsentret Bergsjøstølen på nordsiden av vannet og videre mot Ø til den østre av stølene ved Bergsjøen, så å si hele sydsiden av vannet samt området ved utløpsosen, ved den nåværende demningen. NV og NØ i vannet var det dels bratte skrenter og dels våte myrpartier ned mot Bergsjøen. Øyene i vannet kan muligens også ha vært gunstige. Noen registrering utover en vurdering av strandpartiene fra båt ble det ikke tid til. Imidlertid ble strandpartiet mellom innfallsosen av Eitra

og utløpsosen fra Bergsjøen gått nøyere over, med tanke på rester etter eventuelle utvaskete boplasser. I området under h.r.v. ble det ikke gjort funn. Ned mot vannet er det her en 2-4 m høy, meget bratt skrent. De funn som ble gjort, ble gjort i veigrusen utenfor Bergsjø høyfjellshotell. Da funnene ble gjort innenfor hotellområdet, fikk man ikke undersøkt utstrekningen av lokaliteten.

Bergsjøen I. Beliggenhet der hvor nå Bergsjø turisthotell ligger. Her ble det funnet bl.a. en skraper av grønn kvartsitt i grusen. Det virker som området har vært forholdsvis tørt før hotellet ble bygget, sannsynligvis har det vært en skrånende gressbakke ned langs elva. Det er imidlertid uklart om funnene stammer fra stedet eller hvorvidt de kan ha kommet dit ved tilføring av veigrus. I hvilken grad veigrusen tas fra stedet eller ikke, fikk man ikke undersøkt. Man fikk imidlertid brakt på det rene at det er blitt foretatt endel grøftarbeider i tilknytning til hotellet, og at grusen herfra var blitt brukt til å planere ut tunet foran hotellet.

Funn:

- a) Nærmest bladformet skiveskraper av grønnlig, lagdelt kvartsitt med svakt inn- og utbuet sammenhengende retusj på den ene siden. På den andre side sees på 2 steder et par slagmerker. St.mål 3,3 cm.
- b) 11 avslagsstykker, hvorav 1 av samme materiale som ovenfor, og 1 av hvit kvartsitt. De øvrige er av grå bergart. Ett stykke har en 0,8 cm bred hvit kvartsittåre. St.mål fra 5,9 til 1,7 cm.

Materialprøver:

Bergsjø I.

Stykke av lagdelt, grå kvartsitt med to naturlige parallelle sideflater. De øvrige sider er muligens dannet ved sprengning. St.mål ca. 13,5 cm.

Storhovda III

Stykke av lagdelt, grå kvartsitt, med en stor, naturlig og parallelt med denne en mindre, naturlig bredside. Smalsidene har spor av tilhugging. St.mål. 12,6 cm.

Rapport om registrering av Versjøen i Hallingdalsfjellene i tiden 30/6 - 26/7 1969.

Registreringen foretatt av Anne-Hilde Nagel og Jan Støren.

Rapport ved
Jan Støren.

Versjøen, Svartevatn og Kyrkjjetjern.

Versjøen er det østligste av de større vannene i fjellet mellom Hallingdal og Hemsedal. Det er ca. 3 km langt, 1 km bredt på det bredeste, det ligger i retning NV-SØ, 1234 m.o.h.

Svartevatn ligger 800 m N for Versjøens nordende, det strekker seg ca. 500 m mot N og er ca. 250 m bredt midt på, 1202 m.o.h.

Kyrkjjetjern ligger S for Versjøen og på samme nivå som denne: 1234 m.o.h. Forbindelsesbekken er ca. 100 m lang, ellers er landbeltet mellom de to vannene 200-250 m bredt. Kyrkjjetjern er ca. 600 m bredt Ø-V og måler ca. 450 m i retning N-S.

Versjøen har avløp i N til Svartevatn, derfra videre mot NØ som Dyrsgja, som faller ut i Hemsil i Hemsedal. Tilløpene er mange, de viktigste er følgende: i SØ en bekk fra Såta Ø for Versjøen, i S fra Kyrkjjetjern, i V ved Hjallestølen en større bekk fra fjellet V for Versjøen (den østligste del av Reineskarvet).

Nesten hele veien rundt Versjøen er landskapet slakt, ingen steder stuper fjellssidene bratt i sjøen. Men stredene er likevel ikke særlig gjestmilde, rundt sjøen går det et belte av fuktig torvmyr og vierkratt som ligger som et teppe over steinura under. Først bak og ovenfor dette beltet ligger morenehaugene. De kan strekke seg ut til store voller - som på sørsiden av bekken som kommer ned ved Hjallestølen, og til hele sletter bevokst med gress eller fuktig mose - slik er det i nord der vollene strekker seg fra utløpet mot sør og øst slakt oppover mot fjellet Såta. Videre sørover langs Ø-siden av vannet blir det brattere og også mer

myrlendt. Først i den store kvælven der Sveidinvollan ligger litt S for midten av vannet, er det fine, tørre morenevoller. Sør for Versjøen er det ikke fjell, det skal ikke store oppdemmingen til på Hemsedalsiden før vannet renner over til Hallingdal. På haugene her sør er det mye stor stein, på toppen av haugene er det ofte nesten ingen vegetasjon, enkelte steder er det små, åpne sandsletter. Ellers er terrenget rundt Kyrkjjetjern svært myrlendt. På vestsiden er terrenget brattere. Her kommer det mange småbekker ned fra fjellet, og de ser ut til å skifte løp av og til. Et stort, flatt nes, Folihovda, er nesten uten vegetasjon. Ellers er det på denne siden mer kratt enn ellers rundt vannet, og nokså fuktig.

Steinalderbosetning.

Ved Versjøen fant vi en eneste liten steinalderboplass, ved Hjallestølen. Et stykke bergkrystall og noe kokstein i de åpne sandbankene, og et løsfunn av flint, alt sammen i området mellom Versjøen og Kyrkjjetjern, skulle også tyde på en viss virksomhet av steinalderfolk, men meget liten sammenliknet med områdene lenger vest i Hallingdalsfjellene.

Steinalderboplass ved Hjallestølen

Hjallestølen ligger på V-siden av Versjøen, på N-siden av den åpne vika hvor vannet er bredest. Like på sydsiden av bekken som kommer ned ved Hjallestølen løper en stor morenerygg parallelt med bekken, fra vannet og oppover mot vest. I en liten lun, slak grop midt oppe på ryggen, ca. 70 m fra vannet, ligger denne boplassen i le for nordenvinden. På dette stedet er vegetasjonen ikke så forblåst som på resten av ryggen, det er mere gress og mindre reinmose og lyng. Funnområdet utgjør en kullkonsentrasjon på 3,30 x 2 m. I dette området er jorden sort av kull og det finnes enkelte spredte kullbiter. Laget med kullblandet jord er på det meste 4 cm dypt, og det ligger under 2-3 cm torv. Små avslag av grå/sortflekkt gjennomskinnelig kvartsitt lå spredt i kullaget i en konsentrasjon på 1,50 x 0,80 m. Boplassen ligger midt i en bred dal som fra Versjøen skjærer seg

innover i retning VNV. Det ligger mange morenehauger innover i dalen, men så langt vi undersøkte, var det ikke flere boplasser. Funn: 5 små kvartsittavslag, st.mål fra 2 - 0,8 cm.

Løsfunn mellom Kyrkjjetjern og Versjøen.

1 avslag av lys kvartsitt, st.mål 1.6 cm.

Bergkrystall på sandbanke.

På en sandhaug mellom Versjøen og Kyrkjjetjern, ca. 50 m fra Kyrkjjetjern og ca. 50 m øst for bekken mellom de to vannene, på en åpen sandbanke - lå en enslig bergkrystallbit. På denne haugen var det flere åpne sandbanker, og enkelte steder lå det litt skjørbrent stein, men hverken kull eller flere avslag. Heller ikke i jorden under torven fantes det kull.

Flintstykke

Rett N for Kyrkjjetjerns østende, i en meget tydelig sti som går fra Versjøen mot SØ, ca. 150 m fra Kyrkjjetjern, fant vi et flintstykke oppe i dagen. Tallrike stikk omkring brakte ikke noe annet av interesse for dagen. Grunnen er ujevn på stedet, men ikke spesielt fuktig.

Senere bosetning.

Ved Versjøen har det i tidligere tider visstnok vært drevet en intens seterdrift. Det har først og fremst vært tale om en seter nr. to for gårdene i Ål og Leveld, som nå har seter på slettene nedenfor og sønnenfor Versjøen, såkalte framstøler. Vår kilde angående navnene på stølene ved Versjøen er en bonde fra Ål som kom opp til Versjøen med en sauedrift. Han kunne også fortelle at det i eldre tider hadde vært sterk konkurranse om de gode fjellbeitene ved Versjøen. En av grunnene til at stølsdriften nå er helt nedlagt her oppe er den totale mangel på brensel i området. Tørket torv var det eneste de hadde å brenne under ystepannene.

De mange stølene har etterlatt tildels meget vel bevarte steinmurer, andre steder er det bare uryddige steinhauger igjen.

Kvardingarden

Navnet skal bety "garden ved kvælven", det henviser til en kvælv i terrenget V for tuftene.

De to hustuftene som ligger igjen etter denne stølen ligger mellom Versjøen og Kyrkjjetjern, på vestsiden av bekken mellom de to vannene. Avstanden til bekken er ca. 100 m i retning NØ, avstand til Kyrkjjetjern er ca. 75 m i retning SØ.

Østre tuft

Den er delvis gravd inn i den skrånende bakken, indre mål er 3,50 m x 4 m. Tufta er kortest på gavlsiden. Den ene gavlveggen er gravd inn i bakken, gulvet midt i tufta ligger nå 1,30 m under øvre kant av bakveggen, det vil si 1,30 m under bakken. Tufta er ellers bygget opp over store jordfaste stein, det som står igjen av murene er bare store stein. Tufta har hatt dør mot S, på den andre gavlveggen. Det er antydning til innhulning i muren til venstre rett innenfor døren. Det kan ha vært ildsted.

Vestre tuft

5 m lenger ned i samme sydvendte bakkeskråning, 4 m lenger V, ligger denne tufta. Indre mål kan settes til ca. 4 m x 4 m, murenes tverrmål er imidlertid meget vanskelig å bestemme da murene har rast mye sammen og det ligger tildels meget store stein inne i tufta. Bakveggen er støttet opp med en jordvoll utenfra. Tufta sees nå som en grop i bakken mellom stein som synes å ligge i firkant.

Denne stølen har ligget rett ved stien som kommer fra de "heimre" stølene og går opp til Versjøen. Følger man stien helt fram til Versjøen og videre nordover på vestsiden, kommer man, når man er nesten halvveis til den andre enden av vannet, til stølen Folihovda.

Folihovda.

Navnet kommer av det store neset som stikker ut i Versjøen nedenfor denne stølen. Om "Folihovda" skal bety "det farlige neset" eller "hestehodet" etter formen på neset, kunne vår hjemmelsmann ikke si, men han holdt på den siste forklaringen. Tufta ligger ca. 100 m fra vannet, og kanskje 20 m høyere, på noen små, tørre voller oppe i bakken V for det store neset. Indre mål er 3,5 m x 4 m, det er en 1 m bred åpning i kortveggen mot vannet. Bua har vært gravd inn i bakken, gulvet midt i tufta ligger 0,50 m lavere enn bakveggen.

Veggene er lagt opp av store stein, og har bare i liten grad vært nøyaktig murt. Veggene er rast ned, og det ser ut til at en del av steinene i huset har vært brukt senere til noe som kanskje kan være et nattely for en mann. På gressvollen foran tufta er det nemlig lagt opp en oval steinring med indre mål 1,7 m x 0,70 m.

Hjallestølen

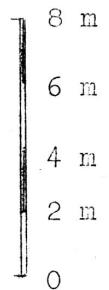
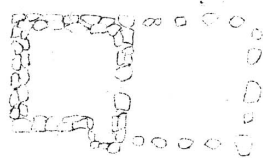
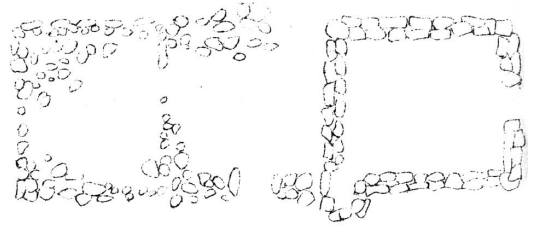
På vollene på N-siden av bekken som kommer fra fjellet V for Versjøen ligger Hjallestølen. Det er 60-70 m ned til vannet fra setervollen i retning SØ. Stølen ligger i ly S for toppen 1319. På vollen står det nå tufter etter to steinhus og et lite uthus.

Korthuset har indre mål 4,10 m x 3,80 m, kortsider mot S og N. Muren er 0,80 m tykk og solid murt. Ved framsida av huset står muren 1,20 - 1,40 m høy. Åpningen er på søndre kortvegg. Rett innenfor døren til venstre ser det ut til å ha vært ildsted. Her er muren tynnere, og det kan se ut som om ildstedet har vært lagt inn i muren. Muren gjør en sving på utsiden, selv om den er tynnere. Dybden på ildstedet er 0,80 m, bredde er 1,20 m. Ved bakveggen er muren ca. 2 m høy, veggen ser ut til å stå i nesten full høyde her, den er skåret av som til møne. Huset er gravd litt ned i bakken. Bakveggen er ikke mer enn 1,40 m høy på utsiden. På sørsiden av huset, framfor åpningen, ligger en antydning av murrester. En flate på 5,30 x 4,70 m er omgitt av stein som danner en rektangulær steinsetting. Flaten ligger i fortsettelsen av huset (kortveggens ytre mål er ca. 4,70 m), og

98.

Hjallestölen

i samme nivå som dette. Nedenfor murrestene skråner terrenget markert nedover mot bekken. Kfr. tuft Lyserbotn. Stikk inne i tufta viste et kulturlag på 18 cm, det var lite kull i stikket. Det var heller ikke mulig å finne kull i det hjørnet vi tror har vært ildsted, men det lå mye stein her og det var vanskelig å komme til bunns.

Langhuset har antakelig bestått av tre rom. Det søndre rommet har de best bevarte murene. Det måler 4 m x 4,80 m innvendig og har 0,60 m tykke vegger. Det er en utbulning av muren som til ildsted i NV-hjørnet. Det blir et lite rom inn i muren 0,90 m x 0,90 m. Døren er på søndre kortvegg, 1 m bred.

Mellom det søndre rommet og det nordre ser det ut til å være en mellomgang. Den er 5 m i husets lengderetning og like bred som huset. Her er murene meget dårlig bevart, det ser ikke ut til at de har vært særlig solide, da det ligger meget lite stein i dette mellomrommet. Det ser ut til at det har vært dør ut til begge langsidene av huset fra mellomrommet, men ikke inn til det søndre rommet.

Inn til det nordre rommet har det vært dør fra mellomgangen. Dette rommet er mindre enn det søndre, det måler innvendig 4,60 m x 3,70 m, det er altså noe bredere enn det søndre, men kortere. Murene er her sterkt rasert, det er vanskelig å anslå tykkelsen. Bare det nordøstre hjørnet står igjen og vitner om at her har det vært gjort solid arbeid. Murene står igjen i opptil 1 m - 1,30 ms høyde både i nordre og søndre rommet.

Et lite rom, 2,20 x 2,50 m er murt opp inntil en loddrett fjellskrent bak og ovenfor de to andre tuftene. Rommet er lagt inne i et hjørne mellom fjellveggen og en utstående bergrygg. Det er også murt inn i muren en stor stein som er rast ned fra fjellet. Ellers er murene svært dårlige og glisne nå. Murens tykkelse er 0,60 m, høyden er 1 m. I østveggen er det markert en åpning, men den skjærer bare halvveis ned i muren.

En stor stein, 2,50 m høy ligger også inne på setervollen.

På vestsiden har den en overhengende side som gir ly til en strime jord på 2 m x 0,80 m. Her har det vært ildsted, steinen bærer tydelig merke av å ha vært brent. Et stikk innunder steinen her viste at det er 15 cm dypt med sterkt kullblandet jord. Det er særlig mye kull i de 5 nederste cm. Det var brent bein å finne blant kullene.

Krosshaugmuran

Disse murrestene har sitt navn etter gården Krosshaug i Ål som hadde framseter her i eldre tid. De er merket av på kartet som Fb (1261 m.o.h.) på NØ-siden av Versjøen.

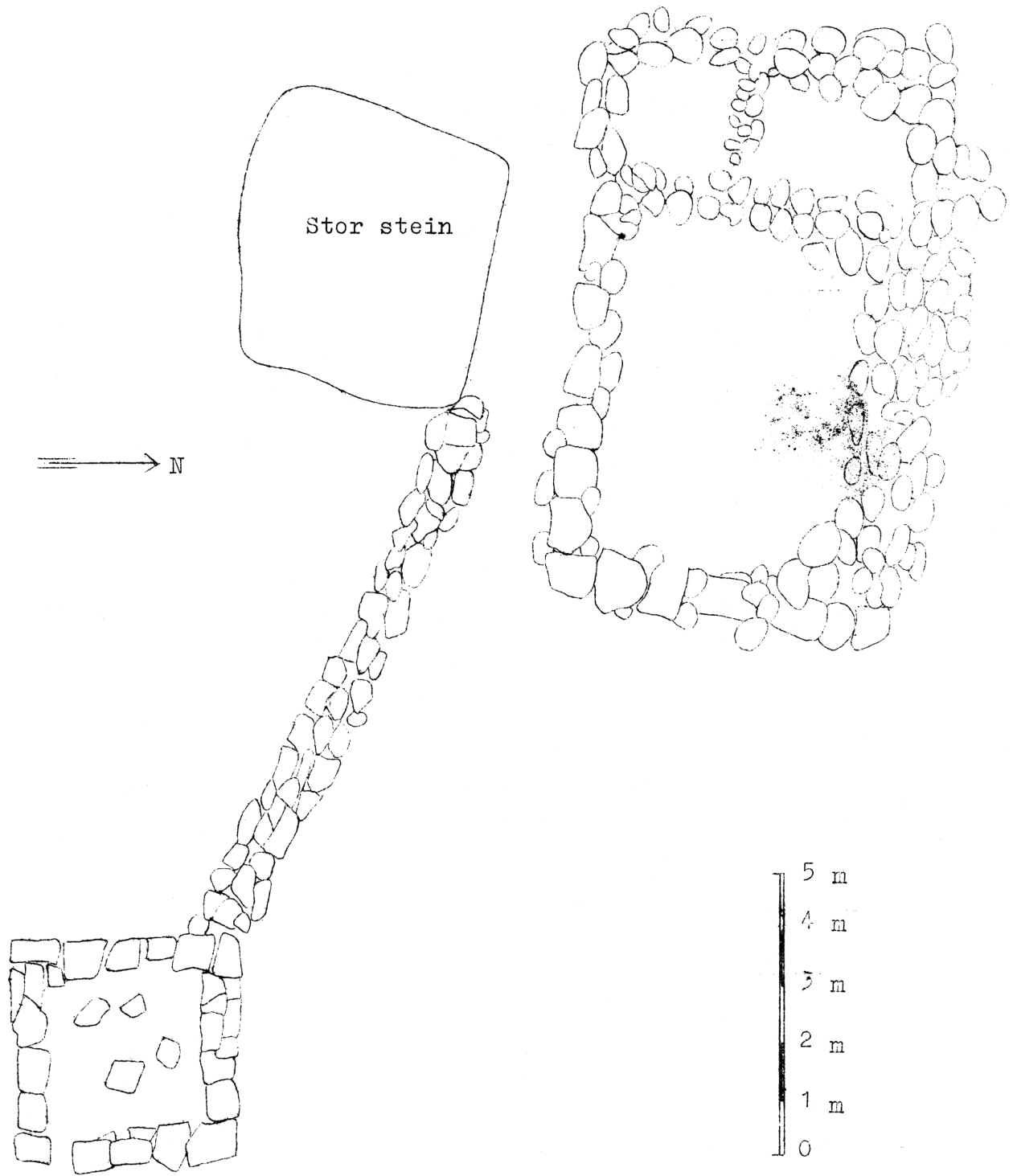
Terrenget her er flate, dels tørre, dels våte moer av stein, reinmose og gress eller torvmyr. Vegetasjonen er sparsommelig. (Brenselsproblemet har vært meget stort i den tiden de drev ysting her inne). Omkring Krosshaugmuran er det fint og tørt, men svært blåsende.

Det er en tuft ved Krosshaugmuran som nå ser ut til å ha vært skikkelig murt. Den målte i ytre mål 3,75 m x 3,75 m. Det er mulig å skille ut en dør på NØ-veggen, og et ildsted til høyre innenfor døren. Tufta er fylt med jord så høyt som murene står, dvs. 30-40 cm. Det hele ser nå ut som en haug av stein og jord.

Fra denne tufta går det en mur 10 m mot V bort til en svær steinblokk. Denne muren ser nokså ny ut. Den er lagt opp av mindre stein, som oftest ca. 20 cm x 30 cm store og den står i sin fulle lengde 40-50 cm høy. Sauene søker ly ved denne muren, på nordsiden eller sørsiden etter som vær og vind står.

2 m N for den store steinblokken som ender muren ligger vage rester etter flere rom. Det ligger en ca. 9 m lang rekke av store stein som et 1 m bredt fundament for en vegg i et hus, i retning ca. Ø-V. I Ø-enden av denne muren går en like solid steinrekke mot N 4,70 m. Utover disse to rekkene er det vanskelig å finne noe sikkert. I V-enden av denne tufta er det lagt løst opp murer til to rom i en meters høyde. Rommene måler 4,80 x 4 m og 2 m x 4 m. På N-veggen er det en sterkt rasert mur.

KROSSHAUGMURAN

Sveidinvollan

I en stor vid kvælv som strekker seg opp fra søndre del av Versjøens Ø-bredd mot fjellet Såta ligger 3 hustuffer på rad oppover i lia. En fjerde tuft ligger i utkanten av kvælven, lenger mot N og nærmere vannkanten.

Tuftene er nummerert ovenfra og nedover mot vannet.

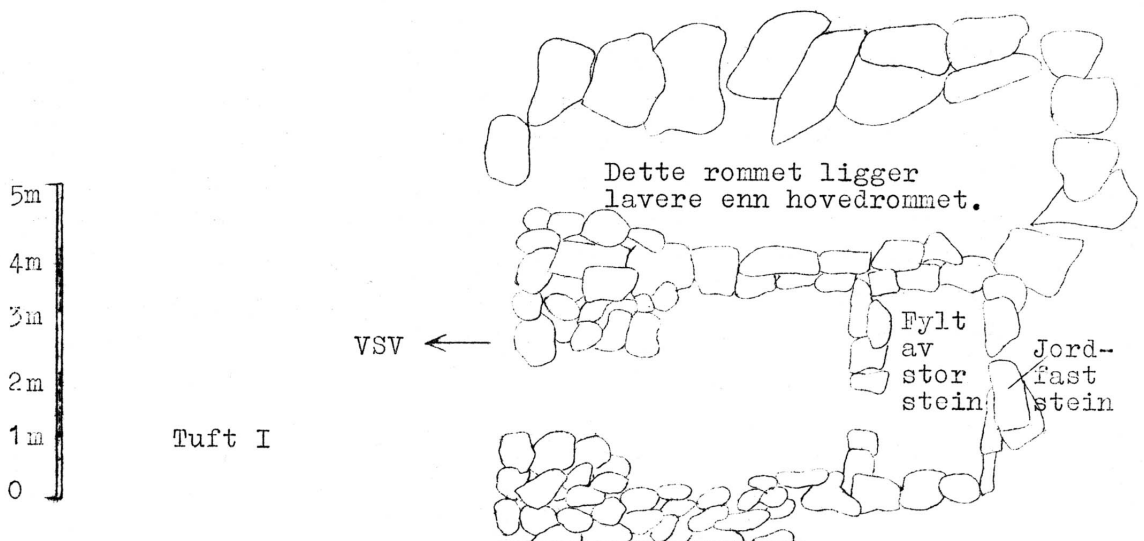
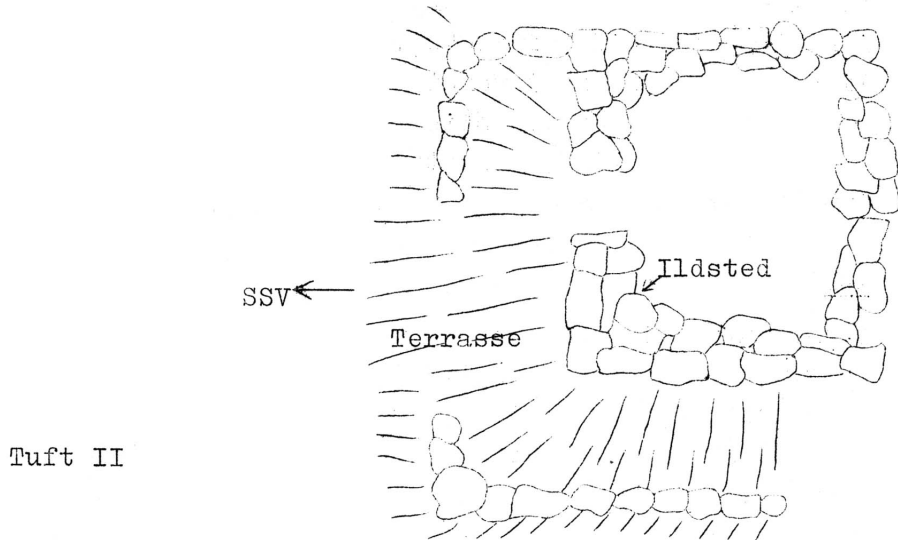
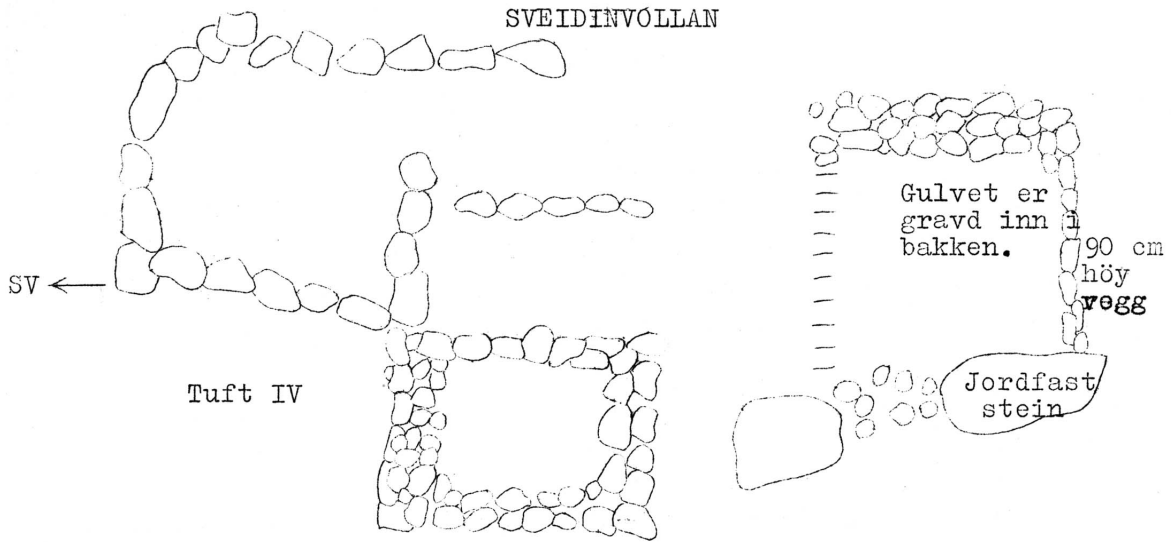
Tuft I

Denne tufta ligger ca. 350 m fra vannet, like oppe under ura øverst i kvælven. Den er lagt sammen av store runde stein som ser ut til å være tatt fra ura omkring. Hele tufta er 8 m lang, ytre mål: bredde 6-7 m. Tufta må deles opp i et hovedhus og et siderom. Siderommet ligger inntil hovedhuset på N-siden, gulvet ligger noe lavere enn i hovedhuset. Siderommets yttervegg mot N er bare markert med meget store og grove stein. Hovedhuset har to rom: Det øvre, 2,70 m x 1,60 m, er delvis gravd inn i bakken. Bakveggen består av en stor jordfast stein og jordvegg. Dette rommet er fylt av store stein. En 60 cm bred døråpning går gjennom den lave muren fram i det nedre rommet. Dette er litt smalere enn det øvre: 2,60 m; i lengderetning måler det 2,80 m. Den nederste kortveggen er en stor bred steinrøys, det er vanskelig å bestemme denne murens nøyaktige plassering. Det er en 1 m bred døråpning i muren på framsida. Denne siden av huset vender nedover bakken mot SV. Gulvet i hovedhuset heller noe nedover, men ikke så meget som terrenget omkring.

Tuft II

Denne tufta ligger ca. 100 m lenger ned mot vannet enn tuft I. Den ligger på toppen av en flat morenerygg, den er ikke gravd inn i bakken, men bygget opp på en terrasse som går rundt huset på de sider der terrenget skråner, dvs. mot SV og SØ.

Hustufta har indre mål 4 m x 3,50 m, murene er meget lave, men kan tydelig sees som 0,70 - 1 m tykke. Det er dør, 1,20 m bred, på veggen som vender ned mot vannet. Ildsted innenfor døren til høyre. Terrassen strekker seg 2 m ut fra murene på SV- og SØ-sidene. Man kan se mur langs ytterkanten. Gulvet inne i tufta ligger 60-70 cm høyere enn nivået på terrassen.

Tuft III

Denne tufta ligger også på flate voller. Omkring tufta er det gress og små klynger av einerbusker. Godt sauebeite. På avstand ser denne vollen meget tillokkende ut, den ligger som en lav, tørr og flat rygg nederst i kvælven. Tufta ligger 150 m fra vannet, 200 m nedenfor tuft II. Tufta har som indre mål 3 m x 4 m, veggene er 80 cm tykke. Murene er svært rasert. Tufta er gravd litt inn i bakken på NØ-siden, det er åpning mot SV.

50 m lenger oppover mot N langs moreneryggen ligger noen store steinblokker. I en krok på S-siden ved en av disse store blokkene (den som er delt i to) er det en kullkonsentrasjon, under 2 cm torvlag. Det er kull under torven i et område 1 m x 1 m helt inntil steinen inne i kroken. På bakken framfor steinen mot S ligger det stein i et mønster som kan se ut som steinrekker etter en hustuft. De ligger slik at steinblokken ville dannet bakveggen, rommet ville vært 3 m bredt og 4 m langt. Det er ikke kullrester innenfor steinrekkene annet enn innenfor nevnte m².

Tuft IV

Denne tufta ligger et par hundre meter lenger N enn de andre tuftene og nærmere vannet, ca. 70 m fra vannkanten. Terrenget er skrånende, det er ingen stor fin morenevoll her, tufta ligger blant småhauger og stor stein som er rast ned fra bergknausene ovenfor.

Tufta består av rester etter minst to hus. Hele anlegget måler ca. 15 m i retning NØ-SV, og ca. 8 m i retning NV-SØ.

Den øverste tufta er gravd inn i bakken. Bakveggen er lagt inntil ved en stor jordfast stein; veggen er 90 cm høy, gravd ned i bakken, og 3 m lang. SØ-veggen består av den store jordfaste steinen som alt er nevnt og dessuten en liknende litt lenger nede. I rommet mellom dem er lagt opp noe stein. Mellom disse veggene framstår det et rom med en gulvflate som er tilnærmet horisontal. Det er ingen mur på framsida av denne tufta, derimot er det en terrasse, 2,30 m bred, som ligger noe lavere enn gulvet i tufta. Neste tuft begynner 1,20 m nedenfor det nederste av den øverste

tufta. Det er et lite rom på 1,80 m x 2,80 m. Bakveggen er 3 m lang og muren står $\frac{1}{2}$ m høy. Muren på NV-siden er best bevart av sidemurene, den er også ca. $\frac{1}{2}$ m høy. Murene mot SV og SØ er bare røyser. Det er ikke mulig å skjelne noen utgang. Gulvet er plant. På NV-siden av denne tufta ser det ut til at det har vært planert et område i hele tuftas lengde 2 m ut fra veggen. Det er ikke mur på NØ-siden av dette området, på framsida (mot SV) ligger en fortsettelse av fundamentet for tufta som støttemur for planeringen av dette området.

Fra det vestlige hjørnet på den nederste tufta går det en mur - ca. $\frac{1}{2}$ m høy og dårlig lagt opp - ut i en bue nedenfor tufta, rundt mot V og N og slutter ved siden av tufta på nordsiden. Området innenfor denne muren er ikke planert, det ser nærmest ut som en innhegning. Innhegningen er i så fall åpen i NØ-enden, øverst oppe i bakken. Innhegningen måler ca. 4 m x 4 m.

Kullkonsentrasjoner ved Versjøen

Vi kom over 3 tydelige kullkonsentrasjoner under torven ved Versjøen. Antakelig er våre funn nokså tilfeldige, de store tørre slettene i N og de tørre morenehaugene langs østsiden av vannet kan godt skjule flere kullkonsentrasjoner og muligens også steinalderboplasser.

I. På neset V for utløpet i N, 10 m fra vannet, rett under reinmosen. Meget tett kullag. Antakelig nyere båt plass.

II. Ved en tørr mosekledt haug 100 m N for vannets nordlige ende, i ly for nordenvinden, 5 cm under grasbakken lå det litt kull.

III. På det største og mest markerte neset på NØ-siden av vannet, NNØ for den største av øyene, 18-19 m fra vannet, rett innenfor det sumpige strandbeltet, lå det biter av kull i små konsentrasjoner i et område på 1 m x 1 m. Dessuten var det spredte forekomster i de nærmeste metrene omkring. Kullene lå overalt ca. 5 cm ned i jorden, i og under en lys sandjord og over rødbrun aur. Terrenget på dette neset er flatt og tørt så snart man kommer innenfor det fuktige strandbeltet.

Svartevatn

800 m N for Versjøen og 32 m lavere ligger Svartevatn. Vannet er 500 m x 250 m stort. Det har to tilløp i S, et fra Versjøen og et fra Venebotntjern og Systerskaret oppe i vest. Utløp i NØ i Dyrgja.

Svartevatn ligger like oppunder Systerskarfjell, ura strekker seg enkelte steder helt ned til vannet på nordsiden. Det er også ganske lunt på denne siden, det vokser fint gress og endel kratt inne i mellom steinene. På sør- og østsiden av vannet er det snaufjell; det er fortsettelsen av den store sletta N for Versjøen. På V-siden går det gressvokste lier oppover mot Systerskaret. Det ligger minst to hustuffer ved Svartevatn. Vi har ikke målt dem opp, bare merket dem av på kartet. Den ene ligger i ura under Systerskarfjell på N-sida av vannet, den andre 100 m fra vannet oppe i lia på V-sida.

Ved Venebotn, som også er en gammel støl, står det nå en hytte, og restene etter en steinbu. Dette ble heller ikke målt opp.

Dyregraver

Det ble fortalt oss at det skulle være en hel del dyregraver i fjellet NV for Versjøen. Vi fikk oss utpekt noen steder og fant to systemer og også enkelte andre rester etter jakt.

Systerskaret. Dyregrav I

I skaret mellom Systerskarfjell og Storbotnnut, 1,8 km NV for utløpet av Versjøen, ligger det rester etter et fangstanlegg. Før man kommer til toppen av Systerskaret fra sørsiden, kommer man inn i et område der nesten hele skaret er fylt av ur. Like under toppen går det en liten slak skrent på tvers av skaret. Nedenfor denne skrenten er det en grøft i ura. På tvers av grøften er det bygget opp en slags fylling og midt på denne "veien" ligger graven. Terrenget er slik at man fra nedsiden ledes av gjerder over en liten haug og ned i graven. Fra oversiden ledes man også av gjerder ned skrenten mot graven.

Selve graven er fylt igjen, men man kan tydelig se at den er murt opp. Det indre rommet måler 1,5 x 1 m, dybden var det umulig å anslå. Også murene var ødelagt så det ut til, det var

mest bare enkle steinrekker som markerte hvor det må ha vært murer. Murene gikk i stjerneform ut fra gravens fire hjørner. Hele skaret målte ca. 200 m tvers over. Graven lå omtrent i midten med 50 m gjerde til hver side. Utenfor gjerdene var det på begge sider slutt på ura. På NØ-siden er det gressbakker og en liten bekk, på SV-siden blir ura mindre dominerende oppunder fjellsiden.

Storbotnskaret. Dyregrav II.

Fra Systerskaret går det T-merket sti sørover til Storbotnvatn. Stien går opp et skar rett øst for toppen av Storbotnnut. Ca. 100 m før toppen av skaret, på en rygg som kommer ned i skaret fra fjellet på SØ-siden, ligger en grav. Den er gravd ned i moreneryggen, og murt opp innvendig. Graven måler 1,30 x 1 m i åpningen, den er 1,80 m dyp og ikke fylt igjen. Det er murt opp en kant rundt graven som er 0,50 - 1 m høy.

Moreneryggen går ut på tvers i skaret omtrent halvveis over.

Resten, fram til den andre siden av skaret, er storsteinet ur. Kommer man ned skaret er det mest naturlig å gå over den slake ryggen som ligger på tvers over dalen her.

Fra graven går det gjerder langs ryggen både oppover ryggen og nedover mot tuppen av den. Det ser ut til at det også har gått et gjerde på tvers av ura ovenfor ryggen og oppover til en annen grav som ligger litt lenger oppe på den andre siden av skaret.

Dyregrav III.

Denne graven ligger helt inntil det bare fjellet på V-siden av skaret, 30-40 m lenger opp enn grav II. Også her er det murt en kant opp omkring graven, og det er også et steingjerde de 3 m bort til fjellveggen. Ellers er det vanskelig å se tydelige gjerder i forbindelse med denne graven. Dersom det har gått et gjerde på skrå ned over den verste ura midt i skaret og frem til den andre graven, ser det ut til at disse to gravene har dekket dette skaret fullstendig.

Følger man T-merket sti videre mot SV, vil man komme over et par dyregraver like ved stien rett SØ for Storbotnnut. Også her er det en grav i sentrum av et stjernesystem av murer, men gravene her er fylt igjen og murene er svært rasert. Noen nærmere be-

skrivelse ble det ikke tid til.

Vi fikk oppgitt at det også skulle være dyregraver ved stien der den går forbi Storbotnvatn, men disse gravene kunne vi ikke finne. Derimot kom vi over et langt steingjerde tvers over halvdelen av skaret N for topp 1385 ca. 1,4 km VNV for Hjallestølen ved Versjøen. Muren som var nesten 200 m lang, gikk fra det bratte fjellet på S-siden av det åpne passet og fram til bekken som går midt i passet. På N-siden av bekken var det ingen mur, og det var heller ingen dyregrav å se i tilknytning til muren. Muren var $\frac{1}{2}$ m høy og bestod mest av løst opplagt stein.

Befaring til boplassene Gyrinos III og IV, samt registrering av vassdraget V for Gyrinosvatn (Lysebotn og vassdraget Langevatn - Skålatjern), Ål pgd., Buskerud, juli 1969

av

Torstein Sjøvold.

Gyrinosvatn (1.096 m.o.h. før oppdemning i 1959) utgjør den vestre delen av Gyrinos/Flævatnmagasinet. Vannet, som ligger N for Reineskarvet, ble registrert sommeren 1959. Registreringen samt den påfølgende utgravning samme sommer brakte for dagen 16 boplasser av steinalderkarakter konsentrert i partier Ø, S og V for vannet, med tildels varierende typer funnmateriale, (se innberetning ved T. Eikhom, samt Norske Oldfunn X, Oslo 1961).

Da vannstanden sommeren 1969 var meget lav i bassenget, ble det foretatt en befaring til de utgravde boplassene Gyrinos III og IV. Hensikten med denne befaringsen var å få et inntrykk av hva som kunne spores av boplassene etter at de hadde vært periodevis neddemt i en tiårsperiode, samt å få et inntrykk av om det var spor etter vesentlige funnmengder i og utenfor de utgravde områdene.

Gyrinos III var forholdsvis vanskelig å lokalisere. I terrengbeskrivelsen hadde man angitt boplassens beliggenhet relativt naturen omkring, og i liten grad til landemerker over oppdemningens høyeste vannstand. Man måtte derfor lete en stund, før boplassen ble lokalisert ved funn i sanden. Lendet rundt boplassen savner markante trekk som kunne være til hjelp ved lokaliseringen, og strandlinjen var praktisk talt rett. Vi var ikke kjent med den nøyaktige vannstand under befaringsen, og det er derfor noe usikkert om vi fant igjen boplassen. Den kan ha stått under vann. På det aktuelle området lå store flak med torv, men det var ikke mulig å avgjøre sikkert om de lå på opprinnelig plass.

Gyrinos IV var lettere å lokalisere, da boplassen lå ytterst på et karakteristisk stort nes som stikker ut i vannet fra V. Også denne boplassen var svært utvasket. Av moreneryggen som boplassen lå på, hadde vannet fjernet morenemateriale i en tykkelse av opptil 80 cm ved høyeste vannstand. Nivåforskjellen som er blitt frambrakt ved dannelse av den øverste strandlinjen, viste seg ved et vertikalt kutt i morenen. Nivåforskjellen i dette kuttet varierte mellom 60 og 80 cm. I den utvaskete, grove grusen der boplassen hadde ligget, fant man enkelte spredte avslag av kvartsitt og flint.

I en avstand av 5 m mot SV fra området hvor boplassen syntes å ha ligget, fant man en større konsentrasjon av homogene kvartsittavslag innen et område av 1 m². Kvartsittavslagene var av grønlig karakter. Funnstedet lå i en slak skråning ned mot en utvasket forsenkning, muligens et tidligere myrsig som har ligget SV for Gyrinos IV (jfr. den opprinnelige terrengbeskrivelsen). Funnkonsentrasjonen er sannsynligvis rester etter en huggeplass som har ligget litt utenfor den sentrale delen av boplassen.

Funn:

- a) Skiveskraper med utbuet retusj av grågrønn, lagdelt kvartsitt. St.mål 5,4 cm.
- b) 4 eggavslag av skrapere av grågrønn, lagdelt kvartsitt med ujevn retusj. L. fra 7,7 cm til 3,7 cm.
- c) 4 avslag med retusj av ovennevnte materiale, hvorav den ene muligens er emne til en skiveskraper. St.mål fra 6,2 cm - 3,3 cm.
- d) Flekk av lys kvartsitt. L. 2,7 cm.
- e) 2 plattformkjerner av grågrønn, lagdelt kvartsitt. Den største har to plattformer, den minste en. St.h. hhv 4,7 cm og 3,4 cm. Plattformenes st.mål på den største: 3,2 cm og 3,3 cm, den minste 3,3 cm
- f) 3 rundkjerner, hvorav 2 av ovennevnte grågrønne materiale og 1 av flint. St.mål 5,1 cm, 4,2 cm og 3,1 cm.
- g) Ca. 1500 g avslagsstykker av samme grågrønne kvartsitt og 1 avslag av gråbrun flint med cortex. St. mål fra 7,8 cm til bitte små fliser.

Befaringen til Gyrinos III og IV ga et bilde av i hvilken grad boplassene destrueres når et område blir satt under vann, og hvor totalt terrenget utvaskes, selv etter bare 10 år. Når det gjelder avslagene som ble funnet under befaringen, virker det som huggeplassen ved Gyrinos IV har ligget som en konsentrasjon utenfor boplassen. De øvrige avslag som ble funnet lå meget spredt, og praktisk talt alt gjenværende materiale er sannsynligvis vasket bort etterat området ble demt ned.

Området V for det regulerte Gyrinos/Flævatnbassenget (ca. 1105 m.o.h) danner en traktformet forsenkning som smalner mot VNV. Sidene i denne trakten utgjøres av bratte fjellsider i N og S. Fjellsidene stiger gjennomgående 4-500 m til vær.

Forsenkningen består av to dalfører. Fra NV-stre bukt av Gyrinos/Flævatnmagasinet strekker den korte og brede Lysebotn seg 1,5 km mot NV i en bredde av snaut 1 km. Her ligger Lysebottjern og Lysebotn seter.

Lysebottjern (1109 m.o.h.) er 1 km langt retning Ø-V og 500 m på det bredeste, retning N-S. Formen er uregelmessig, fra SV-delen av en vestre nærmest kvadratisk del (ca. 500 m lang og bred) strekker en lang bukt seg mot Ø, der vannet har sitt utløp. To små bekker renner ut i tjernet, en i V og en i tjernets østre ende. Den vestre bekken kommer fra Uksebotn 1 km NV, og den andre bekken kommer fra Nedre Dyrebottjern (1339 m.o.h) 1,5 km NNØ for Lysebottjern. Begge bekkene renner i bratte stryk ned fjellsiden, på hver side av Lysebottnuten (1662 m.o.h), som danner en høy bratt fjellside i N. I V ligger Lysebotthovda (1232 m.o.h.) og i SØ ligger Veslenosi (1259 m.o.h.). Mellom disse to høydene går et høydedrag som danner S- og V-siden av botnen. Bare mot SØ er lendet ganske flatt ned mot Gyrinos/Flævatnbassenget.

Strendene og det flate partiet mot SØ er enten gjennomvatt av myrsig eller overvokst av vier. Myrsigene finnes spesielt N og V for vannet. Terrenget langs elvestubben fra Lysebottjern

ned mot Gyrinos/Flævatnbassenget er også myrlendt. S-siden er dekket av vierkjerr. Strandflatene er fuktige, bortsett fra etpar lave morenerygger. Strendene kan p.g.a. fuktigheten ikke ansees gunstige for bosetting. På de gunstigste stedene for bosetting N for vannet ligger Lysebotn seter, 10 m over Lysebottjern. Det går tråkkete stier mellom Lysebotn og Gyrinosen seter rundt Lysebottjern samt en dårlig tråkket sti fra Lysebotn seter mot V gjennom et skar mellom Lysebotthovda og fjellveggen i N. Ved Lysebottjern ble det registrert en udatert boplass, tre hustuffer samt en innhegning, muligens brukt til innsamling av små- eller storfe.

Udatert boplass. Beliggenhet 5 m over og 100 m V for den vestre bukten av Lysebottjern, på et lite platå Ø for en buet morenerygg som ligger som en 6 m høy skjermende mur for vinden fra V. I et prøvestikk ble det funnet et tynt kullag under 20 cm torv. Kullene lå innen et område på 1 m².

Tuft I, Lysebotn. Beliggenhet 200 m N for og ca. 15 m over den østre bukten av Lysebottjern, og 50 m ØSØ for Lysebotn seter. Tuften måler 6 m i den søndre og 5 m i den nordre av kortveggene retning VNV-ØSØ og 10 m NNØ-SSV, utvendig målt. Muren er 1,10 m jevntykk, opptil 1,20 m høy og er murt i kistemurteknikk. I det sørøstre hjørnet er et rektangulært ildsted som måler 1 m ØSØ-VNV og utgjør forlengelsen av den søndre kortveggen relativt den nordre. NNØ-SSV måler ildstedet 4,50 m, utvendig målt. Inngangen er i S og er 85 cm bred. Høyden i døråpningen er 1,30 m. Murens bredde avtar her til 85 cm. Døråpningen er meget solid murt. Man har her brukt rektangulære steinblokker med største lengde 85 cm. Steinblokkene i muren forøvrig har en diameter på 40-50 cm. 12 m S for denne tuften fant man en røkovn som imidlertid så ut til å være av nyere dato.

Tuft II, Lysebotn. Beliggenhet 50 m V for Lysebotn seter. Denne måler 3,50 m Ø-V og 4 m N-S, ytre mål. Den er bygd av rullestein med diameter varierende mellom 30 cm - 1 m. 1 m diameter var den dominerende blokkstørrelsen. Murene er

gjennomgående 90 cm tykke, murt i tørrmurteknikk. I det indre av tufta var det endel sammenraste stein.

Innhegning, Lysebotn: Beliggenhet 15 m over og 150 m N for den nordligste bukten av Lysebottnut, i overgangen mellom ura under Lysebottnut og den slakere skråningen ned mot vannet. Steinmuren som danner innhegningen begrenser en gressbakke. Omkring innhegningen vokser det ganske tett med vier og einer.

Innhegningen er tilnærmet trapesformet med en 17 m lang side, retning N-S, en side 4 m retning Ø-V i S, og en svak buet side som er 12 m lang i N, hovedretning Ø-V. Mellom S-siden og sydenden av V-siden av innhegningen er det en åpning som er 2 m bred. I S er altså innhegningen 6 m bred, åpningen inklusive. I Ø løper en lang mur mellom de to tilnærmet parallelle sidene i en slak bue med krumning ut fra det indre av innhegningen. Alle mål på innhegningen er ytre mål. Muren som nå for det meste bare består av en steinrekke, er bygd av stein med vekslende størrelse. Flere av steinene er jordfaste. Diameteren på steinene er gjennomgående 40-60 cm.

Vassdraget Langevatn - Skålatjern.

SV for høydedraget mellom Lysebotthovda og Veslenosi løper en annen, lengre dal. Denne dalen opptar det søndre og vestre av den traktformete forsenkningen V for Gyrinos/Flævatnmagasinet.

Dalen er delt i to ved en innsnevring mellom fjelltoppene nordre og søndre Skålanut. V for denne innsnevringen vider dalen seg ut igjen, men stiger bratt når en kommer V for Skålen seter.

Utallige morenehauger karakteriserer topografien i dalen, både Ø og V for Skålen. Formasjonene er dannet ved at en rest av innlandsisen fra siste istid har smeltet på stedet; såkalt dødis. Elven i dalen har deretter vasket og gravd ut mye av materialet og har gravd ut eller sedimentert igjen store deler av de grunne vannene som idag finnes i den østre delen av dalen. Det kan råde usikkerhet om elven i dalen, Skålaåne, kan ha gravd seg et bredt

leie i den morenegrusfylte dalbunnen, eller om vannene opprinnelig har vært dypere enn de er nå. Vannene har største dybde bare 1-2 m.

Langsetter dalen går en godt opptråkket sti. Stien går fra Gyrinosen seter i Ø og langs S-siden av vassdraget frem til Skålen seter. Tidligere er stien benyttet som bufarveg til setra. Den hadde da sin begynnelse ved Gravabotn seter S for Ø-enden av det tidligere Gyrinosvatn og fulgte fjellskråningen S for vannet til Gyrinosen seter og herfra til Skålen seter. (Kilde: Olav Skrindo, Ål). Ved Skålen seter krysser stien elva og fortsetter opp dalen V for setra.

En annen godt opptråkket sti er en T-merket sti som kommer fra Djup og Iungsdalen. Fra Djup går stien S om Julsennvatn (1349 m.o.h) og kommer ned i dalen V for Skålen seter gjennom et skar Ø for Venehallsnatten. Forbi Skålen seter går stien N om Skålatjern, dreier så mot N og fortsetter opp Hestebotn og mot N over fjellet til Bjøbergdalen. Herfra går turiststien videre mot Ø til Bjøberg fjellstue.

Dreier man imidlertid mot NNV når man kommer til Bjøbergdalen, kan man ved å gå opp et skar S for Hyttenosi, komme opp til Øljusjøen. I dette området er det gjort rike funn av steinalderkarakter. Et stykke NØ for Øljusjøen fins kvartsittforekomster som er av et meget homogent materiale. På kvartsitten har det vært drevet regulært dagbrudd i større målestokk. Fra Skålen til Øljusjøen langs den beskrevne ruten er det ca. 15 km, og til kvartsittbruddene er det ca. 20 km.

Registreringene omfattet dalen fra Gyrinosen i Ø til og med Skålen seter i V. Spesielt ble området ved Langevatn, Skålatjern samt elva mellom, grundig undersøkt på bakgrunn av de rike funn ved Gyrinosvatn.

Langevatn (1117 m.o.h.) er 3 km langt og buer mot N fra Ø mot V. Den østre delen av vannet har hovedretning VNV-ØSØ, dreiende til NV-SØ i den vestre dalen. På det bredeste er vannet opptil 200 m bredt, målt vinkelrett på hovedretningen.

På grunn av øyer som ligger i vannet og tanger som stikker ut i det, får man sjelden inntrykk at det kan være så bredt. Største bredde er målt V i vannet. Her er det spesielt mange tanger og nes som stikker ut. Flere av tangene utgjøres av høye, tørre morenehauger eller -rygger. I dette området er dødislandskapet mest utpreget, mengder av grushauger ligger ut mot vannet i SV, og strekker seg som et bølgende dekke mot dalsiden. Dette området kalles lokalt for Vollane. (Kilde: Olav Skrindo, Ål). Spredte morenehauger ligger også ved vannet langs hele S-siden. Den østre delen av vannet har imidlertid, i motsetning til den vestre, ganske parallelle strandflater.

Den slake dalsiden i N opp mot høydedraget mellom Lysebotthovda og Veslenosi, er meget fuktig. Det samme gjelder dalbunnen S for vannet. Her veksler det imidlertid mellom fuktige myrpartier og tørrere moreneflater og -hauger.

I vannet renner det ut flere elver og bekker. Fra Reineskarvet i S faller to større bekker ut i vannet. Ved utfallsosen av vannet faller den vestre grenen av Øynegrove ut, og midtveis på S-siden av vannet Vollgrove. I V faller bekken Saneløkken ut, og i NV elva fra Skålatjern.

Det er meget stri strøm i vannet, og største dybde er ca. 2 m ved normal vannstand. Flere steder er det små nivåforskjeller med enda sterkere strøm enn ellers. Dette tyder på at vannet må betraktes som en utvidelse av elva i dalen.

Det bør understrekes at hele dalbunnen er fylt av sand og grus, vesentlig morenemateriale. Selv om man innunder fjellet i S kunne ha ganske storsteinet ur, stakk det ikke fram fast fjell noe sted i dalbunnen ved Langevatn og opp til Skålatjern.

De mange tørre moreneryggene og -haugene ved Langevatn ble antatt å være meget gunstige for bosetning. Man undersøkte derfor disse med meget stor grundighet. Området ved vannet var imidlertid funntomt.

Etter opplysning fra Olav Skrindo ble to dyregraver i skaret mellom søndre Skålanut og Myljonut registrert.

Dyregrav I. Beliggenhet 1750 m VSV for utløpet av Saneløken, og ca. 340 m over Langevatn (etter kartet). Øverst i skaret som ligger mellom Myljonut og søndre Skålanut. I terrenget rundt dyregraven er det mye ur. Dyregraven ligger i bunnen av et smalt pass som har lengderetning NØ-SV, og graven ligger i den nordøstre inngangen til dette.

Fra graven, som måler 1,45 m retning NØ-SV, har største dybde 1,40 m, er 65 cm bred i NØ og 50 cm bred i SV, går det ut gjerder fra hvert hjørne. Fra det vestre hjørnet går det 10 m langt gjerde, hovedretning Ø-V (mot V). Fra det søndre hjørnet går det et gjerde mot SØ. Gjerdet er 11 m langt. Fra det østre hjørnet går et gjerde mot ØNØ, buer av mot Ø og er 11,5 m langt. Fra det nordre hjørnet går et gjerde mot VNV. Dette gjerdet er 3 m langt. Graven, som gjerdene, er hovedsakelig bygd opp av stein med diameter 30-50 cm, når unntas enkelte større, jordfaste stein. Tykkelsen på muren i dyregraven er 60-90 cm, og muren hever seg gjennomgående 50 cm over det omkringliggende terrenget. Tykkelsen på gjerdene er 50 cm og de er nå inntil 40 cm høye.

Dyregraven og gjordene som går ut fra denne sperrer hele det smale passet.

Dyregrav II. Beliggenhet ca. 1500 m VSV for Langevatn og ca. 300 m over dette, 250 m NØ for dyregrav I, mellom fjellsiden i NV og et svaberg som ender i et 20 m høyt stup i SØ. Lengderetningen av graven er Ø-V, men da dyregraven er meget sammenrast, var det umulig å finne noen eksakte mål på lengde og bredde. Det fantes også usikre rester av gjerder.

Skålatjern (1122 m.o.h.) og elvestykket mellom Langevatn og Skålatjern.

Skålatjern ligger i dalinnsnevringen mellom nordre og søndre Skålanut. Vannet som bare er 1/2 - 3/4 m dypt på det dypeste ved normal vannstand, er 600 m langt retning VNV-ØSØ og opptil 200 m bredt. Formen er oval. N og S for vannet er det storsteinet ur som bekranser fjellfoten. Bare smalere partier nede ved

vannet er bevokst. Undergrunnen her er morene- og elvemateriale. Det er sterk strøm i vannet, som nok trolig bare er en lone i Skålaåne. Innfallsosen for Skålaåne i Skålatjern er i V, utfallsosen er i Ø. Det er ikke andre overflatetilløp til vannet.

Langs sidene av elva ut fra Skålatjern er det vekslende morene- og myrpartier. Midtveis mellom Skålatjern og Langevatn faller elva fra Hestebotn (1453 m.o.h.) og Reinstjerna (1605 m.o.h.) i N ut i Skålaåne i strie stryk. Det er også små stryk i elva mellom Skålatjern og Langevatn, og strømmen er meget stri.

V for Skålatjern ligger Skålen seter, 500 m V for og bare noen få meter over tjernet. Her har dalen videt seg ut, dalsidene er blitt mindre steile og dalbunnen danner en stor, frodig setervoll. Langs elveløpet fra Skålen seter mot Skålatjern er elvesidene nesten overgrodd av vierkratt.

I det beskrevne området ble det registrert 2 boplasser og en heller med materiale av steinalderkarakter, og 3 udaterte hellere. I tillegg målte man opp 6 hustuffer.

Skålatjern I. Boplassen ligger på en lav morenerygg, 20 m Ø for og 2 m over nordøstre vik av Skålatjern. Moreneryggen selv hever seg 1/2 - 1 m over det omkringliggende terrenget. Ryggen er kledd med dvergbjerk og noen få, små vierbusker. Av form er moreneryggen stjerneformet. En utløper går mot N, en mot Ø, en mot SØ og en mot V. Hver av disse utløperne er 15 m lange. Selve boplassen strekker seg fra sentrum og ut mot den vestre utløperen. Denne er delvis avblåst så morenegrusen ligger i dagen.

Mot N ligger et lite myrtjern. Tjernet er 35 m i diameter. Ø og S for boplassen er lendet myret og bevokst av vier, dvergbjerk og einer. Mot SV ligger Skålatjern og mot V igjen en myr. I retning NV ligger 2-3 m høye Ø-V-gående morenerygger som demmer opp små, avløpsfrie tjern. Disse ryggene dominerer landskapet ved stranden NV for boplassen.

I prøvestikk ble det funnet skjørbrønt stein og avslag av kvartsitt. Den østre av utløperne fra moreneryggen har ved

roten et lite søkk. Her begrenses boplassen mot Ø. På grunnlag av prøvestikk begrenses boplassen herfra i cm avstand av 3 m mot N og S og i en lengde av 8 m mot V. Bopllassens størrelse anslås utfra dette til 40-45 m².

Lagfølgen i prøvestikkene var: 3 cm torv, 3 cm blekjord, rødbrun aur. Funnene lå i blekjorden og i overgangen til torva. Funn: 13 avslag av kvartsitt av varierende kvalitet, fra lys lys klar til grå lagdelt type. St.mål fra 4,3 til 0,8 cm.

Skålatjern II. 100 m Ø for utfallsosen fra Skålatjern gjør elven en sving. Fra å renne mot SØ dreier den skarpt mot NNØ. På N-siden av elva dannes det derved en odde. Retningen av oddens midtakse er NNV-SSØ. Odden utgjøres av en moreneflate som strekker seg nesten horisontalt innover. Flaten ligger gjennomgående 1 m over elva, med 2-3 m lange elveskråninger, alt etter hvor stor vannføringen er. SØ-siden av odden har rast ut, slik at morenegrusen her ligger bar.

I et parti som strekker seg 2 m oppstrøms fra spissen av odden, ble det funnet en anselig mengde avslag av kvartsitt i den utraste morenegrusen. Oppe på moreneflaten begrenset man boplassen som herved ble lokalisert til et rektangel som målte 4 m fra spissen av odden og langs NØ-kanten av flaten og til 11 m fra spissen av odden og langs den utraste kanten i SV.

I et prøvestikk 2,5 m NNV for spissen av odden fant man nok en anselig mengde avslag. I to prøvestikk 8 og 10 m VNV for dette fant man 4 og 1 avslag henholdsvis; det siste av flint. Skjørbrønt stein ble funnet 8 m NV for det førstnevnte prøvestikket. I dette stikket virket det som om funnene lå i to skikt, men muligens er dette bare en tilfeldighet. Man skrapte også torvkanten ovenfor skråningen der man fant de første avslagene. Avslag av hvit kvartsitt satt her tett i tett.

Lagfølgen i prøvestikkene var: 2-3 cm torv, 10 cm brunlig sandjord, 5 cm gulbrun sandjord, gråbrun aur, fin morene- eller elvegrus. Funnene lå i torvlaget og dernest nederst i det brunlige laget.

Bopllassens størrelse ble anslått til 40-45 m², men bopllassen har uten tvil vært større mot SV der flaten hadde rast ut. Det kan påpekes at S for elvesvingen lå en grunn, krummet bakevje av elven. Deler av lonen var nå vokst til med siv. Gjennom en overgrodd, smal kanal, rant det vann fra kanalens innløp 10-15 m lenger oppe i elva. I Ø sto lonen i direkte flukt med elvesvingens nedre del, som rant mot NNØ. Det kan derfor være at man her har for seg restene etter en avsnørt og gjennombrutt meandersving i elven, og at elven da den brøt igjennom meandersvingen har tatt med seg en del av bopllassen, og siden fortsatt å undergrave Skålatjern II. Det virket på oss som bopllassen er meget funnrik.

Funn:

- a) Skiveskraper av fra grå til lys, lagdelt kvartsitt med innbuet ujevn egg på innsiden. St.mål 5 cm. Funnet ved prøvestikk i øvre lag.
- b) 2 avslag av hhv. grå, lagdelt og lys, klar kvartsitt med retusj ? Det største har svak retusj på innsiden. Det minste er retusjert langs den ene langsiden. St.mål hhv. 2,7 og 1,7 cm. F. som foregående.
- c) Avslag av lys, svakt grønnlig kvartsitt med avspaltningsspor. Kjernefragment ? St.mål 4,5 cm. F. i torvkanten i SV.
- d) 10 flekker og flekkefragmenter av lys kvartsitt. St.l. fra 3,2 - 1,4 cm. 4 er funnet som foregående, 6 i elveskråningen.
- e) 3 rundkjerner, hvorav 2 av grå, lagdelt og 1 av lys, svakt grønnlig, svakt lagdelt kvartsitt. St. mål 5,5 cm, 4,1 cm og 3,9 cm. Den største er funnet i elveskråningen, de 2 andre ved prøvestikk i dypere lag.
- f) Ca. 355 g avslag, det meste av lys, fin kvartsitt men også noe av en gråere, lagdelt kvalitet. 1 lite stykke er av flint med cortex. St.mål fra 6,3 cm til bitte små fliser. Avslagsstykkene er funnet i torvkanten, i øvre og nedre lag og i elveskråningen. Flintbiten er funnet i øvre lag.

Skålatjernheller (I). Hellenen ligger 10 m over Skålatjern og 100 m NØ for det nordligste av tjernet. Turiststien fra Djup til Bjøberg fjellstue passerer 2 m S for og 2 m under helleren. Hellenen ligger ved foten av et blokkområde som igjen ligger ved foten av en dam uten avløp. Dammens diameter er 25 m.

Selve helleren dannes av en steinblokk som er 3,5 m høy og 1,30 m bred. Hellertakets bredde (største lengde av rommet i helleren) er 5 m, retning NØ-SV og største høyde er 2,5 m i S. Høyden i helleren avtar til 1,30 m i NØ. Den totale lengden av blokken er 6 m, lengderetning NØ-SV. Under hellertaket er det et horisontalt plataå. Lengden av plataået er 4,30 m, lengderetning NØ-SV og bredden er 1,70 m, retning NV-SØ.

I NØ har en noe mindre steinblokk klemt seg inntil den førstnevnte, så helleren skjermes for vind fra N. Høyden på denne blokken er 2 m, bredde 1 m. Mot Ø holdes blokken på plass av en annen stor steinblokk av samme størrelse som den som danner hellertaket. Denne blokken er 4 m lang, lengderetning NNØ-SSV, 3 m høy og 2,50 m tykk. Blokken skråner ut mot ØSØ fra rommet som dannes mellom de tre steinblokkene. Forsenkningen mellom plataået under helleren og steinblokken i Ø er steinet og ujevn.

Steinblokken skjermes for vind og vær Ø, N og V, og helleren er av denne grunn meget lun. Da rommet mellom steinene er åpent mot S, er helleren ganske varm når det er solskinn.

Det virker som om plataået under helleren kan være bygd opp av stein med diameter 50-60 cm. I S og Ø skråner terrenget så bratt ned at det virker påfallende hvor nøyaktig plataået følger grensen for dråpefallet.

Det ble tatt to prøvestikk i helleren, et i nordøstenden og et 75 cm fra sørvest- og sørøstsiden av plataået. I det første stikket fant man bare stein i bunnen. I det andre prøvestikket fant man et gjennomgående 2 cm tykt kullag inneholdende flere avslag av kvartsitt. Kullaget skråner nedover

mot V. Lagfølgen i prøvestikket var: 5 cm brun torv og torvjord, 2 cm mørkt kullag med avslag av kvartsitt. Stein i bunnen.

Funn: 14 små avslag av lys kvartsitt. St.mål fra 2,2 cm til bitte små fliser.

Med Søndre Skålen menes området rundt den forlatte Søndre Skålen seter som ligger ved foten av den storsteinete ura på østsiden av nordre Skålanut. Ø for ura er det en større gresslette. I dette området fant man 3 (delvis) udaterte hellere, samt to hustufter.

Heller I, Søndre Skålen. Belliggenhet ved foten av ura Ø for nordre Skålanut på et platå NV for gressletta og 6 m over denne. På platået ligger den største steinblokken i omegnen, og heller I ligger under Ø-veggen av denne. Blokken måler 5-6 m i diameter og er synlig ved foten av ura på lang avstand. Heller I måler 2,60 m retning NNV-SSØ og er 80 cm bred i SSØ. En østre, oppmurt vegg er 2,50 m lang, retning N-S. I N består veggen av en steinblokk som er 2 m i diameter. Muren er murt i tørrmurteknikk av stein med diameter 40 cm. Dette er også den gjennomgående murtykkelsen. I NØ er det også murt igjen med en tilsvarende mur. I det vestligste hjørnet er det fundamentert en peis.

Største høyde i helleren er 1,60 m i NNV. Her er inngangen til helleren. Takhøyden avtar innover i helleren mot 75 cm i S. Bredden av inngangen til helleren er gjennomgående 60-70 cm. Prøvestikk i helleren ga følgende lagdeling: 2 cm sauemøkk, 1½ - 2 cm mørkt kullholdig lag, 3 cm tykt brungrått lag, aur. Ingen funn.

Heller II, Søndre Skålen. Belliggenhet på vestsiden av den samme steinblokken. Dybden av helleren er 1 m, høyden er 1,70 m mot VNV og største bredde 4 m NNØ-SSV. Langs dråpefallet løper en steinrekke som kan minne om en sammenrast overgrodd mur, bygd opp av ganske store stein (50-60 cm i diameter). Prøvestikk ga her følgende lagfølge: 2 cm torv, 4 cm tykt kullag, aur. Ingen funn.

Heller III, Søndre Skålen. Beliggenhet 4 m N for den store steinblokken. Hellenen ligger under en 2,50 m bred (retning N-S) og 4 m lang stein (Lengderetning Ø-V). Største tykkelse av steinen er 80 cm. Under blokken er det dannet en 75 cm høy heller. Inngangen i Ø. Veggene i helleren er murt opp med stein med diameter 30-40 cm.

Helleren er 2 m lang, retning Ø-V og 1,25 m bred mot åpningen i Ø. Bredden smalner av mot V. Ingen funn.

På gressflaten Ø for helleren lå to lave hustufter. Murene var meget sammenrast, og inne i og S for tuftene lå stein spredt omkring. Tuftene er restene etter Søndre Skålen seter.

Tuft I. Beliggenhet 50 m Ø for hellerene. Tufta måler 4,75 m retning NNV-SSØ, og 4,70 m VSV-ØNØ, indre mål. Bredden på muren var 60 cm, murhøyden mellom 20 og 70 cm. Murteknikken var uklar p.g.a. at murene var sammenraste. Det var ikke antydning til inngang i murrestene. Steinene i muren var av meget vekslende diameter.

Tuft II. Beliggenhet 100 m ØSØ for hellerne. Tuften måler 5 m N-S og 4 m Ø-V, indre mål. Muren er også her gjennomgående 60 cm bred, murhøyden varierer mellom 15 og 70 cm. Inngangen i muren er i S. Den er 80 cm bred. Muren Ø for inngangen er 1,70 m lang, i V 1,50 m, indre mål. Steinene i muren var av meget vekslende diameter.

Om tuftene og hellerne har Olav Skrindo fortalt følgende: Like etter århundreskiftet (årstall usikkert) kom en bonde med buskapen til støls. Han hadde med seg kone og 7 barn, hvorav det yngste bare var noen måneder gammelt. Da de kom til stølen, fikk de se at stølsbygningene var revet ned av en såkalt juklefonn. Uttrykket ble forklart som en spesiell form for springflo. Under snøsmeltingen kan det enkelte ganger dannes en oppdemt sjø oppe i fjellet bak en større snøfonn ved et større bekkefar. Spesielt dersom vannet er demt opp bak en snø- og isbarriere kan situasjonen bli kritisk for eventuell bebyggelse i fjellet nedenfor. Dersom is- og demningen er tykk nok og i

liten grad rekker å smelte, vil vanntrykket tilslutt bli så stort at demningen brister, og vann- og ismasser velter nedover med stor kraft. Dersom vanntrykket er stort nok, vil snø-, vann- og ismassene rive med seg alt som kommer i dets vei. En slik juklefonn var det som hadde skylt bort buene på Skålen seter. Da det imidlertid var langt til Ål, og da man ikke hadde gode nok beitemuligheter for buskapen der, ble familien værende i Søndre Skålen. Buene ble ikke bygd opp igjen, men familien innredet den østre av de tre hellerne og har nok også benyttet de to andre hellerne. På peisen skal det f.eks. være kokt ost. Imidlertid kan dybden av kullaget i heller II tyde på at iallfall denne kan ha vært i bruk enda tidligere.

Tuft III. Tufta ligger 20 m ØSØ for toppen av den høyeste morenehaugen nedenfor bratthenget som elva fra Hestebotn styrter seg nedover mot Søndre Skålen. Tufta ligger 200 m ØSØ for Søndre Skålen, 30 m Ø for og 10 m over elva fra Hestebotn. Den er murt inn i den nevnte morenehaugen. Tufta måler 2 x 2 m, NV-SØ, NØ-SV, innvendig målt. Inngangen er i SØ og er 90 cm bred. Inngangen ligger inntil det søndre hjørnet mellom SØ- og SV-veggen og vender ut mot SØ. Største høyde på murene er 1 m, innvendig målt. Bredden er 60 cm. Murene er bygd opp av stein av varierende størrelse. Man har benyttet stein som er opptil 135 x 25 x 30 cm store. Inni bua er det sammenraste murrester. Bua er murt i tørrmurteknikk.

Det er uklart om bua har falt ned, eller om den ble ødelagt under den samme juklefonna som slettet ut Søndre Skålen seter. Olav Skrindo opplyser at trevirket fra denne bua er blitt flyttet til Lysebotn etter at den ble ødelagt. (Se tuft III, Lysebott-tjern).

Man observerte rester etter en senere juklefonn ved Gyrinosen seter. Langs faret til fjellbekken fra Geiteskaret lå det stein om hverandre på en slik måte at det kunne likne restene etter et steinskred. Årsaken til steinskredet er imidlertid en juklefonn dannet på den måten som er beskrevet ovenfor. Ved Gyrinosen seter var det ingen bygninger ramponert, da setrene ligger i forsvarlig avstand fra fjellbekken.

Steinbuer ved Skålen seter. Her ble restene etter tre steinbuer målt opp spesielt, da de representerer tre forskjellige byggeteknikker. Man antok at Steinbu I (se nedenfor) representerer den eldste av de tre teknikkene, mens det er uklart hvilken av de to etterfølgende steinbuene som ble bygd først.

Steinbu I, Skålen seter. Beliggenhet 30 m NØ for den østligste av de nåværende setrene. Bua måler 5 m, retning ØNØ-VSV og 7 m NNV-SSØ, ytre mål. Murhøyden er 60-90 cm. Inngangen til bua er i SSØ og er 60 cm bred. Murtykkelsen er 80 cm. Det er rester etter jord- og mosefylling mellom hver stein i muren.

Steinbu II, Skålen seter. Beliggenhet 5 m fra den østre av de to nåværende setrene. Bua måler 7 x 6 m N-S, Ø-V, ytre mål. Ut fra søndre halvdel av Ø-veggen er det murt en peis som et halvsirkelformet utbygg. Peisen forlenger S-siden enda 1 m mot Ø.

Bua er murt i kistemursteknikk. Murene har en høyde varierende fra 50 cm i N økende til 1,80 m i S. Murbredden er 80 cm. Døråpningen, som er i S, er 1,05 m bred.

Den halvsirkelformete peisen er nå 1,80 m høy, har vertikale vegger, og er bygd inntil en stor, jordfast steinblokk i S. Blokken måler 3 m retning Ø-V, 2 m retning N-S og er 1,60 m høy. Blokken utgjør en del av muren i peisen. Nordre del av muren i Ø er murt jevnt over i den utbygde peisen, slik at murtykkelsen her øker jevnt i en bue fra 80 cm til 1,50 m der peisen begynner. Innvendig er peisen spesielt jevnt murt, og er formet som en halvsirkel med radius 1 m.

Peisen er blitt brukt til å yste i, og formen er tilpasset størrelsen av ystekjelen, ved siden av at peisen er blitt brukt til vanlig oppvarming av den tidligere stølsbua.

Steinbu III, Skålen seter. Beliggenhet 80 m V for den vestre av de to setrene i Skålen. Steinbua måler 7 m, retning N-S og 6 m retning Ø-V i N, 8 m retning Ø-V i S, ytre mål. I S er de to østre meter av muren del av en tilsvarende utbygd peis

som i Steinbu II. Peisen er her rektangulær og ikke halv-sirkelformet som i foregående tilfelle. Som i det foregående tilfelle er peisen bygd ut mot Ø fra den søndre delen av Ø-veggen. Peisen måler 2 x 3 m (Ø-V, N-S), ytre mål. Murene i tufta er murt i kistemursteknikk og er 1-1,50 m høye og 80 cm brede. Rommet i steinbua er 4,40 x 5,40 m rektangulært, peisen ikke medregnet. Mellom peisen og det øvrige rommet er det en 75 cm høy og 60 cm bred mur som går i flukt med Ø-veggen N for peisen, slik at det indre av peisen også begrenses til et rektangel.

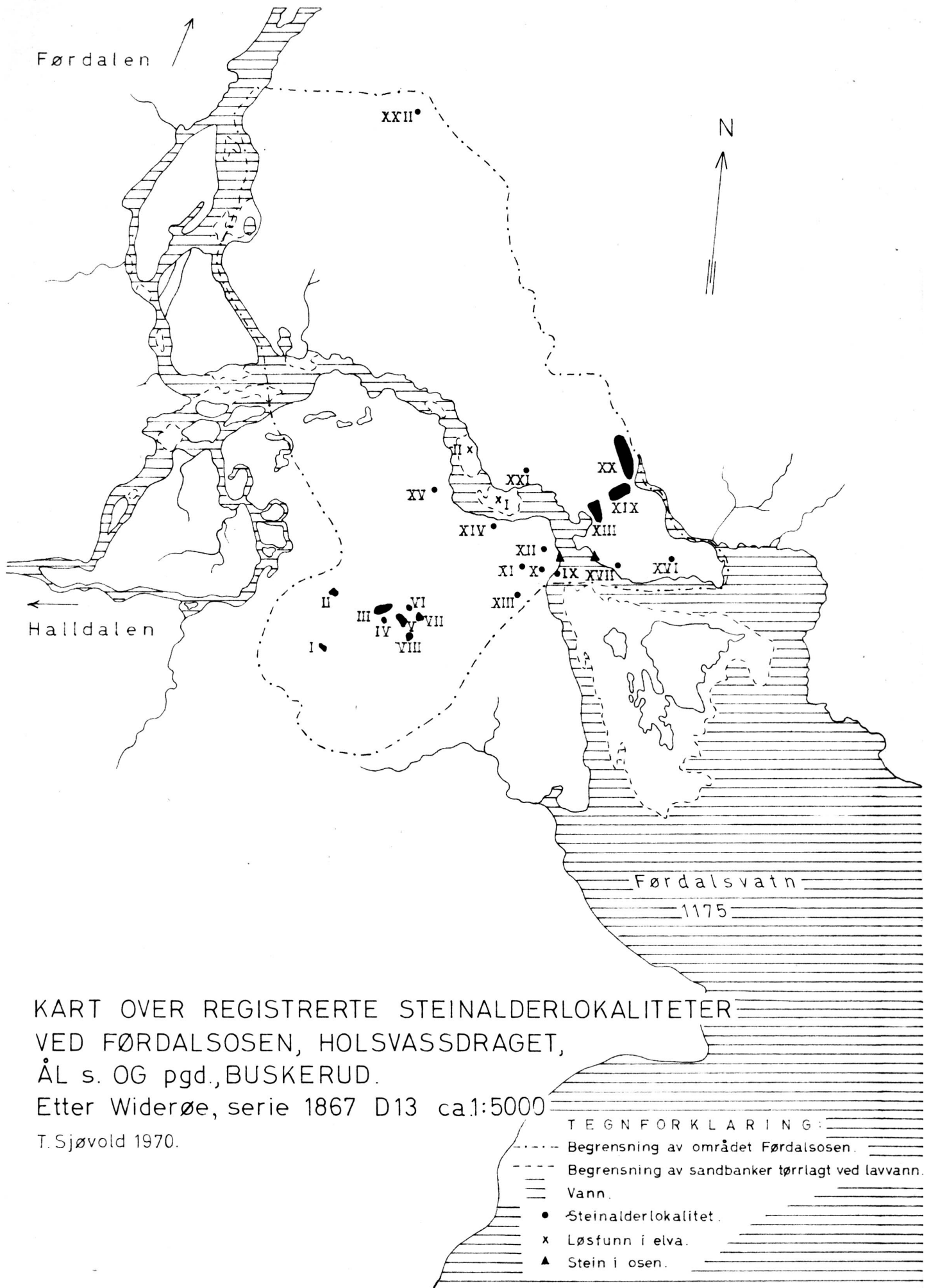
30 m V for den vestre av de to Skålasetrene (50 m Ø for Steinbu III) ligger en liknende steinbu. Den bar sommeren 1969 preg av å ha vært benyttet som fjøs de siste årene det ble drevet seterdrift her. Bua var delvis restaurert og hadde fått bølgeblikktak, samt et tilbygg av plankeverk mot S. Bua hadde muligens noen små avvikelser fra målene i Steinbu III, men hadde stort sett de samme dimensjonene og var bygget i samme byggeteknikk som Steinbu III. Vi fant det derfor ikke regningssvarende å måle opp også denne bua.

Før registreringen av vassdraget V for Gyrimos/Flåvatnmagasinet ble påbegynt, hadde man opplysninger fra Tor Andersen, som var med på registreringen og utgravningen av boplassene ved Gyrimosvatn sommeren 1959, om at han hadde funnet et avslag av kvartsitt i turiststien ved Skålen seter under en fottur i området ved en senere anledning (Nøyaktig stedsangivelse ukjent). Ingen av de boplassene man registrerte sommeren 1969 synes å være den boplassen som avslaget fra Tor Andersen stammer fra (jfr. boplassenes beliggenhet). Hva angår Skålaheller I var undersøkelser i stien nedenunder negative.

På vei fra Gyrimosen over fjellet mot V til Fördalsvatn, fant man imidlertid et avslag av hvit kvartsitt i den T-merkete stien 500 m SV for den vestre av Skålasetrene. Da vi måtte nå Fördalsvatn før det ble altfor sent på kvelden, hadde vi dessverre ikke tid til å foreta en nøyere registrering av området rundt funnstedet.

Det kan være at dette avslaget stammer fra samme boplass som avslaget fra Tor Andersen, men det kan også være at det ligger flere boplasser langs stien eller på moreneryggene vestover i dalen mot Julsennevang.

Funn 500 m NV for Skåleseter: Avslag av lys kvartsitt. St.mål 3,7 cm.

KART OVER REGISTRERTE STEINALDERLOKALITETER
VED FØRDALSOSEN, HOLSVASSDRAGET,
ÅL s. OG pgd., BUSKERUD.

Etter Widerøe, serie 1867 D13 ca.1:5000

T. Sjøvold 1970.

KART OVER REGISTRERTE STEINALDERLOKALITETER
VED BUVATN, VOTNAVASSDRAGET,
ÅL OG HOL pgd., BUSKERUD.

Etter Widerøe, serie 1867, 1:37000

J. Støren / I. Martens 1970

• Steinalderlokalitet.

0 1 2 km

KART OVER REGISTRERTE STEINALDERBOPLASSER
VED HESTÅNIVASSDRAGET OG BERGSJØ,
ÅL pgd., BUSKERUD.

Etter Widerøe, serie 1830, 1: 38000

T. Sjøvold / I. Martens 1970

Digitalisert av Steinar Botten

August 2009